22
ANUL VIII
Nr. 21 (379), 27.05–2.06 1997

Scrisoarea preşedintelui BILL CLINTON adresată preşedintelui EMIL CONSTANTINESCU

pag. 3

Masă rotundă la GDS: REFORMA ÎNVĂŢĂMÎNTULUI ŞI TRASEELE EI ACTUALE

pag. 10–11

Un nou spectacol al CĂTĂLINEI BUZOIANU

pag. 14

SCANDAL LA PALERMO

DAN C. MIHĂILESCU Întoarcerea lui MIRCEA VULCĂNESCU

pag. 15

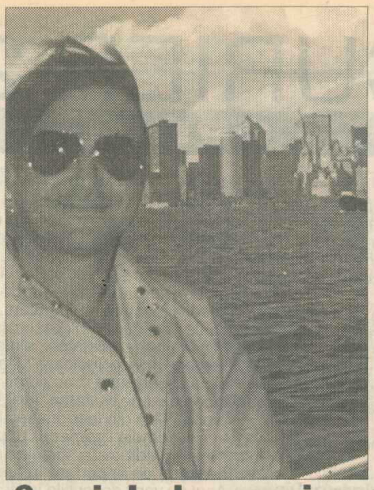

UMBERTO ECO: Crimă la Chicago

6 ani de la asasinarea profesorului IOAN PETRU CULIANU

pag. 8–9

GABRIELA ADAMEŞTEANU

Diversiune şi amatorism

De ce a fost nevoie să treacă 20 de ani pînă la vizita în România a preşedintelui unei ţări, nu doar vecine, ci şi foarte apropiate, cu porţiuni de istorie comună, cu tradiţii culturale şi schimburi lingvistice permanente, aşa cum este Ungaria faţă de România (şi invers)? Preşedintele Ungariei, Árpád Göncz, scriitor distins, a povestit într-un cerc neoficial de intelectuali români despre un articol al său, scris în entuziasmul de după decembrie 1989, în care îşi exprima speranţa că de-atunci înainte relaţiile dintre români şi unguri se vor schimba radical şi pe care apoi, cîţiva ani la rînd, s-a silit să-l uite, apreciindu-l drept o predicţie greşită.

Dacă vrem să cîntărim forţa politicilor diversioniste ale cercurilor oculte din România pînă în noiembrie 1996, trebuie mereu să ne amintim cît de simplu s-a rezolvat după această dată ceea ce părea la un moment dat să fi devenit imposibil – şi anume **normalitatea** în relaţiile dintre români şi maghiari. Această indiscutabilă reuşită a noii puteri va trebui menţinută mereu de-acum încolo. Şi în condiţiile unei noi majorităţi parlamentare, după alegerile de anul viitor din Ungaria. Şi în condiţiile unei prese ce vrea să-şi asigure în România vînzarea, speculînd tensiuni între români şi unguri sau executînd jocuri politice la capătul firului cărora s-ar putea să găsim jucătorii încercaţi ai fostei echipe Iliescu, artizanii politicii denumite „antioccidentale" ce nu a fost, în fapt, decît „antiromânească". Sînt anumite semne că se încearcă deja speculareа „temei naţionale", alături de valul crescînd al nemulţumirilor sociale, pentru noi „lansări la apă" (un alt cotidian şi/sau o altă formaţiune politică din zona PDSR şi a aliaţilor săi). O diversiune politică, de pildă, putea fi intuită în emisiunea de pe Antena 1 a lui Marius Tucă, de vineri 23 mai, pe tema prezenţei posibile a legionarilor în viaţa politică actuală. Unul dintre invitaţii emisiunii era Ion Cristoiu, mereu „ciudat" în judecăţile sale politice de cînd visul său de a primi televiziunea publică (după cîte se ştie şi din presă) nu s-a împlinit, şi care, ca redactor-şef al *Evenimentului zilei*, a lucrat la vedere cu Virgil Măgureanu, fostul director al SRI. Legionarii, scoşi din cutie de profesioniştii diversiunilor ori de cîte ori se dă ordin să se tulbure apele, erau reprezentaţi şi ei de un personaj pe cît de anonim, pe atît de dubios.

Atîta doar că deocamdată diversiunile politice pe temă naţionalistă nu prea au succes; au arătat-o şi mitingurile contra tratatului cu Ucraina. Dimpotrivă, de la o vreme, oamenii au dovada efectelor benefice, în politica externă, ale normalizării relaţiilor cu vecinii. La ora aceasta ei se întreabă mai mult cîtă greutate are, pentru rezolvarea „obsesiei naţionale NATO", scrisoarea preşedintelui Statelor Unite adresată preşedintelui României, Emil Constantinescu, şi citită la dineul oficial de la Cotroceni, din 25 mai 1997, de congressman-ul american Tom Lantos: azi prieten apropiat al celor două ţări, ieri ţintă a presei extremiste instrumentate de regimul Iliescu. Sau cîtă greutate poate să aibă vizita, proaspăt anunţată, a preşedintelui Emil Constantinescu, la începutul lui iulie, în Germania.

„Afară", presa occidentală, „duşmanul" dintotdeauna al României, după interpretările oficiale ale regimurilor trecute, s-a îmblînzit, intrînd uneori chiar în rol de suporter.

Mai rău stă însă noua putere cu presa „dinăuntru". Titlurile mari din ziare acuză cu violenţă greşelile guvernului şi fac predicţii apocaliptice. Aceleaşi chipuri de ziarişti (nu întîmplător aceiaşi), chiar dacă mulţi de pe Antena 1, pe PRO TV ori pe Tele 7 ABC, fac afirmaţii discutabile, cu un ton prea sigur de sine, deseori agresiv. E cam aceeaşi generaţie de ziarişti care au mers la şcoala de presă veche şi pe care îi promovează patronii televiziunilor private. Interese politice? Interese economice? Interese oculte? Nu-i simplu de interpretat ceea ce se vede însă cu ochiul liber. Se merge atît de mult pe „unitate de vederi" în acest domeniu, încît într-o emisiune, altminteri incitantă, ca „Întîlnirea cu presa" a Iolandei Stăniloiu, din cei trei invitaţi permanenţi, doi provin de la aceeaşi publicaţie. Iolanda Stăniloiu n-ar avea cum să nu ştie că încalcă astfel prima regulă a unui *talk-show* cu ziarişti: atîta doar că, la cel mai privit şi cel mai bine plătit post de televiziune, invitaţii nu-i aparţin realizatorului emisiunii, ci chiar patronului, Adrian Sârbu. Cel mai puternic patron de presă, la ora actuală, şi-a început cariera filmînd în sediul CC în zilele fierbinţi ale lui decembrie, a continuat-o apoi în guvernul Roman, pentru ca pe urmă, cu prudenţă, să gliseze spre celălalt pol al puterii, spre preşedintele Iliescu, abandonat la momentul oportun. Invitaţii lui Adrian Sârbu nu-s însă aleşi la întîmplare: ce ar căuta altminteri pe PRO TV un comentator banal şi arogant, ca Silviu Brucan, care încearcă, pe rînd, în stil diversionist, să repună în scena politică numele foştilor săi „colegi", Victor Athanasie Stănculescu ori Virgil Măgureanu?

(Continuare în pag. 3)

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL • ANUL VIII • 16 pagini • 1.000 lei

CURIER 22

Reamintim cititorilor noştri că această pagină le aparţine, ca şi responsabilitatea pentru scrisorile lor.

SCRISORI OPINII DREPT LA REPLICĂ

Stimată d-nă Adamesteanu,

Am avut plăcerea să vă întîlnesc în 1995 la întîlnirea diasporei la Sinaia – cînd am avut o scurtă discuţie cu privire la perspectivele cercetării din România. Cu această ocazie am apreciat în mod deosebit profesionalitatea dumneavoastră.

Din acest motiv mi-am luat libertatea de a vă trimite o copie a unei scrisori deschise pe care am trimis-o d-lui ministru al Sănătăţii, Prof. Ştefan Drăgulescu, în legătură cu situaţia Institutului Oncologic, care mi se pare îngrijorătoare (în special pentru bolnavi şi devenirea acestui institut), cu rugămintea de a o publica, dacă situaţia aşa cum o cunosc eu nu s-a schimbat.

Mi-ar plăcea să am veşti de la dumneavoastră,

Cu deosebită stimă,

Dr. Ion Niculescu-Duvăz

Stimate domnule ministru,

Îmi iau libertatea să vă scriu în problema Institutului Oncologic Bucureşti, bazat pe informaţiile din presă, ce mi-au parvenit recent. Există mai multe motive care mă îndeamnă să fac acest lucru. În primul rînd, deşi lucrez în străinătate din 1992, nu îmi este deloc indiferent ceea ce se întîmplă în ţară. Prin urmare, la ultimele alegeri am votat pentru schimbare, deci implicit pentru dumneavoastră. Mi-ar părea rău să cred că am făcut-o degeaba.

În al doilea rînd am lucrat în Institutul Oncologic Bucureşti mai bine de 30 de ani (din 1960 pînă în 1992, cînd m-am mutat la Institute of Cancer Research din Londra) şi cred că mă număr printre aceia care au încercat să împingă institutul înainte. Ceea ce însă vreau să spun este că eu cunosc foarte bine Institutul Oncologic Bucureşti şi pe cei ce lucrează acolo.

În sfîrşit, privind lucrurile din exterior şi fiind rupt de influenţele locale politice şi apolitice îmi place să cred că pot să-mi exprim o părere imparţială.

Institutul Oncologic Bucureşti a fost un institut de mare prestigiu în Europa. Cred că în perioada anilor '65–'75, sub direcţia prof. O. Costăchel, institutul era – fără exagerare – unul dintre cele mai bune institute de cancer din Europa Centrală şi de Est. După eliminarea prof. Costăchel de la conducerea institutului, nivelul ştiinţific al acestuia a scăzut continuu pînă în ziua de astăzi, atît datorită dezinteresului următorilor directori pentru cercetare şi a lipsei cronice de fonduri, cît şi a plecării – din diferite motive – a unor cercetători valoroşi ai institutului. Trebuie însă spus că atît prof. A. Trestioreanu, cît şi prof. I. Pană au încercat să menţină măcar clinica la un nivel acceptabil, din motive lesne de înţeles, şi şi-au adus contribuţia pe măsura posibilităţilor existente la coordonarea şi menţinerea reţelei oncologice create de prof. Costăchel.

Astăzi, prin impunerea dr. Donea ca director al Institutului Oncologic Bucureşti, asistăm, dacă mă pot exprima astfel, „la căderea cortinei" pe scena acestui institut, care ar fi trebuit să fie de mult Institutul **Naţional** de Cancer al României, alături de Institutul Oncologic din Cluj, ale cărui merite nu pot fi negate.

Dr. Donea nu are, încă, nici competenţa profesională, nici competenţa ştiinţifică şi nici experienţa managerială necesare acestui post. Pe lîngă aceste calităţi, directorul Institutului Oncologic Bucureşti trebuie să posede şi viziunea clară necesară coordonării programului de luptă împotriva cancerului pe toată ţara sau măcar pentru jumătatea arondată Institutului Oncologic Bucureşti, şi nu cred că este cazul.

Nu cunosc şi nici nu mă interesează motivele sau interesele care au condus la această decizie, dar îmi permit să fac un apel la dumneavoastră, în calitatea pe care o aveţi: nu lăsaţi lucrurile în această stare. Nu distrugeţi şi ceea ce a mai rămas din Institutul Oncologic. El reprezintă o particică din noi, cei care am muncit o viaţă întreagă pentru institut, şi mai ales pentru bolnavii care speră şi aşteaptă ceva de la el.

Domnule ministru, adoptaţi calea normală, calea care se practică în orice ţară din lume în asemenea situaţie: scoateţi postul la concurs. Numiţi o comisie de oameni competenţi şi imparţiali să aleagă între posibilii candidaţi. Problema cancerului în România, mai ales în penuria actuală de mijloace materiale, este o problemă mult prea serioasă ca să fie lăsată la îndemîna oricui. Cred că mai există atît în institut, cît şi poate în afară oameni mult mai potriviţi să-şi asume sarcina grea de a păstra Institutul Oncologic Bucureşti şi reţeaua măcar la nivelul actual şi poate de a încerca un nou început. Sînteţi medic, domnule ministru, gîndiţi-vă la bolnavi. Noi, cei care am votat pentru dumneavoastră, vă cerem să fiţi drept şi imparţial.

Cu deosebită stimă,

Dr. Ion Niculescu-Duvăz
Research Professor, Institute of Cancer Research, London
Sutton, 14 mai 1997

P.S. Vreau să fiu corect faţă de dumneavoastră: o copie a acestei scrisori deschise am trimis-o şi doamnei Gabriela Adameşteanu la Grupul pentru Dialog Social.

Stimată redacţie,

Fiind cititoare a revistei dv. de la primele numere (mi-a adus multe satisfacţii şi bucurii), m-am mirat sincer că s-a scris enorm despre politică, economie, cultură, copiii străzii, anchete de fel şi chip, dar pînă în prezent s-a păstrat o tăcere aproape perfectă despre cercetare. Am citit despre învăţămînt, sănătate, toate foarte importante, de ce oare numai în ceasul al 25-lea despre cercetare? Fiindcă noi, cercetătorii, sîntem puţini? Că n-am făcut demonstraţii zgomotoase? Oare ţările care sînt acum în plină ascensiune şi au pornit aproape de la zero nu au început cu dezvoltarea învăţămîntului şi cu cercetarea proprie? Mă gîndesc printre altele la micii „tigrii" asiatici.

În primele momente după schimbările din 1989 ne-am gîndit că în sfîrşit ne vom găsi locul cuvenit şi deosebit de important în lumea nouă ce se contura. Apoi au venit decepţiile în şir. Nici un fel de investiţie în infrastructură, dotare, aparatură. Salarii de mizerie. Mulţi au plecat, şi ei au avut dreptate. Tineretul talentat a plecat cu diferite burse în străinătate, pînă acum din anturajul meu pe nimeni nu am văzut întorcîndu-se. În condiţiile date, ar trebui să fie nebuni să facă treaba asta.

Sînt perfect de acord că trebuie restructurată temeinic cercetarea. Dar, omorîtă? Cui îi serveşte? Celor care ne vînd tehnologii avasate la preţuri piperate? Paradoxal, în 1996 s-au mai strîns de la agenţii economici (oricare ar fi fost forma de proprietate) 1% din venit pentru cercetare. D-l ministru chiar a cerut diminuarea fondului alocat cercetării de la iniţial propus 1% la 0,6% din PIB. Iar anul acesta ni s-a alocat jumătate din suma de anul trecut. Unde-i creşterea cu 40% a salariilor? Ştiţi unde? La diminuarea veniturilor (şi aşa ridicole) din 1996 la jumătate. Trebuie să fii nebun să lucrezi pentru atîta. Concret: este vorba de Institutul de Cercetări Chimico-Farmaceutice, cele trei centre Bucureşti-Cluj-Iaşi. Pe parcurs, o parte s-a transformat în secţie de microproducţie care mai aduce cîte puţin venit. Este vorba de cercetare în domeniul medicamentelor. Iată că ne legăm nemijlocit de sănătate. Am primit nominalizare pentru institut de importanţă naţională.

Urmărind articolele apărute în ultima vreme, cineva a pomenit de faptul că decăderea cercetării a început în 1974, cînd s-au interzis practic cercetările fundamentale, cel puţin în chimie. Dacă ele s-au continuat, se datoreşte doar faptului că, pe furiş, lîngă temele impuse, cîţiva s-au încăpăţînat şi au continuat, cu eforturi deosebite, şi cercetarea fundamentală. Ele au fost comunicate, publicate sau ţinute în sertar, ceea ce e şi mai grav, că orice rezultat îşi pierde din valoare cu anii trecînd.

Un alt aspect deosebit de dureros este că au existat şcoli în anumite domenii bine conturate, care acum riscă să moară. Iar concret: la Cluj a existat o şcoală a chimiei peptidelor (secvenţe mai scurte ale proteinelor), cu multiple aplicaţii în domeniul medicamentelor şi nu numai. Generaţia mai în vîrstă a dispărut, am rămas singura specialistă în acest domeniu, deşi la universitatea „Babeş-Bolyai" se conturează un mic nucleu. S-a întîmplat de mai multe ori că m-au căutat din diferite părţi ale ţării, să le rezolv probleme din domeniu. Ceea ce lipseşte enorm este testarea acestor substanţe de concepţie nouă, pentru a scoate medicamente originale, să nu mai spunem româneşti, fiindcă testările se pot face numai în ţări cu fonduri mult mai mari, în fostele ţări din lagărul socialist în nici un caz. Se produc substanţe noi, nedescrise în literatură. Într-un moment dat s-a cerut din Franţa de la un centru de testare o listă de substanţe, necunoscute pînă în prezent. Institutul din Cluj a trimis lista cîtorva sute de substanţe, dintre care s-au selectat 17 – 14 fiind din domeniul în care lucrez. Firma vestită de medicamente Janssen a avut aceeaşi iniţiativă, a selectat două, una fiind tot din laboratorul nostru. Adevărul este că nu ştim să valorificăm ceea ce avem.

Cunoscînd bine literatura de specialitate, structura acestor substanţe noi nu apare nici în comunicări, nici în publicaţii, ele se brevetează. Mă credeţi că pentru ultimele două brevete am plătit taxele necesare din buzunarul propriu, Institutul neavînd fond nici pentru asta? Dacă moare Institutul, moare o şcoală într-un anumit domeniu. Am vorbit despre ce cunosc mai bine. Sînt convinsă că sînt nenumărate şcoli asemănătoare, la fel de importante, sau poate mai importante. Formarea unui cercetător durează. Cine va duce mai departe ceea ce e mai bun la noi? Cei ce sînt acum în străinătate la studii şi se vor întoarce pentru un salariu de cca 20–30 de dolari pe lună? Să nu ne facem iluzii. Iată unul din aspectele despre care nimeni nu a vorbit pînă în prezent. Poate dă de gîndit cuiva.

Pöllnitz Éva, cercetător pr., Cluj, 29 aprilie 1997

Stimată doamnă Gabriela Adameşteanu,

Am avut o deosebit de plăcută surpriză să aflu că aţi publicat (integral) scrisoarea pe care v-am adresat-o cu mai mult timp în urmă. Deoarece „finanţele" mele de pensionar nu-mi permit să am abonament la revista *„22"* şi o citesc mai rar, de la o familie de prieteni-medici, aceştia avînd posibilitatea să aibă abonament atît la revista dv., cît şi la *România literară*, eu le răfoiesc mai rar şi cu întîrziere. Sînt complet emoţionat văzînd că epistola mea a ajuns la un adevărat intelectual, la cineva dintre cei puţini astăzi, care se comportă aşa cum sînt şi vederile mele cu privire la cineva care este nu numai scriitor, dar şi om de onoare. Dv. nu numai că nu v-aţi supărat de rîndurile mele, dar le-aţi şi publicat, fapt la care, ca să fiu sincer, nu mă aşteptam. În ceea ce priveşte răspunsul pe care mi l-aţi dat, sigur că ar mai fi de discutat, dar nu e cazul să o fac în prezent şi pe această cale.

Cartea lui Mihail Sebastian nu am avut-o încă în mînă (din motive pe care nu le mai explic – pe vremuri nu pierdeam nici o astfel de carte şi biblioteca mea, care numără mai multe mii de volume, nu se mai îmbogăţeşte decît foarte rar cu cîte un volum, la preţurile actuale, „de tranziţie"). Sper să fac rost de ***Jurnalul*** respectiv, despre care am citit multe şi varii păreri. Sînt interesat să văd ce a gîndit acest talentat scriitor, ce s-a stins din viaţă prematur şi în mod stupid. Sigur că ar fi fost interesant de văzut ce atitudine ar fi luat în anii '50: ar fi ajuns la Sighet ori ar fi scris cronici optimiste.., Fiindcă eu notam nu de mult în caietele mele ceva în acest sens şi despre Iorga: dacă n-ar fi fost asasinat de legionari, ce-ar fi făcut el în anii de după 1946 – ar fi protestat impetuos, cum îi era firea, sau ar fi acceptat onoruri ipocrite din partea comuniştilor (mai îmbrăcase el uniforma FRN pe vremea lui Carol II); în primul caz ar fi murit nu asasinat cu cîteva gloanţe, cum au făcut-o înverziţii noştri criminali din 1940, ci chinuit într-o oribilă închisoare; în al doilea caz ar fi trecut în galeria neonorabilă alături de Sadoveanu, Arghezi, Parhon şi alţii *eiusdem farinae*.

Vreau să vă mai spun că am avut şi altă plăcută surpriză cînd am văzut revista în care mi-aţi publicat scrisoarea şi am dat de interviul pe care l-aţi luat mai tînărului meu prieten Valeriu Stoica. E un om la care ţin foarte mult şi sper să facă ceva pentru reforma reală a Justiţiei. Desigur, însă, că nu depinde numai de el. Eu i-am scris de curînd cu rugămintea de a mă ajuta în campania pe care am pornit-o la Tîrgovişte pentru reinstalarea instanţelor locale în fostul tribunal, de unde au fost scoase la ordinul expres al împuşcatului, cu vreo zece ani în urmă. Nu ştiu dacă voi reuşi (în 1992 am încercat acelaşi lucru cu d-l Quintus, pe care de asemenea îl cunoşteam şi care era atunci la Dregătoria Dreptăţii, dar nu am reuşit).

Precum vedeţi, sînt un neastîmpărat bătrîn ce vrea să facă ceva – pentru alţii, nu pentru mine. Dar *l'homme propose et Dieu dispose!*

Theodor Nicolin, Tîrgovişte, 7 aprilie

Redactor-şef: **GABRIELA ADAMEŞTEANU**
Redactor-şef adjunct: **RODICA PALADE**

Editori: **ANDREI CORNEA** (publicist comentator), **OANA ARMEANU** (coordonator secţie socială), **MARIAN CHIRIAC**, **IULIAN ANGHEL**
Financiar: **ALINA CORBU** (contabil-şef)
Marketing-distribuţie: **MIRCEA IONESCU** (şef secţie)
Tehnoredactor: **LUCIAN PIUCĂ**
Publicitate: **MIHAELA CUCU**
Secretar de redacţie: **ADRIANA BOBEICĂ**

Difuzare, abonamente: **CONSTANTIN SATALLA**, **ALEXANDRU PETREA**; Procesare text, corectură: **RADU DOBÂNDĂ**, **LIDIA CRISTESCU**, **RODICA TOADER**, **MARA ŞTEFAN**; Casierie: **IULIANA FLOREA**
Fotoreporter: **CONSTANTIN VĂDUVA**

Rubrici:
Economie: ***ILIE ŞERBĂNESCU***
Politic: ***ŞERBAN ORESCU, ZOE PETRE, EMIL HUREZEANU, N.C. MUNTEANU, CRISTIAN PREDA***
Eseu: ***H.-R. PATAPIEVICI***
Cronică literară: ***DAN C. MIHĂILESCU***
Cultură: ***MAGDA CÂRNECI***
Cronică de teatru: ***IRINA COROIU***
Cronică TV, film: ***FLORIN GABREA***

Consiliul consultativ 22:
MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ŞORA, ŞERBAN PAPACOSTEA, VIRGIL NEMOIANU, SORIN ALEXANDRESCU, MIRCEA MARTIN, MIHNEA BERINDEI, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22".
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120.
Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76
e-mail: r22@r22.sfos.ro, http://www.sfos.ro/culture/22/

Manuscrisele nepublicate nu se restituie

Responsabil de număr: **MARIAN CHIRIAC**

ISSN-1220-5761

ŞERBAN ORESCU

„Nomen, tractatus, fama"

(reflecţii pe marginea noilor ambasadori ai României)

O străveche locuţiune moştenită de la romani caracteriza astfel identitatea, într-o vreme cînd starea civilă nu exista: *nomen, tractatus, fama*, adică, pe româneşte: numele, cum eşti tratat de alţii în societate, reputaţia. Apariţia stării civile a scos locuţiunea din uzul ei instituţionalizat (numele şi prenumele fiind de ajuns); nu mai puţin, ea arată ce defineşte, profan, **personalitatea** cuiva (dacă nu persoana, în sens juridic). Dezbaterea legată de noii reprezentanţi diplomatici ai ţării noastre actualizează aceste noţiuni.

De-a lungul secolelor, şi mai ales în ultimele decenii, criteriile de evaluare s-au schimbat. Diplomaţii de azi (mă refer la cei occidentali) nu seamănă cu cei cu două generaţii în urmă; sînt mai puţin rigizi, au mai puţină „alură", au, foarte probabil, mai mult din „demos" şi mult mai puţin din tradiţia aristocratică pe care, pînă nu demult, diplomaţii, independent de provenienţa socială, o cultivau. Acel *nomen* din locuţiunea latină a pierdut din semnificaţie – dar să nu ne amăgim, n-a pierdut **orice** semnificaţie, după cum rezultă chiar din lista diplomaţilor occidentali la Bucureşti. Unde elitele sociale n-au fost decimate – de comunişti, se înţelege –, corpul diplomatic, deşi recrutat prin concursuri, este un fericit amalgam social. Cu totul altfel s-au petrecut lucrurile în ţările comuniste, unde „originea sănătoasă" ţinea loc de concurs şi unde diferitele „Securităţi", Comitete Centrale şi (pentru a-l cita pe analfabetul Ceauşescu) *„rudili"* au făcut ravagii, mai ales în corpul diplomatic. Rezultatul e bine cunoscut. Urmarea: în mod pauşal, dar de cele mai multe ori corect, în străinătate, unde trebuia chipurile să „reprezinte", diplomatul român a fost privit, indiferent de posibila valoare intrinsecă, cel puţin cu suspiciune. Diplomatul român a fost, din 1947 – cînd a venit Ana Pauker la Externe – şi pînă acum, un „izolat", un „pus la carantină" de societatea în mijlocul căreia trăia, ca şi de românii de acolo. El a fost un „corp străin". Cîtă deosebire faţă de răsfăţatul diplomat român de altădată. Şi „tractatus", adică felul în care societatea îl trata pe diplomatul român, şi „fama", adică reputaţia, au cunoscut o cădere vertiginoasă.

Se putea crede, odată cu victoria fostei opoziţii, avînd în vedere şi angajamentele noului preşedinte faţă de românii din străinătate, **dar mai ales interesele legate de primirea în structurile occidentale**, că noul regim va trece rapid la o radicală reînnoire a corpului diplomatic şi în primul rînd a ambasadorilor. Ce eroare!

Din lista de propuneri trimisă spre confirmare Parlamentului rezultă exact contrariul. **Toţi** cei de pe listă fac parte din cadrele vechi ale diplomaţiei comuniste, toţi, fără excepţie. Ne întrebăm: de ce a mai fost nevoie să fie schimbaţi cei vechi? Bineînţeles că, recrutaţi dintre cei vechi, cei noi vor avea, acolo unde se vor duce pentru a îmbunătăţi imaginea ţării, acelaşi statut social negativ precum cei înlocuiţi. Orice „profesionalism" (căci acesta e contraargumentul adesea invocat) va fi pus în umbră de „păcatul originar", în aceste condiţii. În loc de a redresa, imaginea ţării se va degrada. Să nu se ştie aceasta la Ministerul de Externe şi la Cotroceni?

Amatorism şi diversiune

(Urmare din pag. 1)

Încă ameţiţi după momentul campaniei electorale, noii guvernanţi nu par să îşi dea seama că se mişcă în faţa unui public schimbat şi au în faţă o altă presă. Oamenii trec de la o zi la alta strîngînd din dinţi, cocoşaţi sub povara preţurilor, şi adorm cu neliniştea zilei de mîine în minte. Chiar dacă numărul de şomeri n-a crescut la cifrele cerute de mişcarea reformei, sărăcia veche te izbeşte de la haine, de la ziduri, de la chipuri. Cine vine în faţa acestor oameni să le explice ce-i de aşteptat, ce-i de făcut?.Cine încearcă să le dea sentimentul că nu sînt singuri în aceste vremuri grele? Departamentul pentru imaginea guvernului este absolut inexistent. Eugen Şerbănescu, puţin apreciatul purtător de cuvînt, ori secretarul de stat Bogdan Teodorescu pleacă cu schimbul în străinătate: cînd ei amîndoi sînt în ţară, vine rîndul consilierului Nicolae Prelipceanu, care i-a consiliat şi pe Dumitru Radu Popescu, şi pe Mircea Dinescu, în calitate de preşedinţi ai Uniunii Scriitorilor. Iar Uniunea Scriitorilor nu a ajuns prea bine.

Nimeni nu pare să-i spună premierului Victor Ciorbea că *„taci şi faci"* nu-i cel mai bine ales slogan al momentului. El amînă de peste două luni o conferinţă de presă anunţată şi, tot amînînd conferinţa de presă, amînă şi posibilele interviuri. El a observat că revista presei făcută de angajaţii guvernului este mai proastă decît cea pe care o avea pe vremea cînd era lider sindical (săptămînalele lipsesc din ea oricum, aşa cum lipsesc şi din abonamentele guvernului), dar se vede că nu i se pare prea grav, de vreme ce nu schimbă nimic din ce nu este în regulă în clădirea din Piaţa Victoriei.

E ciudată această indiferenţă faţă de presă a reprezentanţilor noii puteri: cu cît mai înalţi în grad, cu atît mai inaccesibili.

Numai că prezenţa lor în faţa presei nu înseamnă reclamă proprie, ci obligaţie faţă de diversele segmente ale opiniei publice – fie că i-au votat, fie că nu.

Scrisoarea adresată de preşedintele Statelor Unite ale Americii, BILL CLINTON, preşedintelui României, EMIL CONSTANTINESCU

Stimate domnule preşedinte,

Vă rog să acceptaţi felicitările şi sprijinul meu profund cu ocazia întîlnirii dumneavoastră istorice cu domnul preşedinte Göncz.

Reconcilierea şi consolidarea prieteniei dintre Ungaria şi România din ultimele luni sînt un model pentru Europa şi lumea întreagă. Am fost martorii prea multor diferende pe plan internaţional, ai unor conflicte care nu pot fi soluţionate, dar care devin un şir nesfîrşit de incriminări şi amărăciune. În prezent, România şi Ungaria demonstrează că, printr-o conducere înţeleaptă, îşi pot trasa o cale mai bună, că valorile toleranţei, înţelegerii, precum şi ţelurile lor comune pot depăşi disensiunile în avantajul tuturor.

Prin această întîlnire şi prin celelalte măsuri luate în vederea consolidării prieteniei între cele două naţiuni, România şi Ungaria demonstrează că au în comun valorile profunde ale civilizaţiei occidentale şi că au voinţa şi puterea de a pune în practică aceste valori, spre beneficiul tuturor cetăţenilor acestor ţări. Ştiu că guvernele şi popoarele celor două naţiuni sînt hotărîte să meargă pe acest drum, pe măsură ce se îndreaptă spre aderarea la o Europă nedivizată.

Al dumneavoastră,

BILL CLINTON

Nota redacţiei:

Aceeaşi scrisoare a fost adresată şi preşedintelui Ungariei, Árpád Göncz.

Săptămîna politică pe scurt

Luni 19 mai

• ***Legea privatizării băncilor promulgată***

Preşedintele Emil Constantinescu a promulgat Legea pentru privatizarea societăţilor comerciale bancare la care statul este acţionar.

Marţi 20 mai

• ***Costin Georgescu avizat de Comisia SRI***

Deputatul Costin Georgescu, propus de preşedintele Emil Constantinescu pentru conducerea SRI, a primit avizul comisiei de specialitate din cadrul Camerei Deputaţilor.

• ***O nouă moţiune respinsă***

Cu 180 de voturi împotrivă, 106 pentru şi 8 abţineri, plenul Camerei Deputaţilor a respins „moţiunea Ciorbea" prin care opoziţia contesta posibilitatea ca Victor Ciorbea să deţină simultan funcţia de premier şi cea de primar general al Capitalei.

• ***Paul Mitroi, Avocat al Poporului***

Paul Mitroi, judecător la Curtea Supremă de Justiţie, a devenit, prin votul Senatului, primul Avocat al Poporului din istoria României. Conform Constituţiei, Avocatul Poporului trebuie să apere drepturile şi libertăţile cetăţenilor, dacă aceştia se simt nedreptăţiţi de vreo decizie a justiţiei sau a administraţiei.

Miercuri 21 mai

• ***Şase ambasadori au avizul Parlamentului***

Comisiile reunite de politică externă ale Parlamentului şi-au dat avizul pentru şase nominalizări pentru posturi de ambasador: Ion Neamţu – Austria; Gheorghe Popescu – Israel; Vasile Jirjea – Slovenia; Constantin Ghirdea – Croaţia; Filip Teodorescu – Albania – şi Radu Onofrei – Marea Britanie.

Joi 22 mai

• ***Dispută în coaliţia guvernamentală***

Grupurile parlamentare PNŢCD au decis să sprijine iniţiativa de modificare a Legii fondului funciar, *în varianta deputaţilor Gheorghe Cristea şi Vasile Lupu. Acest proiect prevede retrocedarea suprafeţelor de teren agricol de pînă la 50 de ha. În replică, PD a anunţat că nu va susţine varianta PNŢCD, propunînd restituirea a doar 10 ha de teren. Nici PNL nu sprijină proiectul PNŢCD, considerînd că nu există resurse pentru retrocedarea suprafeţelor propuse.*

• ***Congresmeni americani susţin România***

Comisia pentru Securitate şi Cooperare în Europa a Congresului american a solicitat preşedintelui Bill Clinton să susţină includerea României printre ţările invitate să adere la NATO. „România a dovedit un mare progres în toate privinţele şi includerea ei în primul val al extinderii NATO ar trebui judecată favorabil", *se arată în scrisoarea adresată preşedintelui american.*

Vineri 23 mai

• ***Modificare a* Legii administraţiei locale**

Guvernul a modificat, printr-o ordonanţă de urgenţă, Legea administraţiei locale. *Astfel,* „mandatul de primar ales este suspendat pe toată perioada în care acesta îndeplineşte funcţia de membru al guvernului", *putînd ulterior reveni la funcţia iniţială. În localităţile cu minimum 20% minorităţi va funcţiona un ghişeu unde se va folosi limba maternă a etniei respective.*

Rubrică realizată de MARIAN CHIRIAC

Preşedintele Ungariei în România

Árpád Göncz, preşedintele Ungariei, aflat de duminică într-o vizită de stat în România, a spus că Budapesta susţine candidatura României pentru NATO şi UE şi doreşte îmbunătăţirea legăturilor economice cu Bucureştiul.

Árpád Göncz, s-a născut la Budapesta la 10 februarie 1922. În 1944, absolvă Facultatea de Ştiinţe Juridice şi ulterior obţine titlul de doctor în Drept. În 1945 devine, pentru trei ani, secretar general al Partidului Independent al Micilor Agrarieni, condus de Béla Kovács, cu care cîştigă primele alegeri de după război. Ulterior partidul său este îndepărtat de pe scena politică de către Partidul Comunist, iar Árpád Göncz şi Béla Kovács sînt deportaţi în Uniunea Sovietică.

Revenit în ţară, Árpád Göncz este muncitor (1949–'51), tehnician-agronom (1951–'56). În paralel absolvă Facultatea de Creşterea Plantelor la Universitatea de Ştiinţe Agronomice din Gödöllö.

În anul 1956 Árpád Göncz participă la revoluţia anticomunistă. Condamnat la închisoare pe viaţă, ca al doilea inculpat în procesul Bibó, este eliberat în anul 1963 în urma unei amnistii.

Este preşedinte al Uniunii Scriitorilor Maghiari între 20 dec. 1989 şi 11 sept. 1990.

Membru fondator şi director executiv al Alianţei Democraţilor Liberi, din 1988.

Din 1990, Árpád Göncz este ales ca deputat în Adunarea Naţională. Ulterior, devine preşedintele acesteia şi, în acelaşi an, preşedinte interimar al Republicii Ungare.

Desemnat preşedinte al ţării, cu un prim mandat, de la 3 august 1990. La 19 iunie 1995, îşi începe al doilea mandat de cinci ani la preşedinţia Ungariei, fiind susţinut de coaliţia de guvernare formată din Partidul Socialist, fost comunist, al premierului Gyula Horn, şi de Alianţa Democraţilor Liberi.

ILIE ŞERBĂNESCU

Investiţiile străine şi exporturile româneşti

Toţi miniştrii cu responsabilităţi în domeniul reformei, în frunte cu premierul, vorbesc despre deschiderea noului guvern faţă de investiţiile străine, despre oportunităţile pe care le oferă România, o piaţă de 23 de milioane de locuitori, a doua ca dimensiune în zonă. Ceea ce însă nu se consemnează în abordările miniştrilor români este ce fel de investiţii străine sînt necesare în România, acum şi cel puţin încă o bună perioadă. Este o problemă de interes fundamental. Şi iată de ce.

O piaţă de 23 de milioane?

Desigur, investitorii străini se implică acolo unde este cert şi pregnant interesul lor, nu unde doreşte ţara-gazdă. Strategia economică a guvernului, din care lipseşte o politică industrială – adică o politică de concentrare a eforturilor şi alocărilor de resurse interne, precum şi a celor eventual atrase din străinătate spre anumite domenii care sînt considerate prioritare sau oferind cele mai multe şanse – lasă integral investitorilor străini alegerea. Aceştia se pot îndrepta spre orice sector şi spre orice zonă, căci tratamente fiscale sau vamale diferenţiate nu există. Admiţînd că este bine aşa – deşi nu e (căci una este investiţia în siderurgie şi alta în producţia de răcoritoare şi una este investiţia în judeţul Vaslui şi alta în municipiul Bucureşti)! –, există totuşi o restricţie asupra căreia investitorilor străini trebuie să li se atragă serios atenţia, dacă nu au sesizat-o cumva ei înşişi şi tocmai de aceea nu prea se înghesuie în România.

Este o restricţie de care depind atît profiturile lor, cît şi repatrierea eventual dorită a acestora. Şi, în depăşirea acestei constrîngeri, sînt interesate nu doar companiile străine investitoare, ci şi ţările din care acestea vin. Trecînd peste faptul – întrucît s-a cam demodat să vorbeşti de aşa ceva! – că depăşirea respectivei constrîngeri este şi în interesul ţării! Despre ce este, în mod concret, vorba? România este doar potenţial o piaţă de 23 de milioane de locuitori, în timp ce, în practică, pentru străinătate este numai o piaţă reprezentînd, în ultimă instanţă, echivalentul celor 7,5–maximum 8 miliarde dolari exporturi pe care le reuşeşte economia românească. Adăugînd deficitul comercial extern maxim admisibil de 20% faţă de încasările din exporturi – pentru a nu se intra în colimatorul lipsei de încredere în ce priveşte putinţa de finanţare –, capacitatea de plată maximă a României este doar de 9–9 şi ceva miliarde dolari. Adică, în limita acestei sume, în fond modice, trebuie să se încadreze plăţile şi pentru importuri de bunuri şi servicii, şi pentru rate scadente şi dobînzi la credite, şi pentru repatrieri de profituri din investiţii.

Deci, pînă una alta, nu este important că sînt 23 de milioane de consumatori, ci faptul că, mai mult de 9–9 şi ceva miliarde de dolari anual, nu există capacitate de plată din România către străinătate. În consecinţă, investitorii străini, cel puţin într-o primă fază, şi pentru încă o bună bucată de timp, au a veni în România pentru a face investiţii în producţie de export. Dacă vin numai pentru a fructifica, direct sau indirect, capacitatea de consum a românilor, riscă să se blocheze în curînd, căci se lovesc de capacitatea de plată în valută a României, care este limitată în cerc vicios de capacitatea de export.

Veniţi, dar să produceţi pentru export!

Dacă această capacitate de export nu creşte, totul rămîne blocat în România. Reuşita exportatorilor străini pe piaţa românească şi a investiţiilor străine pentru fructificarea capacităţilor de consum de pe piaţa românească a fost realizată pînă acum prin menţinerea artificială a unui surplus de lei pe piaţă, faţă de oferta din producţia internă. Anul trecut, acest surplus a fost atît de mare, încît a permis să se vîndă pe piaţa internă importuri – prin finanţări imprudente de credite pe termen scurt din străinătate – mai mari cu aproape 2,7 miliarde de dolari decît încasările din exporturi, ceea ce a făcut absolut necesară pentru acest an reducerea cu cel puţin 1 miliard de dolari a importurilor. Probabil 100.000 de mici importatori dispar. Dar şi un investitor serios precum McDonald's, care a investit doar pentru a avea acces la capacitatea de consum a românilor, acuză deja, în primele luni ale anului, vînzări la jumătate faţă de cele cu care se obişnuise. În schimb, un alt investitor de marcă american, Procter&Gamble, nu cunoaşte asemenea probleme, tocmai pentru faptul că a investit în România în activităţi de producţie nu doar pentru piaţa românească, ci şi pentru export. Situaţia este clară: dacă investitorii străini vin numai pentru a facilita vînzări în România, nu au în final nici o şansă. Problema este de a veni să producă pentru export.

Această discuţie ar fi de prisos dacă actualul guvern ar avea, în programul său, un set de măsuri de promovare, prin mijloacele permise ale economiei de piaţă (facilităţi fiscale, de credit şi vamale), a investiţiilor în producţia de export. Atunci şi investitorii străini ar avea conturat interesul implicării în producţia de export, folosindu-se de facilităţile respective, precum şi de forţa de muncă mai ieftină şi, în general, destul de bine calificată din România. Ceea ce – repetăm, deşi nu prea mai e la modă! – ar fi şi în interesul ţării.

Din păcate, în numele unui liberalism din cărţi şi nepracticat vreundeva în lume, actualii guvernanţi nu prevăd nici un stimulent serios pentru producţia de export şi nici pentru investiţia în producţia de export. Atunci măcar să atragă atenţia investitorilor străini cum stă problema! În spiritul transparenţei de care vorbesc!

Căci este grav că aceştia nu au venit, dar şi mai grav este dacă vin şi dau cumva greş, înecîndu-se într-o piaţă de pe care nu-şi pot repatria cînd doresc profiturile, din cauza capacităţii limitate de plată în condiţiile aportului valutar scăzut din exporturi. Este şi mai grav, pentru că, în caz de eşec, nu mai revin niciodată.

CLAUDE KARNOOUH

PUNCTE DE VEDERE

Români–unguri sau cum să trăieşti împreună

După căderea regimului comunist, semne de întrebare cu privire la instituţii, ridicate de puternica minoritate maghiară din Transilvania, reapar în mod regulat. Mai întîi s-a pus problema autonomiei administrative a judeţelor Harghita şi Covasna, mai apoi, problema reînfiinţării Universităţii „Bolyai" din Cluj.

Acum spiritele clujene se agită din toate părţile, reînfiinţarea universităţii maghiare ţinînd capul de afiş. Poziţiile care se înfruntă par în esenţă simple: de o parte a baricadei se află o majoritate a universitarilor români ce se opune acestei reînfiinţări, de cealaltă se situează majoritatea intelectualilor de origine maghiară, care doresc cu ardoare reînfiinţarea universităţii maghiare. Totuşi, privind mai îndeaproape, lucrurile se arată a fi mult mai complexe. În tabăra majorităţii româneşti, ostilă ideii unei universităţi maghiare, nu toţi actorii îşi susţin poziţiile cu aceleaşi argumente; unii refuză autonomia universitară sub pretext că nu poţi avea o universitate democratică fondată pe criterii „etnice" – demers aparent democratic, dar care maschează mai adesea mize asimilabile mai degrabă clientelismului decît unei viziuni capabile să fondeze o egalitate de tip iacobin. Alţii, după mari pledoarii liberale, îşi dau arama pe faţă, deconspirîndu-şi astfel naţionalismul radical, afirmînd că ungurii nu au dreptul la o universitate autonomă. Partea maghiară este ea însăşi plină de contradicţii. Cîţiva, foarte puţini, refuză diviziunea, din considerente pur carieriste. Restul opiniilor se împart între radicalii care vor cu orice preţ o universitate a lor (chiar şi cu acela ca în lipsă de cadre competente studenţii unguri să fie ghetoizaţi) şi între moderaţi, care, afirmînd principiul unei universităţi independente, sînt în acelaşi timp conştienţi de realitate şi adoptă o atitudine rezonabilă şi pragmatică, pledînd pentru autonomia secţiilor maghiare deja existente în mod legal. Iată, rezumate pe scurt, poziţiile intelectualilor, poziţii pe care se grefează şi se întreţes mize politice, care nu au nimic de a face cu interesul studenţilor, pentru că ele aduc în discuţie strategii de nivel local, de nivel central sau chiar interstatal.

Dacă la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj există grupe cu predare în maghiară la mai multe discipline, acestea nu au, în ciuda anumitor declaraţii oficiale, nici o existenţă instituţională legală – ca secţii autonome cu responsabilitatea propriei lor gestiuni. De aceea trebuie să ne întrebăm: în numele cărei valori transcendentale trebuie să tăgăduieşti maghiarilor autonomia secţiilor pentru disciplinele la care există suficiente cadre universitare pentru a asigura un curs universitar în conformitate cu legile generale de învăţămînt superior? De ce să nu vrei să-i laşi să-şi gereze cum cred de cuviinţă procentele din buget care le revin în mod proporţional, bursele în străinătate pe care le pot obţine şi chiar ajutoarele pe care le-ar primi de la fundaţii dispuse eventual să le ajute? Asta nu ameninţă în nici un fel integritatea şi unitatea statului. Din contra, ar instaura o concurenţă benefică – cu atît mai benefică, dacă reguli bine gîndite ar permite studenţilor unguri să urmeze cursuri şi să susţină examene la secţiile în limba română, şi invers, aceleaşi reguli ar permite studenţilor români care ar dori asta să urmeze cursurile şi să dea examene la secţiile cu predare în limba maghiară. Ar fi vorba de emulaţie intelectuală salutară între români şi unguri, dar şi de garanţii simbolice acordate comunităţii maghiare – graţie cărora s-ar tăia creanga de sub picioare exaltaţilor din jurul pastorului Tőkés şi aliaţilor acestuia, din Ungaria şi de aiurea.

În sfîrşit, nimeni n-ar putea să se gîndească la o integrare europeană care să nu treacă printr-o regionalizare, oricare ar fi ea, inclusiv una culturală. Noua Europă, pe cale de a se realiza (sigur, cu dificultate), nu va fi numai o confederaţie de state centralizate, ci, în mod simultan, un ansamblu de regiuni cu propria lor personalitate, propriile lor mijloace legale de a angaja alianţe şi relaţii, potrivit intereselor proprii. Ceea ce are valoare pentru sfera politică şi economică trebuie să aibă valoare şi pentru sfera culturală şi universitară. Nu este acesta, de exemplu, cazul Austriei şi al universităţii slovene de la Klagenfurt? Nu este vorba de acelaşi lucru în cazul Louvain din Belgia, unde universitatea s-a scindat între francofoni şi olandofoni? A acorda minorităţii maghiare o doză de autonomie universitară nu implică în nici un fel că statul român cedează anumitor şantaje de suveranitate. Respingînd sistematic discuţia despre modalităţile de a pune în practică o autonomie a secţiilor maghiare de la Universitatea „Babeş-Bolyai", românii dau dovadă de o laşitate care traduce o nu ştiu care frică de concurenţă sau, mai rău, o oarecare incertitudine a bazelor identităţii lor. Iată o problemă care nu este deloc nouă – ea este în centrul oricărei dezbateri despre identităţi, fie ele literare, etnologice, istorice sau filosofice, care, de la Maiorescu la Noica, de la Iorga la Cioran, au hrănit operele celor mai importanţi intelectuali români.

Cluj, 12 martie 1997

Traducere de IULIAN ANGHEL

ASCULTĂ BBC
PROGRAMUL INTEGRAL
ÎN BUCUREŞTI LA
UNIPLUS Radio
69.8

EMIL HUREZEANU

Istoria se repetă?

Există coincidenţe ciudate, senzaţia foarte acută că ceea ce tocmai se-ntîmplă s-a mai întîmplat, că ceea ce este a mai fost. În istorie, se pare, astfel de coincidenţe, senzaţii şi întîmplări pot fi întîlnite chiar mai des decît în viaţa omului. De aici provine şi ponciful „istoria se repetă", chiar şi în forma lui „dar de fiecare dată altfel".

Sîntem cu 75 de ani în urmă, la 16 aprilie 1922, lîngă Genova, la Rapallo, una din acele staţiuni predilecte de *rendez-vous*-uri mondene şi diplomatice din epoca Orientului Express, ale căror imagini derulate rapid în filmele de epocă ne arată mereu domni bărboşi mişcîndu-şi inexplicabil de voios jobenele, într-un fel de deriziune explicativă a politeţii cinice, care, de fapt, reglează relaţiile dintre state. Ministrul german de externe von Rathenau şi sovietic de externe Cicerin semnează aşadar, la Rapallo, la umbra palmierilor tiberini, un tratat bilateral, a cărui literă a devenit, ca de atîtea ori în istoria repetitivă, mai puţin importantă decît spiritul lui. Atît pentru Germania, cît şi pentru Rusia Sovietică, acest tratat însemna ieşirea din izolarea internaţională la care Germania, după Tratatul de la Versailles, iar Rusia, după revoluţia bolşevică, fuseseră supuse de America, Anglia şi Franţa. Cei doi paria ai politicii internaţionale se regăseau, împotriva vechilor conflicte elective, într-unul din acele accese *„Hassliebe"* – iubire amestecată cu ură. Aceasta nu e doar o specialitate sentimentală, de coloratură germană, ci, adesea, chiar modelul relaţiilor dintre marile puteri. Germania şi Rusia bolşevică au căzut de acord la Rapallo asupra unor relaţii intensive diplomatice, economice şi militare, care aveau să conducă, în linie directă, la izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Spiritul tratatului ruso-german de la Rapallo a bîntuit nopţile politicienilor şi diplomaţilor americani şi vest-europeni, decenii în şir. El presupune o înţelegere (ocultă) între cele mai importante şi imprevizibile puteri europene, Rusia şi Germania, înţelegere îndreptată împotriva celorlalţi. Relaţiile excelente, pînă la un punct, dintre Hitler şi Stalin, Pactul Ribbentrop-Molotov au fost confirmări şi efecte ale înţelegerilor germano-ruse din 1922.

În mod foarte ciudat, la aproape 50 de ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial, el însuşi o dovadă năpraznică a conflictului dintre Germania şi Rusia, la sfîrşitul războiului rece, lumea a asistat din nou, buimacă sau speriată, la relansarea bunei înţelegeri ruso-germane, avînd acum feţele lui Kohl, Gorbaciov sau Elţîn. Unificarea Germaniei în condiţiile rămînerii ei în NATO, condiţii cerute şi impuse de Statele Unite, cu ajutorul forţei de convingere a mărcii vest-germane, plecarea în linişte şi fără pierderi a armatei roşii din fosta RDG, surîsul complice al cancelarului şi secretarului general, la reşedinţele din Caucaz şi Renania Palatinat ale celor doi şefi de stat, în chiar momentul cînd Franţa sau Anglia, lipsite de viziunea strategică a Europei post-război rece, ar fi blocat mai degrabă procesul emancipării germane, au reaprins percepţia spiritului de la Rapallo. Angoasa unor posibile înţelegeri ruso-germane, eventual secrete, în detrimentul celorlalţi a fost reactivată, nu doar la Paris sau Londra, ci mai ales la Varşovia, Budapesta sau Bucureşti. Lech Walesa prevestea astfel, încă din 1990, că Polonia va plăti un preţ politic, în cazul reunificării germane cu binecuvîntarea Moscovei, iar fostul prim-ministru maghiar Antal vorbea de dragostea etern neîmpărtăşită a Occidentului faţă de ţările central-est europene. Lucrurile erau desigur mai complicate.

Noua Germanie, după 3 octombrie 1990, n-a mai semănat deloc cu Germania „Republicii de la Weimar", definită prin baza fragilă a instituţiilor democratice şi imposibilitatea acestora de a se confrunta cu extremele, de dreapta şi stînga, în interior, şi cu povara reparaţiilor de război aberante, impuse de cîştigătorii primului război mondial.

Germania „Republicii de la Bonn" este o ţară cu instituţii democrate exemplare, cu o economie super-performantă, cu o societate profund liberală, în care opţiunile extremiste sînt marginale, pentru care alianţa cu America şi Uniunea Europeană este vitală. Germania reunificată este unul din membrii de bază ai NATO şi, în ciuda presentimentelor, puterea europeană care s-a implicat cel mai mult în reconstrucţia democrată a Europei Centrale şi Răsăritene şi în apropierea acesteia de alianţele occidentale.

Relaţiile Bonn-ului cu Rusia sînt însă foarte bune, „prea bune", susţine cealaltă parte. Dar nici Rusia de azi nu mai e Rusia comisarilor poporului – vine răspunsul. Cu sau fără comisari, Moscova îşi menţine viziunea oligarhică asupra lumii, e continuată temerea şi ea a prins teren îndeosebi după ce NATO, prin intermediul electiv al Germaniei, a acceptat treptat condiţiile restrictive ruseşti, vis-à-vis de extinderea alianţei nord-atlantice. La 16 aprilie 1997, în sfîrşit, la exact 75 de ani de la semnarea Tratatului de la Rapallo, în staţiunea Baden-Baden, Elţîn şi Kohl îşi reiau dialogul, oarecum ferit de privirile şi urechile celorlalţi. Liderul rus îi face „cadou", restituindu-i celui german, microfilmele confiscate de ruşi, în RDG, ale documentelor germane pregătitoare ale Tratatului de la Rapallo. Elţîn a provocat astfel, fără eleganţă, analogii obligatorii. „Spiritul Rapallo" nu mai bîntuia, ci era de-a dreptul invocat de ruşi, la Baden-Baden. Sensibili la simbolica misticii marii puteri, Moscova încerca din nou să pună beţe-n roate: de această dată, solicitînd, fără succesul scontat, sprijinul german, pentru restrîngerea procesului de extindere a NATO. Rezultatele încep să se întrevadă. O parte din condiţiile Moscovei sînt acceptate, nu doar de Germania, ci şi de Statele Unite. Ţările baltice formează, din nou, un măr al discordiei între marile puteri şi Rusia. Foarte recent, preşedintele estonian a declarat că autostrada Bonn-Berlin trece prin Moscova – sugerînd sacrificiul pe care relaţia privilegiată între Germania şi Rusia îl impune ţării sale.

La Bucureşti, preşedintele Emil Constantinescu, după ce mai înainte declarase în presa germană că *„Germania e indiferentă faţă de România"*, a ţinut să întîlnească recent mai mulţi ziarişti germani. Preşedintele Emil Constantinescu a lansat cu acest prilej un raţionament nou: Germania nu sprijină România pentru integrarea în primul val, pentru a nu supăra prea mult ţările baltice, a căror admitere e oricum respinsă de Moscova. Cîtă vreme România sau Slovenia stau şi ele pe dinafară, Bonn-ul va putea spune balticilor: vedeţi, nu sînteţi singuri pe lista de aşteptare. Preşedintele Emil Constantinescu crede că acesta este de fapt raţionamentul politicienilor germani care explică rezervele faţă de România, şi încearcă să forţeze nota, dezvăluindu-l şi cerînd germanilor, care-şi spun prieteni ai României, să-şi ajute prietenul la nevoie. Să sprijine România pentru intrarea în NATO, acum, şi nu mai tîrziu.

Dialogul liderului român cu ziariştii germani a avut ecouri; de presă, în orice caz; poate şi politice, avînd în vedere reacţia, vag iritată, a comentariului din *Die Welt*, de la 20 mai, unde argumentele preşedintelui român referitoare la calităţile tradiţionale ale germanilor, *„hărnicie, punctualitate, bună memorie"*, erau taxate drept clişee retorice şi efecte ale înclinaţiilor, cam desuete, pentru vulgata psihologiei colective. Or, *Die Welt*, exprimă adesea, chiar dacă indirect, mai mult decît alte ziare germane, opiniile discrete ale cercurilor guvernamentale de la Bonn. Cît şi cînd se repetă istoria? Mult şi de fiecare dată altfel, se poate spune, aşa cum s-a observat şi în glosa de mai înainte.

La crearea NATO, în 1949, Lord Ismay, primul secretar general al alianţei, îi definea pe scurt scopurile, în cea mai bună tradiţie a realismului britanic: NATO doreşte să-i păstreze pe americani *„in"* – înăuntru – adică în Europa, pe ruşi *„out"* – în afară –, iar pe germani *„down"*, adică la pămînt sau supuşi. *„Astăzi nu dă bine să mai spui asta, dar, în America şi în Europa, mulţi gîndesc cu siguranţă la fel"*, citeam recent în *New-York Review of Books*. Liderii României, atît de admirabili în eforturile lor diplomatice faţă de NATO, ar fi bine sfătuiţi să opteze, totuşi, pentru jurnalul personal, atunci cînd, precum cutare lord englez, spiritual şi cinic, simt nevoia să formuleze adevăruri istorice necorectate de trecerea timpului sau prudenţă.

REVISTA PRESEI

Liberalii nu-s revoluţionari

• Au continuat comentariile în presa săptămînii trecute pe marginea Congresului PNL. În editoralul din **România liberă** (21 mai), Anton Uncu depăşeşte opiniile comune din presă, potrivit cărora imposibila coagulare a unei mişcări liberale se datorează veleitarismului liderilor şi nu diferenţelor doctrinare. Nu poate exista diferenţă doctrinară acolo unde nu există doctrină, pare a fi concluzia editorialului lui Anton Uncu: *„cu unele excepţii* – scrie acesta – *problemele de doctrină nici nu prea se pun, liberalii noştri sunt cam habernamişti în chestiuni teoretice şi nici nu-şi fac probleme din asta. Fac prinsoare că dacă li se dă liberalilor declaraţi (şi cu funcţii) un test individual cu privire la elementele fundamentale ale doctrinei, marea majoritate rămîne repetentă"*. Opinia lui Anton Uncu nu pare deloc hazardată, atîta timp cît ea e dublată de un exemplu care, dacă n-ar fi „imortalizat" pe peliculă, ar părea mai degrabă o glumă. Editorialistul povesteşte cum la una din emisiunile „Milionarii de la miezul nopţii" de la Antena 1 moderatorul a avut curiozitatea să-l întrebe pe proaspătul vicepreşedinte liberal, Crin Antonescu, cine este fondatorul PNL, întrebare la care tînărul fruntaş liberal n-a ştiut să răspundă. Nici el şi nici celălalt vicepreşedinte liberal invitat la emisune, Viorel Catarama, ceea ce a provocat hazul nemăsurat al lui Marius Tucă, moderatorul emisiunii. *„Sigur că între partidul întemeiat de I.C. Brătianu* – comentează Anton Uncu – *şi cioburile liberale de astăzi este o mare deosebire, care, de data asta, are anumite trimiteri la nivel de cultură, suport teoretic sau chiar doctrină.* (...) *După părerea mea, congresul PNL-Quintus nu a fost un succes, aşa cum încearcă să ne convingă liderii săi. Un partid care nu ţine seama de imaginea liderilor săi nu poate spera să devină factor de coagulare a mişcării liberale"*.

Octavian Paler, în editorialul din **România liberă** (23 mai), face la rîndul său caz de pretenţia declarată a liberalilor din PNL de a cîştiga alegerile din anul 2000, *„deziderat care stîrneşte zîmbete cîtă vreme este sprijinit doar pe un argument teoretic. Acela că ideea liberală este absolut necesară în confruntările politice legate de reorganizarea economiei şi societăţii româneşti. În rest îmi e imposibil să înţeleg, fără să fac presupuneri supărătoare, pe ce se bazează prea bunele păreri ale liberalilor despre ei înşişi"*. Octavian Paler se întreabă în continuare: *„Nu cumva liberalii se îmbată cu apă rece socotind că toate voturile primite de ei la ultimele alegeri au fost date meritelor lor? Nu cumva, asemenea altor partide din Convenţie, inclusiv asemenea ţărăniştilor, liberalii nu vor să priceapă că psihologia alegătorilor a funcţionat într-un fel aparte în noiembrie '96, cuvîntul „schimbare" căpătînd proprietăţi aproape magice? Crede, oare, cineva din PNL că ar fi obţinut vreun loc în parlament dacă partidul n-ar fi fost remorcat de PAC, la un moment dat, pentru a fi readus în Convenţie? Şi cît viitor va mai avea Convenţia însăşi în clipa cînd nu va mai apărea ca un simbol?"*

• *„Nicolae Manolescu, liderul PAC, i-a scris omologului său din PNL despre unificarea liberală"*, scrie **Cronica Română** (23 mai). Cu această ocazie Nicolae Manolescu a explicat poziţia partidului său, din noiembrie 1996, *„de a sta deoparte de încercările de refacere a unei alianţe liberale"*: eşecul ANL în alegeri, pretenţia PNL ca PAC să se autodizolve în vederea creării unui mare partid liberal şi *„teama de repetare a unui anumit scenariu al unificării liberale, care a condus de fiecare dată, în mod paradoxal, la creşterea numărului de formaţiuni"*. Nicolae Manolescu crede însă că *„unificarea liberală ar putea fi o premisă de colaborare viitoare"*.

• Scandalul certificatelor de revoluţionar este din nou în actualitate. Corpul de Control al Guvernului a făcut o verificare la Secretariatul de Stat pentru Problemele Revoluţionarilor, unde, după cum aflăm din **Evenimentul zilei** (21 mai), *„au fost depistate nereguli legate de tipărirea certificatelor de revoluţionar"*. Valerian Stan declară că *„aceste nereguli au fost comise de fostul secretar de stat Bebe Ivanovici şi de fostul subsecretar de stat Ioan Baboş, care au dispus tipărirea a 40.556 certificate de revoluţionar în valoare de 99 milioane lei"*. Comanda a fost făcută firmelor SC ART DECO SRL şi SC FAREDO SRL din Ploieşti, *„fără a se organiza o licitaţie publică, deşi legea impunea o asemenea procedură"*. Firmele ploieştene nu aveau ca profil activitatea de tipărire, iar preţul pretins a fost de 4 ori mai mare decît cel care ar fi fost perceput de o firmă avînd ca obiect de activitate servicii de tipărire. Deşi, după numărul dosarelor depuse, ar fi fost nevoie de 25 mii certificate, pe care Imprimeria Naţională le-ar fi executat pentru doar 14 milioane, s-au tipărit 40.556 certificate pentru care s-a cheltuit amintita sumă de 99 milioane.

• Potrivit cotidianului **Ziua** (21 mai), care şi el comentează declaraţia lui Valerian Stan, „comisionul" pe care Bebe Ivanovici l-ar fi „perceput" pentru a încredinţa celor două firme ploieştene tipărirea celor peste 40 mii certificate a fost un Mercedes pe care l-a vîndut aproape imediat.

• Nici **România liberă** (21 mai) nu evită subiectul. Petre Mihai Băcanu arată cum *„a repartizat Bebe Ivanovici producţia fabricii de revoluţionari: 3.248 certificate de erou-martir; 6.535 – răniţi; 3.244 – reţinuţi; 24.000 – remarcaţi; 16.729 – participanţi. Chiar şi pentru primele trei categorii* – comentează Petre Mihai Băcanu – *cifrele sînt exagerate. Iar pentru ultimele două «producţia» este aberantă. Comenzile au fost suplimentate de Bebe Ivanovici pe criterii oculte. Categoria de «participanţi» nici măcar nu era prevăzută de lege"*.

IULIAN ANGHEL

Reîntoarcerea lui LEONTIN-JEAN CONSTANTINESCU

În ziua de 7 mai 1997, la Facultatea de Drept a Universităţii Bucureşti a avut loc, în prezenţa ministrului Justiţiei, Valeriu Stoica, a prof. Corneliu Bârsan (decanul Facultăţii de Drept), a juristului american de origine română Ştefan Issărescu, a multor personalităţi importante ale domeniului, lansarea unei cărţi clasice de specialitate, *Tratatul de drept comparat*, publicat în germană, franceză, italiană, spaniolă, iar acum şi în română. Despre autorul său, Leontin-Jean Constantinescu, mare personalitate a exilului românesc, au vorbit colegi de breaslă şi familia (Zoe Constantinescu, soţia, şi Vlad Constantinescu, fiul lui Leontin-Jean Constantinescu). Vom încerca să-l evocăm în acest grupaj.

O viaţă fără compromisuri

Mă regăsesc, după mai bine de şase decenii, în incinta Facultăţii de Drept, pentru a aduce omagiu unui om pe care l-am cunoscut în acest loc şi de care am fost legat printr-o caldă prietenie pînă în zilele senectuţii. (...)

După studii strălucite la Facultatea de Drept din Bucureşti şi după un la fel de strălucit doctorat la Sorbona, prietenul **Leontin Constantinescu** a fost remarcat de profesorul **Mihai Antonescu**, ministru al Afacerilor Externe în acel timp, şi trimis în 1941 la Legaţia română din Lisabona, în calitate de consilier juridic şi de presă. Lisabona era una din cele trei legaţii române care se aflau în contact direct cu guvernele ţărilor aliate. Se aflau acolo cîţiva dintre cei mai dotaţi diplomaţi de carieră şi cărturari ai României interbelice: **Brutus Coste**, însărcinat cu afaceri, anterior reprezentantul României la Washington, **Mircea Eliade**, distins scriitor şi istoric al religiilor. De la această legaţie au plecat spre capitalele ţărilor aliate comunicări şi memorandumuri apreciate drept cele mai documentate şi elocvente pledoarii pentru România. După încheierea războiului, în 1946, Leontin Constantinescu se afla la Paris, unde, împreună cu **Brutus Coste**, **Titus Pogoneanu**, **Mircea Eliade**, **Nicolae Herescu** şi alţii, sub conducerea lui **Grigore Gafencu**, pregătesc un document pentru a fi prezentat la **Conferinţa de Pace** care urma să aibă loc la **Paris în 1947.** Cu acest prilej, scrie un studiu intitulat **„Chestiunea Transilvaniei"**. (...) Alături de atîţia alţi patrioţi români, ia apoi calea exilului. Din Franţa, unde se stabileşte, îşi va face auzit glasul în apărarea libertăţii şi democraţiei în ţara în care s-a născut.

În 1948, cu sprijinul generalului **Rădescu**, publică primul ziar al exilului nostru, *Curierul românesc*. Revenit de la o conferinţă ţinută la Haga, unde se dezbăteau proiecte de unificare europeană, **Leontin-Jean Constantinescu** îşi proclamă profesiunea de credinţă căreia avea să-i rămînă credincios pînă la sfîrşitul vieţii. *„Tezaurul spiritual al civilizaţiei europene"*, scrie el în coloanele ziarului, *„nu poate să dispară. Ideea libertăţii şi a demnităţii omului, izvorîtă din gîndirea greacă, din principiile dreptului roman şi din poruncile morale creştine, a ridicat pe om de la starea de sclav, la care tinde să-l coboare astăzi doctrina ruso-comunistă"*. În cuprinsul aceluiaşi ziar, el face apel la românii care îşi pot exprima liber credinţa în ideea europeană să slujească, în spiritul rezoluţiilor **Congresului de la Haga**, cauza românească în contextul celei europene şi să apere interesele poporului român, aflat în neputinţă să şi le exprime el însuşi, pînă în ziua cînd România, din nou liberă şi democrată, va fi chemată să-şi reia locul în comunitatea europeană. Nu sînt, oare, aceste cuvinte, rostite cu jumătate de veac în urmă, parte a vocabularului nostru de azi, reflectînd convingerile şi aspiraţiile noastre prezente?

Dacă privim cu admiraţie distinsa carieră academică a lui Leontin-Jean Constantinescu, cel care a lăsat posterităţii ***Tratatul de drept comparat***, lucrare care face obiectul întîlnirii de astăzi, şi un altul de ***Drept comunitar***, care îşi aşteaptă încă traducerea românească, nu trebuie să uităm că juristul a fost dublat de un om care şi-a iubit cu intensitate ţara şi poporul. El a fost un produs al mediului universitar din Bucureşti. Şi, fiindcă mă aflu din nou în acest spaţiu, încărcat pentru mine cu atîtea amintiri, nu pot să închei această alocuţiune fără să aduc un omagiu de recunoştinţă profesorilor noştri de la Facultatea de Drept de dinaintea ultimului război mondial, mulţi dispăruţi în condiţii tragice. Ei sînt cei care au inculcat studenţilor lor respectul pentru virtuţile sistemului democratic, principii care, aşa cum am constatat cu bucurie, călăuzesc şi actualul corp profesoral al Facultăţii.

ŞTEFAN ISSĂRESCU

VLAD CONSTANTINESCU
fiul lui Leontin-Jean Constantinescu

Aţi putea să mi-l descrieţi pe tatăl dumneavoastră?

A fost un om care a trăit întotdeauna fără nici un compromis, o viaţă deloc uşoară. Lumea îşi imaginează exilul ca un fel de paradis. N-a fost aşa. Au fost momente foarte dure, cînd existenţa cotidiană era greu de asigurat şi trăiai fără nici o legătură cu familia, cu ţara. Eşti un străin şi, ca străin, nu eşti deloc acceptat. Dar el n-a vrut nici să ia o altă cetăţenie. A spus totdeauna: *„eu sînt român"*.

Acesta n-a fost un impediment pentru cariera sa profesională?

Cum să nu! Asta a făcut ca lucrurile să meargă mult mai lent. El ar fi putut, cu cetăţenia franceză, să devină profesor în Franţa, uşor şi repede. Numai în Germania, unde şi-a refăcut studiile, a putut să devină profesor, fără a fi cetăţean german. La începutul exilului a considerat că va fi ceva provizoriu şi destul de scurt. Că bomba atomică americană va permite o nouă înţelegere între Rusia şi americani. Şi iată că n-a fost aşa.

Îmi spunea, însă, că politic este pesimist pentru România, dar, istoric, foarte optimist. Că, pe termen lung, ţara se va elibera.

V-aş ruga să rememoraţi etapele carierei sale.

A luat licenţa în Drept în România. În '30–'32, a venit la Paris şi a trecut trei *„diplômes d'études supérieures"*: drept civil, drept public şi economie politică. Cu menţiune fiecare. Şi pe urmă a decis să facă o teză de drept comparat, sub îngrijirea lui René Cassin – fost profesor la Paris, *„l'homme du général de Gaulle"* pentru chestiuni juridice, vicepreşedintele Consiliului de Stat al Franţei şi autorul intelectual al **Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului**. El a avut o participare foarte importantă la Convenţia Europeană pentru Drepturile Omului. A fost şi la Strasbourg, la Curtea pentru Drepturile Omului. După ce a fost consilier de presă la Lisabona, tata s-a stabilit în Germania, la Saarbrücken. Acolo se deschisese o universitate franco-germană, în 1954. Atunci a început activitatea sa intelectuală. A publicat mult, în drept comunitar, în drept comparat. A scris multe articole, a condus Institutul European din Universitatea din Saarbrücken. Şi a căpătat un nume în lumea ştiinţifică. A avut multe ocazii să vină aici. Dar el a spus aşa: *„Eu vin cu multă plăcere în ţară. Mi-e dor să vin, dar am o singură condiţie: să am o oră la radio sau la televizor, să pot vorbi liber. Dacă îmi daţi garanţia asta, semnată, eu vin, chiar şi mîine."* *„Nu putem să vă dăm această garanţie."* *„Atunci mă scuzaţi, dar nu vin"*.

Relaţiile cu profesorul Cassin l-au ajutat pe tatăl dumneavoastră?

Cred că mai mult tatăl meu a ajutat Facultatea din Paris, cînd Franţa a fost invadată, în 1940, iar tatăl meu s-a ocupat de organizarea unui vagon cu alimente pentru Facultatea de Drept din Paris.

V-aş ruga să vă prezentaţi cariera profesională cititorilor revistei *„22"*.

Am studiat dreptul în Germania şi în Franţa, am luat doctoratul în '70, am cerut cetăţenia franceză şi am obţinut-o. Apoi am încercat concursul naţional, destul de greu, *„agrégation du droit civil"*, care are loc la fiecare 2 ani şi care permite numirea ca profesor de drept. Am cîştigat acest concurs într-o bună poziţie şi m-am dus ca profesor la Beirut. După aceea la Rabat, în Maroc, şi, în fine, la Strasbourg, unde sînt profesor din 1978. Mă ocup de drept public, constituţional, istoria ideilor politice, drept comunitar. Anul acesta sînt la Cambridge.

Cum vi se pare situaţia justiţiei din România?

Cred că în cîmpul dreptului şi justiţiei este un moment foarte important şi foarte greu acum, din cauza situaţiei create în trecut. Procedurile, după cum ştiţi, sînt lente şi trebuie să treacă timp pentru o reorganizare a sistemului juridic, a justiţiei. Nu se poate schimba totul aşa de repede cum se aşteaptă. Dar cred că avem acum o echipă nouă, care cunoaşte limitele şi erorile care au fost făcute şi trebuie să-i lăsăm puţin

Leontin-Jean Constantinescu şi fiul său, Vlad Constantinescu

timp. Este o plăcere să văd, de exemplu, **Colegiul franco-român** de studii juridice, unde se formează în fiecare an vreo 50 de studenţi, cunoscînd drept european şi francez, care obţin o diplomă care le permite să se ducă în Franţa pentru un titlu de înalte studii superioare sau pentru o teză de doctorat. Generaţia aceasta nouă este cea care va face esenţialul. Noi sîntem deja la sfîrşit. Ei or s-o ducă mai departe şi vor conduce ţara în Uniunea Europeană. Iar ţara are nevoie de specialişti, de oameni de treabă care să cunoască meserie. Noi, de acolo de unde sîntem, putem să ajutăm.

A consemnat Gabriela Adameşteanu

ZOE CONSTANTINESCU
soţia lui Leontin-Jean Constantinescu

Cu cîţi ani în urmă aţi plecat din România?

Am plecat împreună cu soţul meu în 1941. Am venit încă o dată în '42, în Ardealul ocupat, unde l-am născut pe fiul meu cel mare, şi pe urmă m-am întors la Lisabona. Am stat în Lisabona pînă în 1945. Soţul meu făcuse studiile, doctoratul în Franţa, şi eu, de asemenea, am studiat acolo Literele. Cînd am decis să venim în Franţa aveam deja trei băieţi. A fost un refugiu extrem de greu, pentru că situaţia din ţară era aşa de contrară ideii ce ne făceam noi despre libertate, încît am stat în expectativă. Dar nu poţi să stai cu trei copii în expectativă. M-am apucat să lucrez eu, dibace cu mîinile şi, cu greutate, am izbîndit.

Soţul meu a fost într-adevăr un român excepţional. Şi din '48, cînd a fost Conferinţa de la Haga, a luptat pentru Europa. A fost un european, convins că este singura posibilitate să ieşim din marasmul în care eram.

În ce măsură vă dădeaţi seama de situaţia din România?

Ne dădeam seama că este o tragedie teribilă. Părinţii mei erau la Canal, sora mea la Canal. Mama mi-a scris: *„nu mai scrie scrisori, nu mai trimite fotografii, că se pierd la poştă şi tatăl şi sora ta se joacă în nisip"*. Pentru mine era foarte clar că acest lucru înseamnă Canalul.

Găseaţi în perioada aceea în Europa mulţi oameni care să înţeleagă situaţia?

Da. Sînt francezi care ne-au rămas prieteni devotaţi pentru toată viaţa. Franţa suferise şi ea din cauza războiului. Mai ales în '46, cînd am ajuns noi acolo, încă mai erau cartele pentru mîncare şi trebuia să aştepţi să iasă un tichet ca să-ţi cumperi un pantof sau aşa ceva. În Germania, lucrau zi şi noapte ca să reconstruiască ţara.

Ştiu că în acea perioadă în Franţa erau mulţi intelectuali de stînga care nu prea înţelegeau ce se întîmplă în Europa de Est.

Era ceea ce se cheamă „comunismul-caviar", „comunismul de salon". Niciodată nu am înţeles cum este posibil să fii aşa.

Încercaţi să-i convingeţi?

Niciodată. Cum să fiu eu în legătură cu comunişti, în timp ce părinţii mei erau la Canal? Ar fi fost îngrozitor, nu mi-aş fi iertat o viaţă întreagă!

Mă refer în sensul de a încerca să-i convingeţi...

Nu se putea! A fi comunist, după 1947, atunci cînd a apărut cartea lui Kravcenko, însemna că ori eşti analfabet, ori eşti de rea-credinţă. Eu, sărmana de mine, să-i conving?! Eu trebuia să mănînc, întîi şi-ntîi. Împreună cu soţul meu am reuşit să educăm trei băieţi, ca nişte flori, aşa sînt pentru mine. Cel mare, Vlad, e profesor de drept. A fost botezat Vlad Mircea Transilvan, în momentul cînd Ardealul era ocupat de unguri. După aceea, la Lisabona, s-au născut ceilalţi doi, gemenii, dintre care unul este profesor universitar la medicină şi celălalt radiolog. Tatăl meu a fost şi el avocat, deputat de nenumărate ori, iar bunicul meu a fost notar. Sper ca unul din nepoţii mei (că am şapte nepoţi) să facă dreptul.

Cum aţi regăsit ţara la întoarcere?

Cînd am venit, în '92, mă simţeam puţin înstrăinată pe străzi, dar îndată ce intram într-o casă simţeam căldura românească, dragostea, prietenia, care sînt extraordinare şi cred că mult mai interesante decît în Occident, unde lumea este preocupată de bani, de a cîştiga. Aici sînt intelectuali, se vorbeşte despre cărţi, e cu totul altă atmosferă, mult mai caldă.

A consemnat Andrei Manolescu

GABRIELA ADAMEȘTEANU

În preajma miturilor politice

„Anarhist prin temperament, liberal prin raţiune, patriot prin fidelitate": astfel s-a definit singur Raoul Girardet, autorul cărţii devenite „clasice", ***Mituri şi mitologii politice***, aflată sub tipar la Institutul European. Chiar dacă cu o anumită întîrziere, cititorii din România au acum şansa să ajungă la o carte care le va permite o altă înţelegere a obsesiilor societăţii româneşti. Efervescenţa mitică, procesul mitogenetic se declanşează mai puternic în epocile de fractură istorică. Miturile sînt, după o opinie consacrată a sociologului Roger Bastide, *„ecrane pe care se proiectează angoasele colective"*, modalităţi de reacţie faţă de dezechilibre şi tensiuni din interiorul structurilor sociale. De 7 ani chiar o astfel de epocă traversăm.

Mituri politice, mituri religioase

În planul istoriografic, imaginarul intervine permanent, legitimînd prezentul prin trecut. Iar societăţile totalitare au deformat istoria într-un mod mult mai grav decît „societăţile deschise", printr-un bombardament susţinut de mesaje propagandistic-politice oficiale. Chiar şi la o privire superficială poţi să observi că anumite mituri comuniste se grefează pe marile construcţii mitice religioase. Miturile *„vîrstei de aur"*, al *„revoluţiei salvatoare"*, al *„complotului malefic"*, intens utilizate de toate societăţile comuniste, fac parte din *„inventarul clasic"* al imaginarului politic. *„De la teroarea iacobină la teroarea stalinistă, acuzaţia de complot nu a încetat să fie folosită de putere pentru a se debarasa de suspecţi sau de oponenţi"* (Raoul Girardet).

Dintre societăţile de tip totalitar, cele comuniste (fără îndoială şi pentru că extinderea, mult mai mare, în timp şi spaţiu, le-a permis să-şi eficientizeze structurile) oferă cîmpul cel mai larg de studiu pentru mitologiile oficiale. Dar şi pentru *„contra-mitologiile"* comunismului, susţinute de posturile de radio occidentale ce emiteau peste Cortina de Fier, contrazise violent de imaginarul propagandistic promovat de secţiile de diversiune ale poliţiilor secrete.

Mituri subversive

Un studiu comparativ al mitului *„salvatorului american"* cu extindere regională ar putea arăta dacă el, aşa cum există impresia, a circulat mai intens în spaţiul românesc (inclusiv, o vreme, în mediile exilului). În pragul anilor '60, el avea o partitură ironică, de „contra-mit". Revoluţia tragică din Ungaria, care a stîrnit un larg freamăt şi în România, urmată de procese soldate cu ani de detenţie, marchează momentul de „trezire" brutală şi în România din „aşteptarea armatei americane". De la acea dată, posturile occidentale au avut şi ele o atenţie specială pentru a nu mai da populaţiilor de după Cortina de Fier speranţa concretă a unei intervenţii occidentale – imposibile. Dar traumele acestei mitologii supravieţuiesc şi azi, în supraevaluarea ori subevaluarea Occidentului, suprapuse pe un alt mit zonal, născut odată cu statele moderne: cel *al integrării, al sincronizării europene*, opus celui *autohtonist-izolaţionist*.

Un alt exemplu construit pe acelaşi motiv – al *„salvatorului"*, venit însă nu „dinafara", ci „dinăuntrul" societăţii totalitare – este *„mitul disidentului"*, care şi-a avut un rol incontestabil în *„revoluţiile de catifea"*. Există o capacitate mobilizatoare a mitului, născut dintr-o realitate politică fracturată: *„produs al realităţii sociale"*, el este şi *„producător de realităţi sociale"* (Raoul Girardet). Şi, cu experienţa noastră recentă, chiar dacă nu îndeajuns de clarificată asupra evenimentelor anului 1989, putem crede că pregătirea profundă, prin curenţi subterani, a marilor mişcări politice ulterioare pot fi urmări, bineînţeles mediate, ale anumitor mituri politice. *„Mitul disidentului"*, corespunzînd unei realităţi intens mediatizate, face parte din această categorie şi el s-a născut dintr-o realitate mult mai concretă decît mitul „americanilor" salvatori. Fac această precizare tocmai pentru că nu vreau să neg curajul celor ce şi-au luat riscul să înfrunte un întreg aparat de represiune: atîta doar că fiecare caz pare să fi fost diferit. Nu întîmplător *„mitul disidentului"* a şi fost supus foarte repede, după căderea Zidului, unui proces de *demitizare*, în mai toate societăţile postcomuniste: demitizare dirijată de grupuri de regulă oculte ale fostelor poliţii secrete, dar şi provocată de confruntarea cu adevărul istoric integral al rezistenţei şi represiunii comuniste. O represiune mult mai feroce şi mai extinsă decît s-a ştiut, atunci cînd nu exista o posibilitate de protecţie, fie din parteă mediilor occidentale şi a organizaţiilor pentru drepturile omului, aşa cum s-a petrecut în cazurile cele mai celebre de disidenţă, fie din zonele disidente ale aparatului de partid ori ale poliţiilor secrete.

Aici este un cîmp de cercetare totalmente virgin pentru realitatea românească, iar procesele de mitogenie se desfăşoară mai departe, sub ochii noştri, influenţate şi de posibilităţile reduse de informare corectă asupra trecutului apropiat. Deschiderea arhivelor, accesul personal la dosare, restabilirea adevărului istoric, fie şi pe porţiuni mici etc., vor face mai vizibile miturile comunismului (cele oficiale, inculcate, ca şi cele „subversive"), rolul mass-media, al ideologilor de serviciu, al poliţiilor secrete în promovarea lor etc.

Desen de GABRIELA MELINESCU

Miturile oficiale ale comunismului

În anul 1993, în cadrul Facultăţii de Istorie a Universităţii Bucureşti s-a înfiinţat un Centru de istorie a imaginarului, sub direcţia lui Lucian Boia. Dintre cele trei volume apărute sub coordonarea sa, două sînt consacrate miturilor comunismului românesc. Iată, pe scurt, inventarul de teme, imagini şi simboluri: Al. Zub – **„Mituri istoriografice în România ultimei jumătăţi de secol"**; Petre Guran – **„Colectivizarea, între mit şi realitate"**; Antoaneta Tănăsescu – **„Un Făt-Frumos de laborator – omul nou"**; Zoe Petre – **„Promovarea femeii"**; Daniel Barbu – **„Un mit al totalitarismului – colectivismul"**; Adrian Cioroianu – **„Lumina vine de la Răsărit"**; Sanda I. Ducaru – **„Religia cincinală. Funcţiile sărbătorilor comuniste"**; Sorin Şerban – **„Ilegaliştii"**; Cristina Petrescu – **„Vizitele de lucru, un ritual al «epocii de aur»"**.

Titlurile sînt elocvente pentru tiparele strîmte între care au fost strivite existenţele cîtorva generaţii, dar şi pentru evaluarea reziduurilor care vor polua în continuare mentalităţile. Le-am selectat în primul rînd pe cele care aparţin „fondului principal" de mituri ale comunismului, introduse odată cu regimul de ocupaţie sovietic, în prima fază, cea a comunismului internaţionalist. La ele nu s-a renunţat niciodată, chiar dacă în perioada naţional-comunistă (ceaușismul tîrziu) au fost vizibile mai ales mitologiile naţionaliste: dar, de pildă, planurile editoriale care se pregăteau în toamna anului 1989 se suprapuneau în bună măsură pe inventarul de teme enumerat mai sus (minus, bineînţeles, *„lumina vine de la răsărit"*). Un viitor studiu al mentalităţilor ar putea lua în atenţie poluarea celor mai libere minţi cu reziduuri ale mitologiilor comuniste, cu atît mai uşor de făcut, cu cît pe domenii întregi ale ştiinţelor contemporane (sociologie, psihiatrie, genetică, filozofie, management, marketing) era absentă informaţia minimală. N-am alt exemplu decît o confesiune: *„conducerea colectivă"* a unei instituţii pe care o credeam posibilă, eu însămi, în anii 1990–1991, şi o opuneam singurei pe care o întîlneam, susţinută pe atunci cu îndîrjire: cea a *„mîinii forte"*. În fapt, puţini aflaseră la acea dată despre sistemele moderne de manageriat. Aici, în România, mitul *„salvatorului"* a luat apoi simultan chipul mareşalului Antonescu şi al regelui Mihai. Era în cea mai mare măsură o manipulare a serviciilor secrete, ce a continuat să alimenteze, în presa extremistă, miturile naţional-comunismului tot timpul regimului Iliescu. Bineînţeles, nu vreau să neg, prin această frază, înaltele calităţi, patriotismul autentic ale Regelui Mihai, pe care le-am afirmat cu consecvenţă, dar acum mi se pare clar, de pildă, că filmul *„Monarhia salvează România"* este construit pe structura propagandistică a *„salvatorului"*. Cu multă prică în societatea românească şi cu o mică „justificare" psihologică (orice manager de succes este în această epocă un *„salvator"*), mitul acesta ar trebui „temperat", pentru a nu alimenta rezerva de megalomanie naţională, vizibilă cu ochiul liber, la liderii de toate felurile.

Unul din meritele cercetării româneşti amintite mai sus este stăruinţa asupra miturilor perioadei naţional-comunismului. Clişeele mentalului tradiţional (originile daco-romane, cu accentul pe dacism, ca în toate miturile izolaţioniste, mitul unităţii, mitul *„cetăţii asediate"*, victimizarea românilor) s-au vărsat din paginile unor publicaţii de tristă amintire, din cenaclul „Flacăra", din sărbătorile festiviste ale „Cîntării României" în gîndirea colectivă, într-o lecţie de artificialitate şi prost gust cu îndelungi urmări. Din acestea este de aşteptat să se iasă treptat, prin *„mituri noi pentru vremuri noi"*. Acestea vor fi probabil în primul rînd miturile publicităţii unei societăţi de consum, deja vizibilă.

„Mitul strămoşului – etnicişti şi cosmopoliţi"

Între miturile care au devenit în ultimul timp obiecte ale cercetării româneşti l-aş mai aminti pe cel propus de Vintilă Mihăilescu într-un *„exerciţiu de etnoanaliză"* intitulat ***Complexul strămoşului***. El porneşte de la *„două caracteristici ale formării naţiunii române: 1.* ***Comunitatea naţională se constituie ca subiect al independenţei, nu al libertăţii***". (Adică: *„pentru populaţia românească sfîşiată între marile imperii, ţelul nu a fost libertatea, ci independenţa... Construită pe valorile independenţei, «fiinţa naţională» are astfel o constituţie «ex-centrică», cu centrul de coerenţă oarecum în afara sa, mereu înclinată spre frontierele independenţei sale – şi astfel mereu vulnerabilă la ameninţările, reale sau imaginare, ale acestor frontiere.) 2.* ***Comunitatea naţională se constituie simultan ca subiect al modernităţii şi tradiţionalităţii***". (Adică: *„paradoxala înlănţuire a «modernităţii» şi «tradiţiei» pare să fie trăită angoasant şi ambivalent, ciclotimic aproape. Ne-am permite să vorbim în acest caz de o* ***angoasă de schimbare****: pe de o parte respectul tradiţionalist, adesea egolatric, faţă de strămoşesc (...); pe de altă parte, revolta modernistă, adesea ireverenţioasă, faţă de icoanele «strămoşului» şi căutîndu-şi idolii de regulă afară, în modele «acreditate» de modernitate. Într-o analogie psihanalitică, ar fi vorba despre un soi de complex oedipian nerezolvat, o «întîrcare» ratată... Pe de o parte practicăm o eternă întoarcere la strămoşul iubit. Pe de alta ne urîm strămoşul şi îi visăm moartea, vrem să fim altfel decît el... şi căutăm un substitut de părinte printre adulţii dinafara familiei".*)

Am dat aceste lungi citate din dorinţa de a nu simplifica prea mult o interpretare plină de nuanţe a îndelungii polemici între „albii"şi „roşii" din trecut, protocroniştii şi sincroniştii din perioada comunistă, naţionalişti şi antinaţionalişti (ori etniciştii şi cosmopoliţii) de azi. Foarte interesantă mi s-a părut opinia autorului că miturile ar fi în aceste cazuri mai degrabă *„criterii de afiliere şi categorizare socială"*, iar *„discursul... mai mult mijloc decît scop"*, în orice caz *„repertoriu de legitimare şi de construire a unor afiliaţii şi excluderi"*.

Dar, ca şi în celelalte cazuri de mituri politice, nici cele din cuplul *etnicist-cosmopolit* nu aparţin în exclusivitate societăţii româneşti. Dimpotrivă. Exemplul Ungariei, cu îndelunga polemică, reluată şi azi, între „urbani" şi „rurali", este cel mai la îndemînă. Dar nu singurul.

Mit şi realitate

Dacă *„miturile au făcut Franţa"*, după expresia lui Em. Le Roy Ladurie, în aceeaşi măsură putem spune şi că miturile au făcut România. Ba chiar, uneori, aceleaşi mituri. Oricum, cele patru mari complexe mitice (**Conspiraţia**, **Salvatorul**, **Vîrsta de aur**, **Unitatea**) care constituie pilonii cărţii lui Raoul Girardet au toate un loc important în imaginarul politic românesc. De la un moment dat, însă, urmînd unui grav accident istoric ce a durat o jumătate de secol, un alt set de mituri s-a născut în România, similare cu miturile politice din ţările Europei Centrale şi de Est.

Miturile politice, aceste construcţii fluide şi polimorfe ce exprimă mediat adîncul neliniştilor sociale, lasă în urma lor o trenă de întrebări care pot sau nu să găsească răspuns. Iată una dintre ele: cum de construcţia poliţiei secrete comuniste (securitatea română, de pildă, aşa cum o ştim sau cum ne-o imaginăm) seamănă atît de bine cu *„imaginea înspăimîntătoare a Organizaţiei a cărei însuşire de căpetenie este secretul"*, descrisă, cu mult înainte ca ea să existe, de miturile Conspiraţiei şi analizată cu subtilitate de Raoul Girardet în ***Mituri şi mitologii politice***?

UMBERTO ECO:

La sfîrşitul lunii mai s-au împlinit 6 ani de la asasinarea în condiţii neelucidate a profesorului IOAN PETRU CULIANU

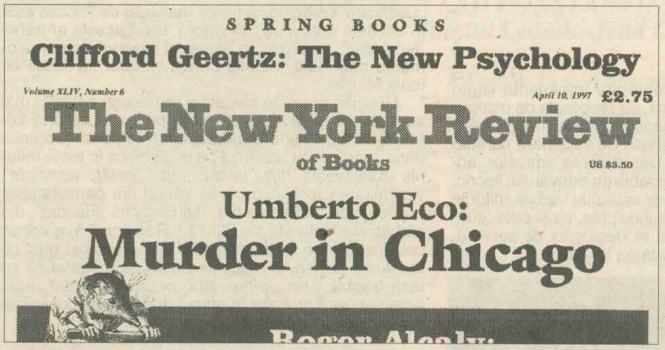

Pe 21 mai 1991, Ioan Culianu, un tînăr (41 de ani) şi strălucit profesor de istoria religiilor la Divinity School – Şcoala de Religii a Universităţii din Chicago –, a intrat în toaleta departamentului său. Cineva din cabina de alături, urcat pe scaunul de toaletă, a îndreptat spre capul profesorului o armă Beretta 0,25 şi l-a ucis. Cum remarca Robert Stein, examinatorul medical din partea districtului Cook, *„nu e lucru uşor să omori dintr-un singur foc la distanţa asta, cu o armă 0,25"*. Remarca sugera că ucigaşul era un profesionist.

Poliţia n-a avut piste. La început a luat în considerare toate explicaţiile obişnuite într-o investigaţie: un student nemulţumit, o relaţie homosexuală, încercare de jaf, *cherchez la femme*. Dar Culianu n-a fost prădat, se ştia că are o logodnă fericită cu Hillary Wiesner, cercetătoare tînără, sclipitoare şi plină de farmec, iar studenţii îl simpatizau enorm. A reieşit, totuşi, că el era un român în exil care s-a opus deschis regimului Ceauşescu şi succesorilor acestuia. Culianu ar fi putut fi ucis de membrul vreunei secte de fanatici cu care avea legături sau de agenţi încă vieţuitori ai serviciului secret notoriu al României, Securitatea. Oricum, poliţia din Chicago nu a găsit vinovatul nici pînă acum.

Anul trecut la Bucureşti, după ce am vorbit pe o altă temă, una din primele întrebări din sală a fost: *„E adevărat că l-aţi cunoscut pe Culianu? Cum vă explicaţi moartea lui?"*. Am răspuns că avusesem un schimb de scrisori cu el, că-i admiram opera în mod deosebit şi că, la rîndul său, a arătat un interes măgulitor faţă de mine. Aşa s-a dezvoltat între noi o prietenie cordială, deşi nu l-am văzut decît de 2–3 ori, în situaţii publice – ultima oară cu prilejul publicării la New York a volumului meu, ***Pendulul lui Foucault***. La o masă rotundă dedicată lucrării a participat, ca invitat, şi Culianu, împreună cu Hillary Wiesner. Nu l-am mai văzut după aceea. Cînd am aflat de moartea sa, am recitit dedicaţia autorului pe volumul ***Out of this World*** (Shambhala, 1991), primită cu puţin timp înainte, pe 4 aprilie 1991. A fost tot ce-am putut spune la Bucureşti. Despre moartea sa am ştiut şi eu, ca toată lumea, că nu se ştia nimic.

Am simţit dezamăgirea publicului, doreau să vorbesc mai mult despre Culianu. Mi-am dat seama că, mai ales pentru tînăra generaţie, el devenise un mit. Sau poate un simbol politic. Dincolo de lucrările sale, la Bucureşti se ştia foarte puţin despre Culianu. Citind cartea lui Ted Anton, acum ştiu mai mult. Volumul său e o reconstituire detaliată a unei crime în jurul căreia s-a făcut multă publicitate. Soluţia sugerată de autor are desigur semnificaţie politică. Este totodată cartea despre un mit şi contribuie la propagarea unui mit.

Numărul persoanelor contactate de Anton dovedeşte cît a lucrat autorul de scrupulos. Aflînd că l-am cunoscut pe Culianu, mi-a cerut fotocopii ale scrisorilor şi orice alte informaţii aş fi avut. Aşa a procedat, se pare, cu toate celelalte cunoştinţe ale lui Culianu – efortul său de reconstrucţie e conştiincios şi chiar riguros. Deşi cartea se adresează unor nespecialişti, Anton expune gîndirea teoretică a lui Culianu fără deformări. Există unele afirmaţii eronate – de exemplu, definirea lui Nicolaus Cusanus ca „poet", categorisirea seriei de ***Ficciones*** borgesiene drept „proze poliţiste" sau relativa confuzie în compararea cercurilor din arta memoriei la Raymundus Lullus cu Giordano Bruno. Dar într-o asemenea lucrare, astea sînt păcate neglijabile. Pe cît pot eu judeca, bibliografia, care listează şi operele minore ale lui Culianu, pare impecabilă.

Cartea totuşi cuprinde multe dialoguri reconstituite între Culianu şi prietenii ori cunoştinţele sale. În teoria literară, dialogul este un criteriu pentru a deosebi ficţiunea de istorie. Există cărţi în care dialogul nu e propriu-zis ficţiune, gen pe care l-am numi biografie romanţată. Mă refer la unele lucrări ale lui Robert Graves. Pentru a ne oferi o imagine vie a personajului, autorul reconstruieşte dialoguri care probabil n-au avut loc întocmai; dar atunci avem pretenţia ca autorul să se bazeze pe documente care, chiar dacă nu confirmă conversaţiile întocmai, nici nu le fac neplauzibile. Cartea lui Anton face parte din această categorie şi e o lectură fascinantă pentru cine nu l-a cunoscut pe Ioan Culianu. Graves a scris biografii romanţate despre oameni care au trăit cu sute de ani în urmă, despre care credeam că ştim multe (mai ales despre circumstanţele morţii lor), scopul fiind o analiză a psihologiei acestora. Cazul Culianu (şi Anton) diferă: forma de tip ficţional ne ajută să cunoaştem un om despre care ştiam foarte puţin şi să îndrăznim să facem o ipoteză privind motivele morţii sale.

Suferinţele unui exilat

N-am să evoc tot ce spune Anton în carte. Mă interesează mai puţin ce spune, cît de ce a scris această carte. Culianu, să presupunem, a fost doar istoric al religiilor şi s-a ocupat exclusiv de disputele teologice Reformă-Contrareformă. Cartea s-ar rezuma atunci aşa: un tînăr român născut şi crescut în regimul comunist încearcă să scape de limitele opresive ale universului personal. Descoperă opera unui mare istoric al religiilor, compatriotul său Mircea Eliade, care a trăit o vreme în Franţa şi SUA. Fascinat de subiect, îşi construieşte, împreună cu prietenii, propria lume intelectuală (Anton spune: *„a găsit posibilitatea unei revolte semnificative pentru el – nu exterioară, ci interioară"*). Tînărul se simte oprimat de climatul inchizitorial al regimului (e supus interogatoriilor repetate ale securităţii româneşti). În fine, reuşeşte să obţină burse, întîi în Italia, apoi în Franţa, unde-şi urmează cercetările de specialitate.

I se oferă o poziţie în Olanda, apoi la Divinity School, Universitatea din Chicago, unde Eliade era profesor de marcă. În călătoriile sale, e supus suferinţelor unui exilat: încearcă să-l contacteze pe eroul său, Eliade, şi, inexplicabil, reuşeşte cu greu, pentru ca în final să devină colaboratorul şi biograful lui Eliade. Tînărul savant, care ştia puţin despre ce s-a petrecut în ţară înaintea naşterii sale, descoperă că, pe cît se spune, Eliade a avut legătură cu Garda de Fier, organizaţie română de dreapta, antisemită şi cu simpatii naziste. Îl întreabă pe maestru despre acest aspect întunecat din trecut şi primeşte doar o confirmare mormăită, dar află apoi că Eliade fusese într-adevăr apropiat de cercurile Gărzii de Fier. Culianu a sperat să poată dovedi că Eliade nu a fost membru al organizaţiei şi că, oricum, nu a fost nazist sau antisemit.

Dar ce putea şti despre stînga şi dreapta un tînăr ţinut departe, în anii formării sale, de evoluţia politică a lumii occidentale? La început, cum spune Anton, şi Culianu a arătat interes faţă de ambianţa culturală a dreptei, însă operele sale mai tîrzii fac dovada unei viziuni democrate. Curînd avea să spună că Garda de Fier a fost *„cea mai secretă, mai bombastică, mai mistică şi mai confuză organizaţie fascistă din toată Europa antebelică"*.

După moartea mentorului său în 1986, Culianu se distanţează de acesta, nu în ultimul rînd în cercetare, dezvoltînd o teorie a istoriei proprie. A rămas în continuare sensibil la tot ce se întîmpla în

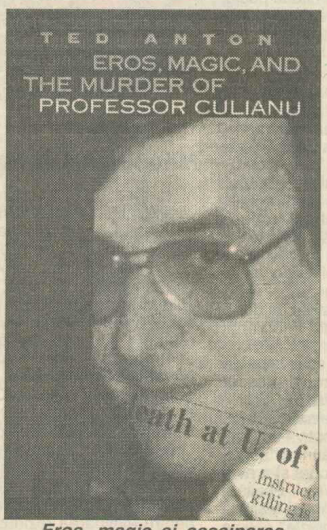

Eros, magie şi asasinarea profesorului Culianu,
de Ted Anton
(Northwestern University Press)

ţara sa natală. Cînd Ceauşescu era încă la putere, Culianu a scris *science fiction* sau mai degrabă ficţiune politică; prozele se dovedesc profetice, ele prezic modul în care urma să fie răsturnat regimul comunist. Dar Culianu e nemulţumit şi după decembrie 1989. Crede că evenimentele care au dus la sfîrşitul lui Ceauşescu n-au fost revoluţie, ci lovitură de stat, prin care unii din liderii mai vechi rămîneau la putere. El e convins că în noul climat creat în România, vechii comunişti şi-au găsit aliaţii naturali în urmaşii extremei drepte. Culianu reafirmă neobosit aceste puncte de vedere, într-o serie de articole şi interviuri, ca şi în prozele sale, care sînt alegorii transparente, satire mai provocatoare decît orice declaraţie politică.

Poate nu ştia încă faptul că mulţi gardişti care plecaseră din România în anii 1940 erau stabiliţi în Mid-West, mai ales în jur de Chicago, Detroit şi Toronto; sau poate începea s-o observe, prea tîrziu. Poate nu-şi dădea seama că fanteziile sale literare, scrise în nuanţă ironică, sînt luate foarte în serios de unii, care le consideră mai primejdioase decît un atac politic direct, cu atît mai mult cu cît apăreau acum publicate într-o gazetă nouă, *Lumea liberă*, care circula şi în ţară.

Forţele politice ostile lui Culianu

Deşi nu afişează idei monarhiste, Culianu îl întîlneşte pe fostul Rege Mihai al României şi capătă convingerea că întoarcerea monarhiei ar readuce ţării stabilitate constituţională. Primeşte multe avertismente: telefoane, scrisori, incidente de ameninţare, de exemplu, i se sparge casa. Pe unele nu le bagă în seamă, altele îl neliniştesc. La un moment dat gîndeşte, poate, că nu mai poate ocoli un rol politic. E ucis într-un mod tipic pentru metodele serviciilor secrete est-europene. Anton scrie: *„Secvenţa hărţuirii lui Culianu a urmat formula descrisă de un fost colonel de securitate gazetarului Petre Băcanu: întîi scrisori, apoi telefoane, apoi o spargere sau vreo vizită. Dacă scriitorul nu înceta, era ucis"*. Autorităţile române neagă că ar avea cunoştinţă de un motiv politic al crimei; dar e suspect că *România Mare*, ziar la care vechii comunişti şi vechea extremă dreaptă pro-nazistă sînt de nedisociat, vorbesc de *„viziunea în fermentaţie a creierului fecal al lui Culianu"*, iar moartea sa e marcată aici cu epitaful: *„Captivat de erosul şi magia Renaşterii şi de călătoriile «dincolo»*, (Culianu) *are în sfîrşit posibilitatea să-şi urmărească cercetările"*.

Nimic din toate acestea nu constituie o dovadă, dar se adaugă la mărturiile puternice că în România existau cîteva forţe politice ostile lui Culianu, care puteau să-i dorească moartea. Anton nu adoptă metoda deductivă a lui Sherlock Holmes, cartea sa e mai mult în gen Lovecraft decît Conan Doyle. Volumul ne prezintă faptele şi coincidenţele – şi nu mă voi referi la episodele curioase de după crimă, cu excentricităţi, mediumuri şi, poate, mitomani, cărora investigatorii şi Anton însuşi le-au dedicat mult timp, fără a ajunge la un rezultat. Cartea conduce totuşi un cititor logic la concluzia că asasinatul a avut motive politice şi că ucigaşul nu a fost un fanatic izolat, ci un trimis al forţelor la putere în România postceauşistă. Cum în asemenea situaţii aceasta implică poliţia secretă, povestea devine simplă şi pare clar cine trebuie să fie responsabil de crimă, deşi nu se poate dovedi nimic.

Dacă aşa stau lucrurile, povestea lui Culianu n-ar fi fost diferită de atîtea altele. În penultimul capitol, Anton ne aminteşte că în 1992 *„au fost ucişi în lume cel puţin 50 de scriitori; în 1994 cifra a sărit la 72. 77 scriitori au fost omoriţi în primele 9 luni ale anului 1995 doar în Algeria"*. Ultimele rînduri ale volumului sînt o suficientă justificare pentru elaborarea acestei cărţi: *„Cei ce trebuie să vorbească sînt americanii, care respectă gîndirea liberă şi drepturile pe care le consideră de la sine înţelese. Crima a avut loc pe pămînt american, într-o universitate renumită, la mijlocul unei zile de şcoală... Ca semn al vulnerabilităţii americane la istorie, cei care predau, scriu sau impun legile noastre sînt puşi în faţa unei probleme politice sensibile"*.

Crimă la Chicago

Un excelent motiv de a scrie cartea despre cazul profesorului Culianu – dar nu cu acest titlu, de ***Eros, magie şi asasinarea profesorului Culianu***. Ioan Culianu o fi fost asasinat politic, iar titlul sugerează că magia ar fi avut şi ea un rol. E, simplu, un mod publicistic de a atrage cumpărătorii? Cred că nu, pentru că aici credinţele politice ale lui Culianu sînt atît de puternic amestecate cu alte laturi ale personalităţii sale, încît titlul se justifică. Şi astfel ajungem la al doilea aspect al problemei.

Fascinaţia gîndirii magice

Urmărind evenimentele şi anecdotele relatate în cartea lui Anton, aflăm că pe Culianu l-au fascinat toată viaţa gîndirea magică a Renaşterii, fenomenele de şamanism, sectele eretice derivate în timp din tradiţii gnostice, tehnicile divinaţiei, experienţele extazului. Dacă punem la un loc toate aceste idei fără a distinge perioadele istorice, civilizaţiile diferite şi considerînd fiecare latură în egală măsură valabilă, ajungem la ocultism. Dacă ocultismul nu face doar obiectul scrisului, ci şi al practicii, putem fi în prezenţa unor personaje care în timpul zilei caută pe rafturile librăriilor *New Age*, iar noaptea participă eventual la vreun ritual satanic sau, altfel, mistic.

Multe anecdote culese de Anton îl arată pe Culianu ca ocultist. De la pactul de dragoste şi fidelitate cu prima soţie, semnat cu sînge, la jocurile cu studenţii, inclusiv aşezarea cărţilor de Tarot, pînă la numeroasele lui afirmaţii despre linia subţire dintre vis şi realitate, Culianu pare să flirteze mereu cu Lumea de Dincolo. Nu e doar un gest ironic sau angajarea în exerciţii literare: oricine se preocupă de subiectele care-l interesau pe Culianu va sfîrşi fascinat de materia studiată, aşa cum psihiatrul începe să adopte logica pacienţilor, sau cineva care a trăit singur cu un cîine ani de zile începe să-l considere o fiinţă umană ori să descopere în propriul eu ceva canin.

Mi-aduc aminte de un anticar specializat în ocultism. L-am întrebat dacă şi el crede în ceea ce cred mulţi din clienţii lui; mi-a spus că la început a avut o pură curiozitate intelectuală, dar apoi: *„nu poţi trăi toată viaţa în atmosfera aceasta fără să iei parte"*. E ceea ce i-aş spune şi eu lui Culianu: nu-ţi poţi petrece viaţa studiind magia renascentistă fără a ajunge să-i imiţi eroii, cel puţin din amuzament. Iar jocul poate deveni primejdios în două feluri: sau te iei în serios şi încetezi jocul, sau te iau alţii în serios, care au mai puţin umor şi ironie decît tine.

Dacă insist pe ironie, am un motiv foarte simplu: capacitatea de a manifesta o oarecare ironie faţă de propriul obiect de studiu (chiar dacă-i studiezi, catolic fervent fiind, pe teologii medievali) îţi îngăduie să păstrezi distanţa critică, adică darul adevăratului savant. Fără a porni complicata discuţie despre ce înseamnă distanţa critică, doresc să citez din ***Eros şi magie în Renaştere***, în care Culianu vorbeşte de primul scriitor renascentist pe care l-a studiat, filosoful Marsilio Ficino. Ficino era filosof neoplatonic, dar se intitula şi mag. Magul în Renaştere nu era nici necromant, nici magician (şi nici iluzionist). El credea în magia „naturală", adică în legăturile misterioase dintre tot ce există în univers, printr-o reţea de atracţii şi asemănări. Purtîndu-ne într-un anume fel cu o floare, am putea influenţa o stea, iar umorile şi gîndurile noastre pot sta sub influenţa unor pietre preţioase. Iată cum îşi prezintă Culianu, cu ironie şi afecţiune, eroul: *„Figura teurgului ficinian, a practicantului magiei intrasubiective, nu avea cu ce să contrarieze moravurile timpului. Departe de a chema spiritele celor defuncţi să dea reprezentaţii precum necromantul descris de Benvenuto Cellini, departe de a zbura prin aer şi a vrăji oameni şi animale ca vrăjitoarele tradiţionale, departe chiar de a se deda la pirotehnică precum Henricus Cornelius Agrippa, sau la criptografie precum abatele Trithemius, magicianul lui este un personaj inofensiv, ale cărui obiceiuri nu au nimic reprehensibil ori şocant în ochii bunului creştin.*

Putem fi siguri că, ducîndu-ne să-l întîlnim – cu condiţia să nu considere tovărăşia noastră puţin recomandabilă, ceea ce este foarte probabil –, el ne va propune să-l însoţim în plimbarea-i zilnică. Ne va duce pe furiş, pentru a evita întîlnirile nedorite, pînă la o grădină fermecată, loc plăcut unde razele soarelui se încrucişează în aerul proaspăt doar cu miresmele florilor şi cu undele pneumatice emanate de cîntecul păsărilor. Teurgul nostru, în roba-i de lînă albă de o curăţenie exemplară, va începe poate să respire şi să expire aerul ritmic, apoi, văzînd un nor, se va întoarce neliniştit acasă, de frică să nu răcească. Se va apuca să cînte la liră, ca să-şi atragă influenţa benefică a lui Apollon şi a altor Graţii celeste, după care se va aşeza..." (trad. Dan Petrescu, ediţia românească a volumului, Nemira, 1991).

Urmează descrierea mesei frugale a magicianului: verdeţuri fierte, cîteva frunze de salată, două inimi de cocoş tînăr, creier de cerb, pentru întărirea inimii şi creierului, cîteva linguri de zahăr, un pahar de vin amestecat cu puţină pulbere de ametist, pentru a atrage favorurile Venerei. Casa şi hainele-i vor fi deopotrivă de curate şi, spre deosebire de contemporani, face baie de două ori pe zi. Pasajul se încheie cu o apreciere la adresa acestui mag foarte civilizat şi *„curat ca o pisică"*.

Imago mundi la Culianu

În sfîrşit, Anton nu neglijează un aspect al gîndirii lui Culianu (dimpotrivă, îl prezintă cu precizie, deşi conceptele sînt aici foarte complexe), riscînd chiar să creeze confuzia cu anecdote mai degrabă magice. Culianu nu a afirmat niciodată că lumea e guvernată de forţe magice. În viziunea sa, există o lume a ideilor, care se dezvoltă aproape autonom printr-o *ars combinatoria* abstractă, combinări care interferează cu istoria, cu evenimentul material, în moduri deseori imprevizibile şi cu variate efecte.

În ***Arborele gnozei***, găsim convingerea lui Culianu că *„ideile formează sisteme care pot fi concepute ca obiecte ideale"* şi că acestea se unesc şi se despart printr-o *ars combinatoria* de tip matematic (nu atît o alchimie, cît o chimie sau o fizică a ideilor). Conceptul are legătură cu structuralismul lui Lévi-Strauss, pe care Culianu îl recitează în lumina teoriei „morfodinamicii", de factură aproape biologică. De vreme ce natura nu e decît o combinaţie de forme elementare, nu numai religiile, dar şi ideile filosofice au legi similare. Concepţia sa despre sisteme de idei cuprindea şi ideea de „arhetipuri" ale unor asemenea sisteme (chiar dacă el găsea teoria lui Jung plină de „ciudăţenii"), *„implantate în «psihicul» uman ca un misterios cod genetic"*.

În cartea despre gnoză, el porneşte de la afirmaţia că variatele sisteme gnostice sînt diferite, dar au toate ceva în comun. Culianu construieşte un fel de arbore binar, prin care diferitele laturi ale gîndirii gnostice trec dintr-o direcţie în alta (în genul tabelelor de comunicare folosite în informatică). Această chimie a ideilor este mai presus de voinţa individuală şi este ceea ce conduce grupuri şi societăţi în variate direcţii.

În Olanda, 1978

Sînt acestea afirmaţiile unui ocultist care nu deosebeşte realitatea de ficţiune şi frecventează adunări magice? Evident că nu. Ele prezintă, cu umor, pe savantul care-şi iubeşte eroii şi se poartă cu ei ca un părinte care citează cu ironie benevolentă – colorată nostalgic, poate – fanteziile minunate ale fiului, înzestrat cu o inocenţă pe care tatăl simte că a pierdut-o.

Anton nu neagă aceste aspecte ale personalităţii şi operei lui Culianu, dar se lasă atras de anecdote care duc spre poveşti mai complicate, însă irelevante. De exemplu: *„Întoarsă la Cambridge, Hillary a dat în lucru fotografiile lui Ioan. Se întîmplase probabil ceva cu aparatul. Toate fotografiile cu el aveau imaginea dublă"*. Episodul indică doar că Hillary Wiesner nu era o mare specialistă în materie fotografică, dar, fiind ultima frază a capitolului, cititorul poate fi condus pe o pistă mult mai stranie.

Am rezumat pe scurt aspectul cel mai incitant al gîndirii lui Culianu, omiţînd căile (uneori fantastice) în care îşi leagă teoria obiectelor ideale de fizica relativităţii şi de alte aspecte ale ştiinţei contemporane. Ce vreau să subliniez aici este viziunea sa metafizică, o formă de cibernetică platonică, ceea ce nu e nici ocultism clasic şi nici concepţie magică asupra universului. Este cel puţin un instrument prin care savantul încearcă să explice atît naşterea gîndirii magice, cît şi modul în care, prin combinarea ideilor, se produc faptele istorice. Parafrazîndu-l pe J.L. Austin, Culianu era preocupat *„cum se produc lucruri din idei"*. Anton citează o afirmaţie a lui Culianu cu ocazia discuţiei asupra cărţii mele la New York, apropo de complotuirile inventate de ocultişti, care devin realitate. *„Nimic nu dovedeşte acest principiu mai bine decît Holocaustul. Cînd minţi demente într-o sincronie, creează o realitate alternativă;* ***vor ucide din motive inventate.***"

Ioan Petru Culianu
la absolvirea liceului, 1967

Naşterea unui mit

Oare Culianu, în comportamentul lui cotidian, cu jocurile sale ironice şi povestirile desigur inspirate de Borges, poate fi asociat cu cineva care o luase pe căile primejdioase ale magiei? Cred că a procedat în acest fel printr-o caracteristică a psihologiei sale personale, şi nu prin demersul său ştiinţific. Au avut tendinţele acestea psihologice o influenţă asupra situaţiei sale politice? Anton nu o spune, dar lasă pe cititor s-o deducă.

Ce reiese din viaţa şi moartea unei figuri cum este Culianu, din analiza ambelor aspecte? Un mit. Şi, de fapt, un mit se află în construcţie. E interesant să compari titlurile care anunţau în 1991 ştirea asasinării lui Culianu cu acelea din 1996, reluînd subiectul în cronicile la cartea lui Anton. *„Profesor la U. din C. ucis, informează poliţia"*, *„Profesor ucis cu un glonţ la U. din C."*, *„Moartea savantului rămîne un mister"*, *„Moartea profesorului învăluită de intrigi"* (1991). Titlurile din 1996 se referă la *„Forţele întunericului"*, *„În Labirint"*, *„O existenţă strălucită nimicită de forţele întunericului"*.

Cîteva luni înaintea cărţii lui Anton, în Italia apărea romanul ***Presentimentul***, de Claudio Gatti, cu subtitlul *„Un thriller esoteric"*, avîndu-l ca subiect pe Culianu. E o operă de ficţiune, în care, puţin timp după moartea lui Culianu, e ucisă şi logodnica lui Hillary (Wagner, nu Wiesner). Intriga românească e amestecată cu o poveste satanică în măruntaiele Manhattanului etc. Romanul poate fi eventual citit cu plăcere de cine nu ştie că personajul a existat cu adevărat; pentru cel care ştie, e absolut supărător melanjul violent de adevăr şi ficţiune.

Iritarea vine din faptul că sînt numai cîţiva ani de la moartea lui Culianu: dacă era ucis pe vremea Bărbatului cu Masca de Fier, acceptam orice, cum acceptăm amestecul liber de istorie şi romanesc la Dumas. Aici e problema: o persoană reală poate fi utilizată cu asemenea nonşalanţă doar dacă nu mai aparţine istoriei contemporane, ci a fost absorbită în teritoriul nebulos al mitului. Că a fost cu putinţă utilizarea atît de liberă a mitului Culianu la numai 5 ani de la dispariţia sa trebuie să ne facă să reflectăm asupra relatării post-mortem despre el – relatare pe care doar victima însăşi, de-ar mai fi fost printre noi, ar fi putut-o concepe (şi studia) convingător. Dar Culianu, fără îndoială, ar fi expus lucrurile cu ironie.

New York Review of Books,
aprilie 1997

Traducere de IOANA IERONIM

Reforma învăţămîntului

Joi 15 mai, a avut loc la GDS o dezbatere avînd ca temă reforma în învăţămînt, dezbatere moderată de Mihai Şora (primul ministru al Învăţămîntului, după 22 Decembrie 1989), şi din care reproducem pentru cititorii noştri principalele extrase.

MIHAI ŞORA:

Vă mulţumim, dumneavoastră, domnule ministru al Învăţămîntului şi înalţi demnitari ai acestui minister, conducerii Institutului de Ştiinţe ale Educaţiei, precum şi numeroşilor reprezentanţi ai reţelei de învăţămînt formativ general, de a fi răspuns chemării noastre şi de a fi prezenţi la această discuţie despre stadiul în care se află *Proiectul de Reformă a Învăţămîntului* şi despre căile ce i se deschid în faţă. Nu cred că putem porni la drum fără a şti spre ce ţintă anume ne îndreptăm. Aşadar, în ce fel de societate înţelegem să trăim peste 15–20 ani? Cu ce fel de oameni se poate clădi temeinic o atare societate? Altfel spus, cum trebuie să-i formăm, adică să-i instruim şi să-i educăm? Cine îi formează sau, mai exact, cine şi în ce mod va ajuta, formîndu-i, să se autoformeze în continuare? Cum vom forma aceşti formatori şi cum îi vom ajuta să ţină mereu pasul cu mersul lumii, pentru a rămîne mereu la înălţimea sarcinii lor de formatori? Ce rang vor avea ei în ansamblul corpului social, oglindit în remuneraţia lor pe măsura prestaţiei ce o îndeplinesc? Care este, în sfîrşit, infrastructura – laboratoare bine echipate, biblioteci bine aprovizionate – de care trebuie neapărat să dispună sistemul şcolar pentru a se putea mereu menţine la nivelul exigenţelor impuse de nevoia continuă de optimizare a vieţii împreună a oamenilor? Tututor acestor întrebări trebuie să le răspundem din start, chiar dacă pe parcurs răspunsul nostru global, de azi, se va modifica în componentele lui. Să le răspundem nu pentru a le rezolva pe loc, improvizînd soluţii, ci pentru a şti grosso-modo **care ne este ţinta, încotro ne îndreptăm. Odată obiectivul bine stabilit, strategia poate prinde corp. Etapele pot fi stabilite, putem fixa cu ce anume trebuie început, ce urmează la pasul următor şi în ce ritm se va desfăşura procesul. Se înţelege de la sine că nu putem discuta despre învăţămînt ca despre un sistem închis. El este doar un subsistem hotărîtor al sistemului social. Nu putem fantaza în gol despre idealul educaţional, fără a-l lega strîns de mijloacele lui de realizare, adică de subsistemul economic financiar al unuia şi aceluiaşi sistem integrator al ansamblului societăţii sau, mai exact, cel puţin pentru faza în care ne găsim, a supremei expresii a acestei societăţi care este statul, căci problema reformei învăţămîntului nu e doar problema ministrului de resort, ci, în egală măsură, şi a ministrului de Finanţe şi a primului-ministru. Iată de ce, în acest ghem de probleme, votarea *Legii bugetelor locale* şi a *Legii patrimoniului*, precum şi elaborarea unei legi corecte a sponsorizării, fac corp comun cu reforma învăţămîntului, care nu este o simplă reformă sectorială, ci chiar cheia reformei globale a sistemului, care este o schimbare de paradigmă. Pentru asta e nevoie de o voinţă politică fermă, chiar dacă itinerariul ce rămîne de parcurs e obligat să mai şi coteaască din cînd în cînd, în funcţie de natura terenului. Altfel spus, trebuie să plecăm de la un obiectiv foarte bine conturat şi, pe urmă, uitîndu-ne la resurse, la puţinătatea lor şi la cele care vor veni între timp, să ştim pe ce perioadă lungim şi cînd putem într-adevăr să ajungem la capătul reformei. Dar liniile mari ale reformei trebuie gîndite ca obiectiv din bun început. Am un studiu al directorului Institutului de Ştiinţe ale Educaţiei, care pune problema exact în aceşti termeni şi care mie mi se pare un punct de plecare pentru discuţia noastră.**

Un raport al Ministerului Învăţămîntului

VIRGIL PETRESCU (ministrul Învăţămîntului): Foarte pe scurt doresc să vă comunic cele patru obiective esenţiale ale reformei: în primul rînd, **structurarea profilului uman complex**, un cetăţean cu o vastă cultură generală, bun specialist, deschis şi adaptabil la nou, dinamic, înzestrat cu putere de discernămînt, capabil de decizie şi de acţiune, solidar cu semenii lui. Obiectivul al doilea este referitor la **redefinirea calităţii şi eficienţei procesului educaţional în concordanţă cu cerinţele tranziţiei, ale integrării europene şi cu caracterele unei societăţi deschise, dinamice, democratice.** Al treilea obiectiv, **democratizarea sistemului naţional de învăţămînt în plan vertical, ameliorarea selecţiei şi descentralizarea decizională, corelate cu creşterea competenţei** şi, în plan orizontal, **extinderea şi diversificarea ofertei educaţionale, optimizarea structurilor organizatorice.** Şi, al patrulea obiectiv, **redimensionarea rolului social al educaţiei, prin redefinirea poziţiei instituţiei şcolare în cadrul comunităţii şcolare şi al societăţii.** Ministerul Învăţămîntului este o instituţie centrală care coordonează domeniul învăţămîntului şi, desigur, nu trebuie să ne oprim la idei, ci, pe baza ideilor, noi trebuie să producem fapte.

În ce priveşte învăţămîntul obligatoriu, care este de 8 ani, s-a lucrat pe bază de curriculum, pe manuale alternative, înlesniri, facilităţi pentru învăţători, educatori, profesori. În proiectul vizînd modificarea şi completarea *Legii 84*, am prevăzut ca examenul de capacitate să aibă un caracter naţional. Referitor la manualele alternative, proiect la care noi am participat, în special prin d-l secretar de stat Florin Diaconescu, au fost unele disfuncţii şi încercăm să rezolvăm aceste probleme, aşa cum ni se pare nouă natural. Există disfuncţii între ceea ce dorim şi ceea ce se cheamă legislaţia financiară. În ce priveşte informarea, acestea sînt lucruri asupra cărora intervenim, ca să nu se mai repete lucruri care au condus la disfuncţii.

Virgil Petrescu (ministrul Învăţămîntului) şi Mihai Şora

Pentru învăţămîntul profesional există, în momentul de faţă, cu bune rezultate în ultimul an, un program PHARE care are 25 şcoli pilot şi 50 şcoli de demonstraţie. Aici se încearcă o schimbare a admiterilor, care se vor face pe baza unor teste. Anul I are o programă mai flexibilă, anul al II-lea şi al III-lea, ceva mai strînsă, iar cînd elevul va intra în al IV-lea an în producţie, el poate fi deja specializat. Dacă pe piaţa forţei de muncă nu reuşeşte cu specializarea pe care a făcut-o în ultimul an, el este înarmat cu o pregătire, astfel încît să poată să vireze într-un alt domeniu. La aceasta se adaugă parteneriatul cu factori interesaţi. S-a introdus, în propunerile noastre vizînd modificarea *Legii 84*, crearea unui fond naţional de formare profesională, incluzînd formare iniţială, dar şi formarea continuă. Legea actuală a învăţămîntului este o rută închisă. Noi dorim să existe o mobilitate şi trebuie să creăm caracterul deschis, care de altfel este promovat în lege, astfel încît un elev din clasa profesională să poată să facă şi liceu, ori în paralel, ori prin pachete de disciplină schimbate, module schimbate între liceu şi şcoala profesională. În acelaşi timp, dorim ca liceul să fie într-adevăr de cultură generală. Nu-i mai puţin adevărat că este posibilă şi alternativa unui liceu profesional (de altfel este specificat în lege) care oferă un certificat de profesionalism într-un anumit domeniu. Ponderea învăţămîntului profesional industrial a scăzut de la 71%, prin '89, la vreo 39% acum. Sînt nişte cifre reale (vorbesc de liceele industriale, multe s-au transformat în licee teoretice de cultură generală), dar şi această teamă a admiterii a introdus dificultăţi în asimilarea culturii generale. Aici vedem, mai ales către anii terminali, o mărire a ponderii disciplinelor opţionale şi facultative. De asemenea, examenul de capacitate va fi un tip de bacalaureat naţional care, în baza rezultatelor, să poată constitui un criteriu pentru o eventuală continuare a studiilor în învăţămîntul universitar. Sigur, la învăţămîntul postliceal dorim un parteneriat direct cu agenţi economici: dînşii ştiu ce vor, iar noi putem să facem o ofertă. De asemenea, în învăţămîntul postliceal trebuie să asigurăm conversia profesională. Sînt şomeri, vor fi şi mai mulţi, şi aceştia trebuie să fie convertiţi într-o altă meserie. Şcoala are posibilitatea s-o facă, nu numai prin învăţămîntul postliceal, dar chiar prin grupurile şcolare, prin facultăţi; există, sîmbăta, duminica, spaţii disponibile, dotare suficientă şi cadre didactice care ar dori să cîştige oameni în plus. De ce să nu folosim şi această resursă şi să nu încercăm, de exemplu, cu Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale să ne facem un sistem propriu.

În învăţămîntul universitar şi postuniversitar, vreau să vă informez că ceea ce s-a semnat în octombrie '96 s-a ratificat în decembrie '96 şi acum deja funcţionează. Este vorba de *Education Form*, un proiect care are trei componente: o componentă de vreo **10 milioane dolari**, care este finanţată nerambursabil prin PHARE, o componentă vizînd învăţămîntul universitar de scurtă şi lungă durată, vreo **25 milioane dolari**. A treia componentă este susţinută de Banca Mondială şi priveşte cercetarea universitară şi învăţămîntul postuniversitar. Noi dorim, în spiritul legii autonomiei universitare, şi autonomia universitară din punct de vedere financiar. Există o neconcordanţă între *Legea învăţămîntului* – care o specifică – şi legile finanţiste – care o împiedică să funcţioneze. Autonomia însă presupune şi răspunderea personală. Dorim o diversificare a resurselor de finanţare, ceea ce deja s-a realizat, dar trebuie şi contracte externe prin sistemul de parteneriat cu universităţi din exterior, cu institute de cercetare din exterior. Anul acesta sperăm să intrăm, în calitate de parteneri, nu asociaţi, în cadrul programelor *Socrates* şi *Leonardo*. Plătind o taxă de intrare, dobîndim calitatea de parteneri cu alte universităţi din lume.

Avem patru proiecte: două în derulare, **preuniversitar**, **universitar**; unul, **pentru reabilitarea şcolilor,** este cel care a fost agreat zilele trecute, cînd ne-am întîlnit cu preşedintele Băncii Mondiale; iar unul **de perspectivă**, este vorba de dotarea laboratoarelor universitare şi a unităţilor de învăţămînt preuniversitar; noi am rămas în urmă cu dotarea.

Un alt aspect important este reţeaua de informatizare a sistemului de învăţămînt. În momentul de faţă are o viteză de transfer de 1,5 Mb/s, de 6 ori mai mult decît acum două săptămîni, prin montarea unei noi antene la Politehnică. Este o reţea pe care încercăm să o conectăm şi la alte reţele existente, poate unele comerciale, pentru a avea o posibilitate de a fi informaţi, în orice moment, din orice loc.

În privinţa cadrului legislativ, a fost votat *Statutul personalului didactic* la Camera Deputaţilor, iar de curînd s-a terminat votul şi la Senat. Statutul are elemente pozitive, cu influenţe financiare destul de mari. Statutul va intra în vigoare pe ultimul trimestru; influenţa ar fi la nivel de cîteva bune sute de miliarde de lei pentru un singur trimestru şi mult mai mult pentru un an întreg. Nu vă mai fac comparaţie între salariul mediu net în învăţămînt şi salariul mediu net în economie. Ponderea celor cu pregătire superioară e mai mare în învăţămînt. O hotărîre de guvern pentru burse a fost deja trimisă, o hotărîre de guvern pentru Comisia naţională de evaluare şi acreditare a unităţilor de învăţămînt preuniversitar particulare urmează. Trebuie să apară trei acte legislative, două hotărîri de guvern şi o lege. O hotărîre este deja terminată şi va fi înaintată la guvern, cealaltă urmează, şi a treia către vară, toamnă. O hotărîre de guvern privind acreditarea în baza *Legii 88*, ultima listă a respectării *Legii 88* vizînd acreditarea şi autorizarea provizorie a institutelor de învăţămînt superior. Recunoaştem că am rămas întîrziaţi cu 40 şi ceva de zile; aveam prin lege obligaţia să înaintăm cifre de şcolarizare în aprilie, dar mi-am asumat răspunderea, întrucît lucrurile stau cam aşa: au fost trei hotărîri de guvern: 568, 225 şi 1.371, cu unele vicii, adică au fost autorizate provizoriu unele specializări care nici n-au trecut prin Consiliul Naţional de Evaluare Academică şi Acreditare. Îmi asum răspunderea să mai întîrzii, ca să nu desfiinţez unele universităţi cu unele secţii care sînt viabile. O hotărîre de guvern aşteptată este cea care să înlocuiască *Hotărîrea 301* a doctoratului. Această *Hotărîre de Guvern 301* nu este foarte rea, dar nici bună. Şi am încercat cu ajutorul Departamentului de Învăţămînt Superior să o aducem la o formă civilizată.

şi traseele ei actuale

M. Ş.: Care este situaţia infrastructurilor?

V. P.: Banca Mondială acordă 130 milioane de dolari, printr-un contract pe care-l vom negocia în iunie. Ei pun 50–72 milioane, Fondul de Dezvoltare Socială, 11,8 milioane, noi vreo 46 milioane, returnăm vreo 26, în total 130 milioane pentru circa 800–900 de şcoli, restul le facem cu banii noştri. În ce priveşte cele 10.000 de locuri de cazare pentru studenţi, mîine este a treia întîlnire, la Preşedinţia României, cu această temă.

Statutul cadrului didactic şi descentralizarea

M. Ş.: Eu voiam să pun o a doua întrebare, care se referă la statutul cadrului didactic în societate. Care este locul pe care-l ocupă în ierarhia societăţii şi care este cinstea de care se bucură în interiorul acestei societăţi? Asta este o problemă legată de finanţe, fără îndoială, dar căreia trebuie să-i dăm răspuns, pentru că atîta vreme cît dascălul nu va fi la locul lui în societate, învăţămîntul nu va merge bine.

GHEORGHE ŞTEFAN (profesor): Eu cred că statutul cadrului didactic va deveni acela pe care îl impune în primul rînd cadrul didactic. Şi el nu este legat atît de tare de aspectul financiar. Sigur, contează să fie şi recunoscut social, dar cred că primul pas trebuie făcut de către cadrul didactic. Din păcate, corpul didactic în ansamblul lui, după părerea mea, nu răspunde în majoritate acestui deziderat. Domnul ministru a pus patru puncte drept ţinte reformei care au totuşi un caracter prea general. Eu aş formula trei puncte ceva mai concrete. Primul se referă la o reformulare a mecanismelor de finanţare. Cele care există în şcoala românească sînt greşite. Pentru că noi nu am reformat absolut nimic după '89, se aşteaptă foarte mult de la buget, care, nicăieri în lume, nu este suficient pentru învăţămînt. Candidaţii vor fi puşi într-o situaţie în raport cu societatea, în raport chiar cu posibilităţile, însă, după părerea mea, cadrele didactice nu pot sprijini niciodată reforma. Dacă eşti la limită, îţi este frică de orice fluctuaţie. Trebuie să fii tot timpul suficient de sus, nu foarte sus, în aşa fel încît să nu te temi de fluctuaţie. A doua chestiune priveşte implicarea comunităţilor locale. Centralismul este absolut păgubos. Mentalitatea medie a cetăţeanului român nu creează condiţiile locale ca aceste comunităţi să preia nişte sarcini. Eu am avut o experienţă tristă în anii '90–'91, cînd am vrut să descentralizez anumite funcţii: în momentul cînd le-am trimis în jos, s-au prăbuşit pur şi simplu. Deci, nu sînt sigur că numai o lege va garanta descentralizarea. În al treilea rînd, ne vom putea apleca concret asupra conţinuturilor din şcoală. În momentul de faţă, în şcoala românească, şi nu numai, cam în toată şcoala contemporană occidentală, instrucţia este prea mult pe primul loc. Şcoala trebuie să se transforme într-o şcoală în care se echilibrează toate aceste trei aspecte legate de educaţie, antrenare, instrucţie.

M. Ş.: În privinţa descentralizării, sîntem obligaţi, din lipsa unui elan spontan al bazei, să mimăm la vîrf, ca şi cum am reacţiona la un impuls de la bază, care nu există. Ne găsim în situaţia de a gîndi descentralizarea de sus, din vîrful piramidei. Pentru că s-a vorbit şi de condiţiile financiare, şi de posibilităţile de finanţare a sistemului, altele decît cele existente în momentul de faţă, şi, profitînd de prezenţa unui senator printre noi, lansez întrebarea: de ce *Legea descentralizării administrative*, care doar proclamă descentralizarea administrativă, nu a fost completată cu legi ale bugetelor locale şi a patrimoniului?

GEORGE PRUTEANU (senator): Faptul că sînt preşedintele Comisiei de învăţămînt, vă rog să mă credeţi, nu mă face să mă simt un Napoleon sau un Ceauşescu al acestui domeniu, am multe de învăţat, am fost de cînd mă ştiu cadru didactic, însă de la colegii mei de faţă şi de la ministrul Petrescu am multe de învăţat. Am lucrat împreună la *Statutul cadrelor didactice*. Concep reforma ca pe o reparaţie capitală (sau parţială) a unei maşini. Trebuie, deci, făcut motorul să meargă – asta este ideea esenţială a reformei. Şcoala să meargă bine, să aibă rost – elevii să aibă motivaţie – şi după aceea să fie integrată în ceva, să nu fie producţie pe stoc. Noi încă mai avem o şcoală care produce pe stoc nişte indivizi îndopaţi cu noţiuni teoretice, pe care le învaţă mecanic, inclusiv în domeniile în care trebuie să se implice creativitatea, inventivitatea şi forţa lor pură de a înţelege.

Majoritatea parlamentară, compusă din partidele pe care le ştiţi, a trecut la tropăială. Mi s-a părut ceva dezgustător, îmi era jenă că sînt în sală. Nu este asta soluţia.

Faţa întunecată a reformei

FLORIN DIACONESCU (secretar de stat în Ministerul Învăţămîntului): Am să încerc să fac o prezentare a feţei întunecate a demarării şi susţinerii reformei în adevăratul sens al cuvîntului. Am preluat un sistem uzat de aşteptare, care, cel puţin în ultimii 3 ani de zile, a ajuns într-o situaţie critică. A fost foarte neplăcut pentru noua echipă ministerială ca, la negocierea pe care am avut-o cu misiunea Băncii Mondiale, la jumătatea termenului programului de reformă a învăţămîntului preuniversitar, finanţat de către Banca Mondială şi Guvernul României, să justificăm eşecul aproape total. S-a reuşit în ultimii 2 ani şi jumătate să se dovedească că, în condiţiile în care există bani, noi, românii, nu am fost în stare să-i cheltuim. A trebuit să suportăm critica bine intenţionată a experţilor Băncii Mondiale, nu atît în raport cu cheltuirea a 7% din aceste fonduri, ci în lipsa unor preparative absolut necesare pentru demararea reformei. Or, acest lucru ne îngreunează foarte tare sarcina privitor la zona resurselor umane, începînd cu formarea iniţială, continuînd cu formarea continuă, trecînd prin formulele de selecţie, atît în facultăţile cu profil pedagogic, cît şi în sistemul de învăţămînt. În zona formării iniţiale, intenţionăm inducerea unor mutaţii destul de importante în modalitatea aceasta de formare, încercînd o reechilibrare a aspectului informativ faţă de cel pedagogic, psihologic şi metodologic. În zona formării continue vor avea loc o serie de schimbări, existînd şi o sumă destul de importantă de bani, printr-o componentă a acestui program finanţat

Mihai Şora, George Pruteanu (senator) şi Gheorghe Ştefan (profesor, fost ministru al Învăţămîntului)

de către Banca Mondială. De asemenea, o foarte delicată misiune revine în a realiza cu adevărat centrarea învăţămîntului românesc, a actului educaţional, pe elev, căci, în momentul de faţă, este, în bună parte, centrat pe profesori. Or, în momentul în care se pune serios problema mutării centrului de greutate de pe profesor pe elev, apar o serie de probleme. N-am reuşit pînă în momentul de faţă o restructurare la nivelul administraţiei centrale, fapt pentru care există o stagnare în promovarea măsurilor, procesul de restructurare la nivelul administraţiei locale, la nivelul inspectoratelor şcolare este departe de a fi încheiat.

Ce spun elevii, dascălii şi rromii

Elev MIHNEA PRETORIAN: Noi credem că şcoala trebuie să se desfăşoare în condiţiile următoare: să avem posibilitatea să ne alegem materiile, probele, iar pe cealaltă parte, cei care au această menire să se ocupe de viitorul nostru, să spună: asta se poate, dar asta nu se poate, nu avem bani, nu avem posibilităţi. Cred că deja generaţia noastră este pierdută. Sînt cei care acum au 5 sau 6 ani şi care urmează să intre în clasa I. Trebuie de la început redusă materia. Este prea multă informaţie. Noi dorim materii opţionale şi cîteva materii obligatorii.

M. Ş.: Există o idee că elevul este un sac care trebuie să fie umplut cu cunoştinţe punctuale. Asta a fost tipul de învăţămînt românesc pe care l-am moştenit şi, din păcate, înşişi formatorii au fost formaţi în aşa fel şi este greu să-i mai deturnezi din făgaşul pe care au început să meargă.

Elev M. P.: Punctul meu de vedere şi al altor colegi de-ai mei este că trebuie făcute alte materii. Nişte manuale combinate, ca de pildă, Literatura universală cu Literatura română şi cu Istoria. Putem combina Geografia cu Istoria sau cu Economia.

G. Ş.: E adevărat că disciplinele, aşa cum sînt acum gîndite, sînt proaste. Dar în acest context nefericit, profesorul poate să aibă un rol fabulos. Un profesor de la matematică poate da exemple din fizică ş.a.m.d. Eu cred că profesorul, prin felul în care predă, poate să dărîme aceşti pereţi care există între discipline. Pentru că vorbeaţi de învăţămîntul american, pe care unii îl evaluează ca fiind de nivel scăzut, vreau să atrag atenţia că evoluţia nivelului de cunoştinţe în învăţămîntul american urmează o cu totul altă curbă decît cea de la noi din ţară. Se porneşte foarte încet şi exponenţiala americanilor, după părerea mea, intersectează dreapta noastră undeva prin anul 3 de facultate. După care se duc foarte tare în sus, iar noi mergem tot pîşa-pîşa. Noi n-avem nevoie de o creştere uniformă a acestor cunoştinţe, pentru că nici nu avem nevoie de cunoştinţe cantitativ uniforme la nivelul populaţiei. Avem nevoie de doctori în ştiinţe foarte puţini şi foarte bine pregătiţi.

Cred că ar trebui declanşat într-adevăr procesul de reformă, după părerea mea, într-o manieră autoritară. Nicăieri în lume n-am auzit de reforme care să fi fost făcute cu acordul tuturor. Peste tot unde s-au produs reforme reale, ele s-au produs datorită unui gest autoritar. Variantele alternative de învăţămînt pot să constituie un ferment foarte important. Eu cred că enorm de multe dintre problemele pe care noi le-am discutat aici şi cărora nu le-am văzut o soluţie se datorează unui tradiţionalism excesiv, poate anterior ortodoxismului românesc şi ortodoxismului în general, care frînează enorm mecanisme fundamentale care ar putea declanşa acţiuni la nivelul comunităţilor locale, la nivelul societăţii civile. Eu am sentimentul că o reformă subtilă la acest palier ar ajuta dezvoltarea, măcar din embrion, a mecanismelor societăţii civile, care, după aceea, ar putea să preia ceea ce cu bună intenţie guvernanţii de după '89 au încercat să trimită către palierele de jos. Este foarte greu, în momentul de faţă, indiferent de voinţa politică, să realizezi o reală descentralizare în România, mai ales în problemele legate de învăţămînt, sănătate, cultură.

NARCIS RĂDUCANU (reprezentantul comunităţii rromilor): În România nu se ştie dacă se vrea cu adevărat educaţie sau nu. Domnul ministru a amintit mai devreme de obligativitatea celor 8 clase, dar trebuie să ştim dacă învăţămîntul obligatoriu este şi gratuit. Sînt copii care nu se pot duce la şcoală. Nu neapărat pentru că nu au cu ce să se încalţe, să se îmbrace, ci pentru că nu-şi pot permite să-şi cumpere manualele, caietele. În comunităţile noastre nu vor intra profesori, pentru că ne sfidează. Am avut situaţia aceasta în şcoală. În clasa a patra învăţătoarea a fost mai atentă cu mine şi am reuşit să termin şcoala, am învăţat singur. Am tot respectul pentru cadrul didactic şi pentru cei care ne-au insuflat această iubire pentru carte şi cred că profesorii care se vor implica în comunităţile noastre au mai multă trecere.

M. Ş.: Aş vrea să vă spun că problema mi se pare extrem de complexă, pentru că nici comunitatea rromilor nu este o comunitate omogenă, ci are stratificările ei. Părerea mea este că, într-adevăr, la nivelul mentalităţii generale există o mentalitate discriminatorie şi e foarte posibil ca învăţători, cadre didactice, români, vrînd-nevrînd, cu intenţie, fără intenţie, din obişnuinţă, să discrimineze negativ un elev aparţinînd acestei comunităţi. Din punct de vedere administrativ, la nivelul ministerului nu există nici un fel de discriminare. Comunitatea rromilor, ca toate comunităţile minoritare existente în România, în principiu, în textul de lege, în Constituţie şi în toate documentele scrise, ar trebui să se bucure de aceleaşi drepturi. Socoteala din tîrg şi socoteala de acasă nu coincid. Părerea mea este că populaţia rromilor aşteaptă de la vîrfurile comunităţii rromilor să rezolve şi aceste probleme educaţionale. Rromii înşişi trebuie să ajungă să-şi formeze nu numai asistenţi sociali, ci şi cadre didactice care să poată să îşi exercite meseria fără a avea nici un fel de impuls discriminatoriu, ştiut sau neştiut.

NICOLAE BĂLOTĂ (profesor): La Iaşi, m-au rugat să fiu prezidentul Olimpiadei de română. Am descoperit o serie de elevi, de la cei mai mici, de la clasa a VII-a, la cei mai mari, şi o serie de profesori. Trebuie să spun că am fost atît de satisfăcut, atît de bucuros: să vezi cum un copil, atunci cînd este vorba de o temă precum „Călătoria la Ion Creangă", îţi vorbeşte despre drumuri iniţiatice, despre Eliade. Mi-a făcut o plăcere deosebită. Şcoala, de cînd a existat în omenire, a trebuit să fie reformată. Şi, în acelaşi timp, există un conservatorism firesc al şcolii. Spuneaţi adineaori că va trebui o reformă autoritară. Cînd puterea politică, cu o voinţă politică de reformă, s-a hotărît asupra unor modalităţi concrete, atunci va urma pînă la capăt acţiunea respectivă. Este firesc să doreşti undeva o schimbare totală. Noi sîntem supravieţuitorii unei epoci şi oamenii unui sfîrşit de veac, unui sfîrşit al epocii moderne.

Elev M. P.: Nu vom progresa dacă unii sînt mulţumiţi sau spun: *„asta e, nu putem face mai mult"*.

N. B.: *Legea învăţămîntului* şi în genere reforma învăţămîntului fac parte din acele procese ale unei societăţi în care, înainte de a decide şi de a lua măsuri, trebuie ascultaţi toţi. În chestiunea cu învăţămîntul nu trebuie să ne considerăm privilegiaţi, toţi sîntem, într-o măsură mai mare sau mai mică, actorii acestei chestiuni – părinţi de copii, copii, dascăli.

Au consemnat RODICA PALADE şi ALIC MÎRZA

Către redactorul-şef al săptămînalului „22", Bucureşti

Doamnă,

În virtutea dreptului la replică, vă rog să reproduceţi în revista „22" textul de mai jos, ca răspuns la „Cazul Goma" (semnat: Bianca Balotă) apărut în nr.-ul din 13–19 mai '97 – şi în cîte vor mai urma.

Mulţumiri,

PAUL GOMA, Paris, 21 mai 1997

PAUL GOMA

Dar cine-i Bianca Balotă?

În toamna anului 1954, cînd am intrat la Institutul „Eminescu" din Bucureşti, am devenit coleg şi cu Bianca Marcu din Braşov. Dacă am schimbat douăzeci de cuvinte în total. De altfel, după cîteva luni, a părăsit Institutul, căsătorindu-se cu Adrian Dumitraşcu, jurnalist la *Steagul roşu*. Nu ştiam atunci dacă era *„atrasă"* de poezie, de proză, de critică literară, nu am aflat mai tîrziu.

După iunie 1965 – dată începînd de la care foştii deţinuţi politici au putut publica – în clădirea editurii de stat (ESPLA, apoi EPLA), am întîlnit-o pe Bianca Marcu-Dumitraşcu: era redactor. Am salutat-o. Ceva mai tîrziu am văzut-o în compania lui Nicolae Balotă, fost coleg de celulă de la Jilava: acesta pregătea un volum (sau chiar trei) şi lucra cu fosta-mi colegă de Fabrică de scriitori.

În ultimii ani am dat, în presa literară din ţară, de fragmente de proză semnate: Bianca Balotă. M-am bucurat – înainte de a citi. Acum îi întîlnesc numele sub demascarea publicată cu tam-tam-ul cuvenit de organul GDS, *„22"*.

„În ce calitate" (cum s-ar exprima un moromete) va fi scriind ea: **Cazul Goma**? De critic literar, demonstrînd nulitatea autorului?; de fost deţinut politic, arătînd cititorilor *„22"*-ului că persoana în chestie („Cazul") fusese turnător în facultate, turnător în închisoare, turnător în exil?; de exilat activ în Franţa, participant la toate manifestaţiile de stradă împotriva comunismului ceauşesco-iliesc?; de martor de moralitate?

Foarte bine: oricine poate publica orice, la Bucureşti – de cînd politograful Brucan a anunţat că scriitorii se pot juca în curte şi chiar au voie să spargă geamurile (ba mai mult: li se recomandă călduros), dar, vorba lui Shalom Alehem: totdeauna ale „celorlalţi"...

Cine şi-a dat osteneala să citească ***Jurnal***-ul meu recent publicat îşi va pune chestiunea de bun simţ: *„Goma îl înţeapă, îl încondeiază, îl scutură pe Nicolae Balotă – nu pe soţia sa, Bianca"*. Dacă este adevărat că o bună soţie rămîne totdeauna alături de bărbat, în toate încercările (cînd el pleacă la război, în puşcărie, în exil etc.), nu este mai puţin adevărat că, în cazul de faţă, cel înţepat, scuturat, „înjurat" (cum se cheamă pe Dîmboviţa spunerea adevărului) nu se află în imposibilitate de a da cuvenita replică. Din cîte ştiu (şi este suficient să răsfoieşti presa culturală de azi: ai zice că s-a întors timpul şi că ne aflăm iar prin 1970, într-atît a crescut productivitatea stahanovistă a urmuzologului ceauşolatru – nu va fi adevărat, dar aceasta este impresia: că publică mult mai mult decît scrie), Nicolae Balotă – despre el fiind vorba – nu este ciung de mîna scriitoare, nici paralizat, nici pus în cătuşe, ca să nu poată pune pe hîrtie ce are el pe suflet...

Cu asta am ajuns la *„cheia enigmei"*: **autorul textului „Cazul Goma", publicat în *„22"*, este Nicolae Balotă – el se exprimă sub pseudonimul: Bianca Balotă**.

Cum se explică subita-i discreţie? Altruismu-i auctorial? *Ce a motivat scrierea şi publicarea textului din „22": **„Cazul Goma"***?

Răspunsul este la îndemînă: nu doar în ***Jurnal*** mi-am exprimat uimirea şi durerea faţă de **căderea** lui Nicolae Balotă. Am scris, repetat: găsesc inadmisibil ca cineva de calitatea intelectuală – şi creştină – a lui, cu un comportament exemplar în detenţie, odată în libertate, după 1965 a început a scrie din cale-afară de mult şi de laudativ despre partid, despre „secretarul general" – ca să nu mai vorbim de cronicile nemeritat de „pozitive" la delictele literare ale unor cenzori-şefi (şi chiar sub-şefi).

Doreşte exemple? Nu voi veni cu lucruri inedite, îi voi trimite pe cititori la cele incluse de Virgil Ierunca în ***Antologia Ruşinii*** **– acestea semnate cinstit-slugăreşte: Nicolae Balotă**.

Căderea lui N. Balotă a continuat după ce „a ales libertatea": **nici el, nici soţia sa, nici vreun alt membru al familiei stabilită (cum altfel: cu „azil politic"!) în Franţa nu şi-a manifestat cinstit, deschis, sub semnătură, anticomunismul**. Prudenţa-i legendară l-a menţinut în culturalism (ce simplu – şi de fără primejdii! – ai zice: un Al. George ardelean, acela carele şi-a manifestat anticomunismul pasiv prin tăcere, iar cel activ prin continuarea relaţiilor de prietenie cu şeful cabinetului satrapului culturii, Popescu-Dumnezeu!). Este foarte adevărat că a colaborat regulat la o emisiune creştină la Europa Liberă – **dar niciodată sub numele: Nicolae Balotă**. Firește, cu un şef ca N. Stroescu – şi el roman verde: precum Farfuridi, o dădea anonimă, sub pseudonimul Stănişoară – de ce Balotă ar fi semnat: Balotă?

Cazul Goma – pe care Nicolae Balotă îl prezintă (pseudonimat) în *„22"* poate fi astfel rezumat:

Despre N. Balotă am făcut afirmaţii adevărate, dovedibile, verificabile – în schimb, despre mine, N. Balotă (sub pseudonimul: Bianca) face afirmaţii mincinoase, inventate;

Despre N. Balotă am afirmat că, odată „refugiat" în Occident, a luptat împotriva comunismului de sub fusta pseudonimatului, necomiţînd „eroarea" de a se manifesta deschis – în schimb N. Balotă face afirmaţii mincinoase despre mine şi despre modesta – dar reala – activitate pe faţă, anticomunistă, din ţară, din exil.

Comentatorul avizat al lui Urmuz şi al lui Ceauşescu (Nicolae, nu Bianca) mă pune la zidul culturalist: în Jilava, pe cînd el povestea Joyce, Faulkner, Thomas Mann – eu dormeam.

Nu face decît să repete ceea ce am scris eu, în ***Jurnal***. Ei, da: cînd vorbea Balotă, mă fulgera somnul – nu, Doamne-fereşte, pentru că m-ar fi respins Thomas Mann, Joyce, Faulkner (eram cît se poate de treaz cînd vorbeau **alţii** despre aceiaşi), dar ce să fac dacă mă adormea Balotă povestindu-l pe Joyce? Nu pot spune că aş fi simţit falsitatea povestitorului după iezuitismul colegului de celulă – atunci nu realizam alcătuirea intimă, calpă a lui N. Balotă: sub coaja intelectualului fin, a creştinului fervent

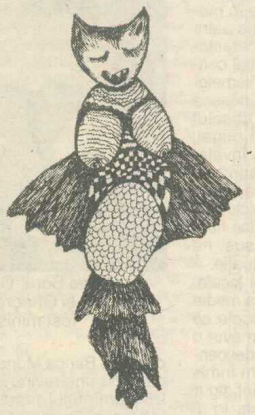

Desen de Gabriela Melinescu

se ascundea, vai: duplicitarul, servul, arghirofilul, laşul, speriatul de suferinţă – după 1965 îşi va fi zis că, decît să intre iar în închisoare, mai bine îi linge, la ziar, pe ofiţerii-politici ai culturii, pe caraliii-supremi, pe cei din pricina cărora suferisem noi şi ai noştri pînă la a şaptea spiţă.

N. Balotă îmi reproşează că am intrat în partid: ei bine, eu, membru de partid, nu am scris o silabă de elogiu al acelui partid – el, da, şi nu o singură dată; eu, membru de partid, i-am înfruntat public pe Ceauşescu şi pe ai săi – ne-membrul de partid şi creştinul Balotă l-a elogiat pe *„secretarul general"*, cu tot cu partidul... meu pe, pentru... Pentru ce anume?

Nu rezist – citez din *România liberă*, 8 nov. 1973:

„Aş aminti în acest sens apelul adresat oamenilor de artă de către secretarul general al partidului, în urmă cu doi ani (ceea ce înseamnă: 1971, ceea ce înseamnă *„tezele din iunie"*, în traducere: Revoluţia culturală chinezească – nota mea, P.G.) (...). ***Nu este oare acesta rostul însuşi al iniţierii întru cultură, al introducerii în spaţiul spiritual?"*** (subl. mea, P.G.).

Ba da, ba da, taman acesta fiind „rostul" (iniţierii întru cultură)! Ce ne-am fi făcut fără iniţiatorul-general, înalt-preţuit de ne-membrul de partid, dar subtilul lingău?! Şi din această declaraţie de fidelitate a lui N. Balotă – faţă de cei ce ne-au terorizat – se observă „firul roşu", ca să spun aşa, ce-l unea de alt cerchist decăzut: Radu Enescu – despre acela colegul şi prietenul amîndurora, Ion Negoiţescu, scria îndurerat (***Scriitori contemporani***, Dacia 1994, p. 173):

„(Volumul ***Critică şi valoare***, 1973) *te sperie din cînd în cînd prin intruziunile brutale şi triviale ale unui limbaj cît se poate de impur: în mijlocul instrumentelor celor mai melodice limba de lemn începe brusc să clănţănească fioros"*.

Acum despre Grigurcu: citînd din ***Justa*** şi din ***Jurnal***, Nicolae Balotă se arată indignat, de ceea ce am scris.

Regret că nu am suprimat acele pasaje, însă despre **Grigurcu de după '89** am scris în repetate rînduri admirativ, elogios. Numai că, iată: **eu am cunoscut şi un alt Gricurgu – cel dinainte de '89**. Or, acela scrisese şi publicase versuri de mare ruşine – atît în 1956, înainte de arestarea mea, cît şi începînd din 1958, cînd, aflat în domiciliu obligatoriu în Lăteşti, am citit în *Steaua* producţiile foarte-pe-linie ale sale (*„cu Lenin"*, *„cu tancurile sovietice"*, *„cu Republica"*...).

Reproşîndu-mi „calomnierea" lui Grigurcu (prin rememorarea unui trecut nu întru totul luminos), N. Balotă îşi apără, la modul farfuridesc, pitit îndărătul prenumelui: Bianca, propria-i cedare.

Am mai spus: am momente în care regret că nu am eliminat din ***Jurnal*** pasajele privindu-l pe **Grigurcu cel dinainte** – însă, din regret în regret, ar fi trebuit să suprim totul şi să public (nimicul) peste 50 ani, cum mă sfătuia cineva de bine, aflat de altfel în *„consiliul consultativ"* al revistei *„22"*...

Ar fi fost foarte bine pentru *„toată lumea culturală"*: ar fi rămas fiecare cu micile porcării şi cu marile performanţe culturale; cu adevăratele turnătorii şi cu ne-adevăratele momente de verticalitate scriitoricească – cu, vorba lui Nicolae Balotă, elogiind directivele de partid din 1971:

„Nu este oare acesta rostul însuşi al iniţierii întru cultură, al introducerii în spaţiul spiritual?".

Textul **„Cazul Goma"** se înscrie perfect în campaniile pe care Securitatea le-a dus (şi) împotriva mea, din 1976, cînd mi-a apărut, la Gallimard, ***Gherla***. Eram demascat, pe faţă – cu precădere în *Săptămîna* lui Eugen Barbu, dar şi prin mesageri ca Ivasiuc şi Breban: nu aveam strop de talent, eram agent NKVD, fusesem turnător; în primăvara anului 1977 mi s-a mai atîrnat de coadă o tinichea: îmi trădam patria (vezi textele publicate de Ivaşcu, Virgil Teodorescu, Băran, Piru, Dragoş, Dobrescu). Începînd din 1979 (anul SLOMR) a fost declanşată o nouă campanie (nu doar împotriva mea). Atunci a apărut o voce nouă: a lui I.C. Drăgan. Prin el, Securitatea mi-a scris „scurta biografie", m-a rebotezat („Efremovici") etc., iar în broşura ***România sub presiune*** (semnată: M.C. Titus), prin „mărturiile" lui V. Carianopol, Aurel Covaci, Quintus (epigramistul cataramist), precum şi cîţiva popi din Ploieşti, a afirmat:

– ***Gherla*** este o carte mincinoasă, calomniatoare la adresa... deţinuţilor politici;

– Goma este evreu-rus, agent sovietic;

– Goma a fost, a rămas turnător (la facultate, în puşcărie, după...).

Îi scriam unui prieten:

Cînd mai mulţi inşi îţi spun că eşti beat – te duci să te culci;

Cînd mai mulţi îţi spun că eşti (că ai fost) turnător – ce faci? Umbli tu după referinţe, după certificate de bună purtare, după declaraţii de la colegii de facultate, de închisoare – că **nu** ai fost (turnător)?

Numai în România este posibil ca cineva să fie acuzat de **orice**;

Numai în România este posibil ca o publicaţie formatoare de conştiinţe să găzduiască (ba chiar să clocească) nu polemici aspre, nu contestaţii violente (ale unui autor, ale unei cărţi) – ci calomnii caracterizate.

Dacă directoarea publicaţiei *„22"* îmi va replica:

*„Dar **Jurnal**-ul: nu e calomnios?"*, îi voi răspunde:

*„**Jurnal**-ul poate fi (este) brutal, violent, pe alocuri cu exagerări – eu însă exagerez numai adevărurile. Pe cînd **«Cazul Goma»** este ceva... care închide gura, lasă fără răspuns – ce mai poţi replica la: «Eşti un turnător!»?"*

Sau chiar asta ai urmărit, Gabriela Adameşteanu: să-mi închizi gura?

ANTET *Manual de supravieţuire*

TERORISM, ANTITERORISM, CONTRATERORISM

O carte scrisă de profesionişti:

General de divizie (r) Gh. Arădăvoaice, General de divizie (r) Dumitru Iliescu, Maior Laurenţiu Dan Niţă.

Pentru profesionişti:

Luptătorii antitero din M.I., S.R.I., S.P.P. şi M.Ap.N.

- Într-o zi veţi observa pe un scaun, lîngă dumneavoastră, în metroul care vă duce zilnic la serviciu, o geantă oarecare, uitată de un călător aiurit. Nu îi veţi acorda atenţie... Sunteţi pregătit să faceţi faţă unui atentat terorist?
- România a intrat în colimatorul principalelor organizaţii teroriste din lume!
- Citiţi, fiţi pregătiţi oricînd, teroriştii vînează pielea dumneavoastră.
- Istoria principalelor organizaţii teroriste din lume.
- Organizarea şi tehnicile de luptă ale principalelor servicii antitero, inclusiv ale celebrului Mossad.
- Adevărul despre moartea teroriştilor Tupac-Amaru, din surse confidenţiale.

Cartea care vă poate salva viaţa!

Editura ANTET

Adresa redacţiei: str. Miron Costin nr. 9A; Bucureşti; Tel: 6175332
O.P. 22 C.P. 285

NICOLAE FILIPESCU

România şi NATO

Pe 14 mai 1997 s-au acceptat termenii acordului între NATO şi Rusia. Urmează să se semneze ceremonial pe 27 mai la Paris, unde vor fi prezenţi liderii celor 16 ţări membre NATO şi preşedintele Rusiei.

Pentru toate ţările din Europa Centrală şi Răsăriteană acest pact nebulos Rusia-NATO reprezintă o nouă dimensiune a realităţilor politice cu consecinţe de securitate incerte.

Pactul NATO-Rusia

Legal, pactul se numeşte Act Fondator („Founding Act"). Negocierile au fost înverşunate şi au durat multe luni. De fapt, pactul este un **acord**, o **înţelegere** între Alianţa Atlantică şi Rusia. Actul final, după semnarea şefilor statelor, reprezintă un document „politic" fără ponderea legală impusă de ratificarea parlamentară a ţărilor participante. Ruşii au insistat înverşunat pînă la sfîrşitul tratativelor că documentul final trebuie să aibă legalitate maximă. Occidentalii au refuzat. Eventual i-au convins pe ruşi că un asemenea acord nu va putea fi aprobat cu majoritate în toate parlamentele celor 16 ţări membre NATO.

Declaraţiile făcute de reprezentanţii ţărilor NATO şi de Rusia pe tema semnificaţiei prevederilor pactului sînt surprinzător de diferite.

Documentul înţelegerii NATO-Rusia conţine 16 pagini. Deşi conţinutul nu s-a dat integral publicităţii, punctele importante se cunosc. Se înfiinţează un Consiliu Permanent în cadrul căruia NATO şi Rusia vor discuta probleme de securitate. Consiliul va include secretarul general al NATO, un ambasador al Rusiei şi un reprezentant al ţărilor membre NATO. Acest Consiliu nu va avea putere de decizie, dar va oferi Rusiei un forum (o „voce") în problemele majore politice şi militare ale Alianţei Atlantice. Alte teme importante de discuţie între NATO şi Rusia în cadrul Consiliului vor fi problemele menţinerii păcii, prin prevenirea conflictelor sau prin intervenţie, controlul armelor, combaterea terorismului şi a traficului de stupefiante.

Lideri NATO nu dispută faptul că prezenţa Consiliului NATO-Rusia va schimba modul de activitate în cadrul NATO şi probabil chiar şi a naturii viitoare a Alianţei. Din nefericire, din cauza adversităţilor acute din cursul tratativelor, formularea „acordului" este extrem de vagă, iar interpretarea conţinutului rămîne neclară.

Interpretarea pactului

Din punct de vedere al securităţii ţărilor din Europa Centrală şi Răsăriteană, Pactul NATO-Rusia ar putea modifica fundamental preferinţele, opţiunile şi avantajele reale şi imaginare, asociate cu dorinţa de a deveni membre ale „noului" NATO. Este clar că **noul NATO** nu mai este „vechiul NATO", în care majoritatea ţărilor est-europene sperau să pătrundă. Este clar şi că documentul final este un compromis relativ penibil care încearcă să se adreseze „sensibilităţilor" de securitate ale Rusiei create de expansiunea NATO spre est, să arate că Rusia acceptă expansiunea fără prea multă „îngrijorare" şi să stabilească un cadru formal de cooperare între NATO şi Rusia.

Rusia a pretins ca NATO să nu transfere infrastructură militară, arme nucleare sau trupe în ţările care vor deveni noi membri ai Alianţei. Moscova a refuzat să accepte acordul pînă cînd s-a inclus prevederea că NATO nu intenţionează să stabilească staţii de depozitare de arme nucleare pe teritoriile noilor membri, prin construcţii noi de asemenea instalaţii sau prin adaptarea instalaţiilor existente.

Deoarece negocierile au fost înverşunate şi dorinţa participanţilor de a avea „succes" atît de puternică, formularea înţelegerii este extrem de vagă. Numai astfel s-a putut ajunge la un compromis. Din nefericire, documentul se aseamănă cu pronunţările profeţilor: se poate interpreta în foarte multe feluri. Numai astfel, şi liderii ruşi, şi cei occidentali îşi pot permite să prezinte pactul ca mare succes politic. În realitate, nimeni nu ştie cum se va implementa pactul, cum va funcţiona noul NATO, cum se vor lua decizii, care vor fi noile relaţii şi mai ales cum vor fi afectate ţările din regiunea geografică dintre NATO şi Rusia.

Interpretarea ruşilor

Preşedintele rus, Boris Elţîn, a declarat la sfîrşitul negocierilor că *„în convorbirile cu Solana, am căzut de acord că NATO este pregătită să garanteze securitatea Rusiei. Înţelegerea prevede că forţe militare NATO nu vor fi transferate în ţările ce vor fi admise în NATO, că arme nucleare nu vor fi staţionate, iar structurile militare care au făcut parte din Pactul de la Varşovia nu vor fi utilizate în acest scop. Aceste promisiuni sînt extrem de importante... Noi vedem clar în documentul final aceste promisiuni".*

Ministrul de Externe al Rusiei Evgheni Primakov a spus că acordul reprezintă *„o mare victorie pentru raţiune, o mare victorie pentru comunitatea mondială,* ***o mare victorie pentru Rusia*** *şi pentru toate guvernele interesate în pace şi cooperare".*

Referitor la rolul consultativ al Rusiei în Consiliul Permanent NATO-Rusia, Elţîn a subliniat că *„Documentul precizează că deciziile se vor lua numai prin consens. Dacă Rusia nu este de acord cu o decizie, acea decizie nu se va lua. Sînt convins că acest aspect este extrem de important".*

Este clar că, în interpretarea preşedintelui Rusiei, acordul garantează o expansiune NATO foarte restrictivă şi îi dă Rusiei drept de veto în deciziile Alianţei Nord-Atlantice.

În interpretarea Moscovei, noile ţări membre vor fi într-o categorie clar inferioară celorlalţi membri NATO. Ele nu vor fi capabile să aibă infrastructura militară NATO (centre de comandă, aeroporturi, şosele strategice etc.) pe teritoriile lor, nu vor putea folosi propriile instalaţii militare decît în scopuri limitate şi nu pot avea trupe NATO sau arme nucleare staţionate în ţările lor.

Toate grupurile din conducerea Rusiei, în frunte cu Elţîn şi Primakov, s-au opus cu vehemenţă planurilor NATO de admitere de noi membri din ţările care au făcut parte din Tratatul de la Varşovia. Ei au declarat strident că expansiunea va submina rolul „democraţilor" din guvernul Rusiei, că va încetini tranziţia spre democraţie şi economie de piaţă. Sondajele din Rusia arată clar că populaţia rusă este indiferentă cu privire la expansiunea NATO spre est. Majoritatea este preocupată cu supravieţuirea economică de la o zi la alta. Din cauza acestei lipse de interes, evenimentul parafării acordului a fost considerat neimportant în mass-media ruseşti. Grupările politice au rămas calme şi au avut puţine comentarii.

Interpretarea americanilor

Oficialii americani insistă că au refuzat pretenţiile Moscovei de a preveni expansiunea **militară** a NATO pe teritoriile noilor membri care sînt în apropierea fostei Uniuni Sovietice. Ei admit totuşi că, prin acord, Alianţa a asigurat Rusia că orice expansiune militară va fi limitată: numai cît este necesar să permită integrarea armatelor membrilor noi în structura de comandă a NATO. Alianţa a promis că nu va creşte potenţialul militar împotriva Rusiei.

Cu privire la staţionarea de trupe NATO pe teritoriile noilor membri, promisiunea a fost de a crea numai capabilitatea de a accepta întăriri de trupe din alte ţări NATO. Cînd ruşii au insistat ca, după expansiune, capacitatea militară NATO să rămînă neschimbată, li s-a promis că acest scop se poate realiza prin modificarea tratatului cu privire la forţele militare convenţionale în Europa, CFE (Treaty of Conventional Forces in Europe). Statele Unite şi ceilalţi membri NATO au oferit Rusiei modificarea acestui tratat ca vehicul pentru reducerea forţelor militare în Europa.

Diplomaţii NATO insistă că ţările candidate, care vor fi invitate să devină membri ai Alianţei Nord-Atlantice, nu vor fi într-o categorie inferioară faţă de vechii membri.

Toţi oficialii americani şi NATO admit că Alianţa nu va mai fi ce a fost. Structura esenţială a NATO, bazată pe concepţia de *„putere prin simplicitate"*, nu mai există. În baza schimbărilor recente, viitorul noului NATO rămîne incert. NATO ar putea deveni *„cea mai puternică forţă pentru menţinerea păcii mondiale"* sau *„o organizaţie de dezbateri interminabile lipsită de credibilitate".* Noua relaţie cu Rusia impune urgent definirea **organizatorică** a „cooperării".

În privinţa rolului Consiliului Permanent NATO-Rusia, oficialii americani desconsideră pretenţiile Rusiei că ar avea un drept de veto asupra deciziilor importante ale Alianţei. Ei pretind că un consens este necesar numai pentru decizii referitoare la probleme ca: operaţiile comune de menţinere a păcii, combaterea terorismului sau prevenirea conflictelor. Se insistă că Alianţa şi-a păstrat dreptul de a continua să ia decizii independente prin Consiliul Nord-Atlantic, care este principalul organ politic, precum şi prin alte forumuri ale Alianţei, în care Rusia nu este participant. Un consilier de la Casa Albă a declarat că Alianţa nu este subordonată **sub nici o formă** Consiliului NATO-Rusia. În ciuda acestor declaraţii, oficialii NATO din Bruxelles consideră că presiunea necesităţii consultărilor continue cu reprezentanţii Moscovei ar putea da o lovitură mortală acestei alianţe militare, care s-a mîndrit în trecut cu eficacitatea funcţională şi claritatea scopurilor.

Preşedintele Clinton a calificat acordul NATO-Rusia ca *„un pas istoric către o Europă nouă a secolului 21, în care dedicaţia pentru valorile de democraţie, drepturile omului, piaţă liberă şi pace depăşeşte importanţa graniţelor dintre statele europene".*

Problemele noilor membri NATO

Cele trei ţări menţionate aproape universal ca potenţiali candidaţi la admiterea în NATO, Cehia, Ungaria şi Polonia, nu au participat la negocierea acordului NATO-Rusia. Şi nici nu au fost consultate. Fiind aproape sigure că vor fi invitate să devină membre în iulie, guvernele celor trei ţări au menţinut o postură modestă şi nu au făcut gălăgie politică. Unii reprezentanţi ai acestor ţări şi-au exprimat însă îngrijorarea că în următorii cîţiva ani, pînă la ratificarea lor ca membri, ei vor fi excluşi de la întîlnirile importante ale Alianţei, în care Rusia este deja participant şi are o „voce". Primul-ministru polonez a declarat că *„este paradoxal că o ţară care nu va fi membră NATO, ca Rusia, va fi într-o poziţie mai importantă în NATO decît candidaţii".*

În privinţa consecinţelor acordului NATO-Rusia, discrepanţa între interpretările Moscovei şi cele din Vest este foarte neliniştitoare pentru securitatea ţărilor membre candidate şi a celorlalte ţări din Europa Centrală şi Răsăriteană.

Problemele României

Şansele României de a fi invitată să devină membră NATO, în iulie 1997, sînt incerte. Din declaraţiile oficiale şi neoficiale provenind din centrele de putere din Washington, România nu este susţinută de America să fie printre candidaţii din acest „val". Deşi decizia oficială nu s-a luat încă, indicaţiile nu sînt încurajatoare. Germania şi Anglia, deşi afirmă diplomatic că nu s-ar opune, de fapt nu sprijină candidatura României.

S-au făcut eforturi remarcabile de „lobby" din partea demnitarilor români şi din partea românilor din America. Aceste eforturi nu au fost inutile. Am avut şansa de a propaga imaginea României recente în America, în Europa şi în lume. Am repetat pe la toate forurile importante istoria progresului recent din România. Le-am spus despre cimentarea democraţiei, implementarea reformelor spre economia de piaţă, rezolvarea conflictelor interetnice, tratate de bună vecinătate cu ţările vecine, poziţia strategică a României etc. Aveam nevoie mare de publicitate pozitivă. Imaginea României în străinătate, formată în perioadele Ceauşescu şi Iliescu, era deplorabilă.

Despre motivele probabilei nesusţineri a candidaturii României pentru admitere în „primul val" am mai scris. Observînd eforturile uriaşe, diplomatice şi legale, precum şi compromisurile profunde făcute pentru admiterea cîtorva ţări în NATO, este rezonabil să se asume că şansele unui alt „val" sînt extrem de mici. Aici mă voi referi pe scurt la unele probleme de securitate în legătură cu schimbările recente ale Alianţei Atlantice.

Prin crearea acordului NATO-Rusia şi extinderea Alianţei Atlantice se creează o zonă de „insecuritate" între „noul NATO" şi Rusia. Diplomaţii NATO îşi exprimă speranţa că Rusia se va „relaxa" în relaţiile cu NATO şi va începe o nouă fază de „cooperare". Din nefericire, aceste speranţe pot rămîne numai speranţe.

Deocamdată Rusia este într-o situaţie internă, economică şi socială, mizerabilă. Şansele sînt mari că nu îşi va reveni pentru mai mulţi ani. Chiar în această stare de debilitate, Moscova nu găseşte demnitatea de a exprima dorinţa de cooperare, de respect pentru ţările vecine şi pentru democraţie. În loc să-şi declare dorinţa de bună vecinătate, diplomaţii ruşi vociferează strident că Rusia se simte „încercuită" (?), nerespectată şi ameninţată.

NATO declară că are în plan extinderea Parteneriatului Pentru Progres, un program **militar** care să includă ţările din Europa de Est. Noul Consiliu de Parteneriat Atlantic (Atlantic Partnership Council) va avea 27 de ţări membre şi va facilita împlinirea condiţiilor necesare pentru a deveni membri titulari ai Alianţei Atlantice. Rămîne de văzut dacă legislatorii americani din Senat şi din Congres vor fi de acord.

România are o şansă istorică în următorii cîţiva ani să-şi reevalueze şi să-şi definească necesităţile proprii de securitate, în condiţiile realităţilor schimbătoare din regiune.

Seminar NATO

Între 21 şi 24 mai s-a desfăşurat la Sinaia un atelier de lucru intitulat „Managementul în ştiinţă şi tehnologie", organizat de Ministerul Ştiinţei şi Tehnologiei şi de Academia Română. Seminarul, parte a programului NATO „Ştiinţă pentru pace", a fost cofinanţat de UE.

„Ştiinţă pentru pace" este o prelungire a fostului program al Alianţei, „Ştiinţă şi stabilitate", care înainte de sfîrşitul războiului rece se adresa Greciei, Turciei şi Portugaliei, ţări membre NATO, dar mai puţin dezvoltate tehnologic. După '89, „Consiliul de ştiinţă" al NATO a hotărît deplasarea către Est a acestui program, de care beneficiază acum şi ţările din sud-estul continentului, Portugalia retrăgîndu-se. La seminar au participat, pe lîngă cercetătorii români, 30 de cercetători din 19 ţări membre NATO sau care doresc în perspectivă să adere la Alianţă. Subiectele discutate au fost: „Ştiinţa în contextul globalizării", „Mecanisme în utilizarea cercetării", „Resurse umane" etc. **(I.A)**

TEATRUL BULANDRA

Scandal la Palermo

după Carlo Goldoni
regia Cătălina Buzoianu

Rod al unor acumulări de peste douăzeci de ani, *Scandal la Palermo* se înfăţişează spectatorului ca un *summum* al conceptelor fundamentale ale *commediei dell'arte* pe care, de fapt, Carlo Goldoni îşi propusese să o reformeze, dar spre care Cătălina Buzoianu şi-a centrat atenţia, fascinată de „metafizica" genului.

Deschizînd – aşa cum mărturiseşte – *„cutia cu surprize a Improvizaţiei"*, ea a elaborat un scenariu complex pornind de la două texte goldoniene: ***Muierile ţifnoase*** şi ***Lumea din lună***, cel din urmă libret pentru opera lui Haydn (montată în '86 cu succes la Ateneul Român, chiar de către **Cătălina Buzoianu**).

Muzica executată *live* şi compusă special de **Dorina Crişan Rusu** oferă un cadru sonor incitant, de operă bufă, care introduce, prezintă şi susţine eroii în evoluţia lor scenică, amendată cu patetism ironic de claviatura pianului.

Sala Studio a fost amenajată de scenograful **Marius Alexandru Dumitrescu** pe două nivele, planul secund fiind vegheat de o pînză cenuşie evocînd hăul temporal, gura infernului ce aruncă eterne prototipuri umane în prezent, chiar din deschidere – un prim moment de miracol dansant (coregrafia **Mălina Andrei**), la care participă întreg ansamblul. *Intermezzo*-ul va fi reluat cu frenetic dinamism, contrastînd cu ritmul şi tonul expozitiv al acestei „autobiografii" a *commediei dell'arte* ce pare a ilustra faimoasele *Memorii* ale lui Goldoni.

Alegînd drept cale de pătrundere spre inima *commediei dell'arte* barocul, montarea saturată de erudiţie ajunge să cocheteze cu manierismul. E drept, printr-o insolită mediere pirandelliană, accentuată şi de eleganţa rafinată a costumelor **Velicăi Panduru**, care, folosind mătasea şi tulul, conferă aură diafană inedită, îndeosebi grupului de *zanni*.

Primul care păşeşte în arena cu pietriş (şi un nu tocmai reuşit labirint vegetal) este Magicianul, fals *meneur de jeu*, fals conte, căruia **Mihai Ciucă** ştie să-i atribuie autenticitatea omului de circ, dar şi voluptatea gurmandului preocupat doar de savurarea deliciilor culinare, indiferent la infidelitatea soţiei. **Adina Cartianu** face din Contesa Beatrice o prezenţă magnetică iradiind senzualitate şi... venalitate. O secondează – conform modei „cicisbeismo", *„la malattia del secolo XVIII"*, dar nu numai! – **Zoltan Octavian Butuc**, extraordinar în Contele Lelio, curtezan filfizon şi fanfaron, dubios nobil intrigant şi clevetitor, nu întru totul efeminat. Precum pandantul său, creat de **Marius Iosif Capotă**, Contele Ottavio, aservit nu doar veşmintelor muiereşti, ci şi comportamentului sexului slab.

Care sex îşi revendică – *avant la lettre* – dreptul la supremaţie prin vajnicele reprezentante caricaturizate cu aplomb de **Valeria Ogăşanu** şi **Daniela Nane**, contese infatuate, snoabe, vulgare şi ridicole. Numai că de ridicol e copleşită protagonista, Dona Rosaura, căreia **Ana Ioana Macarie** îi sugerează toată gama de vulnerabilităţi pe care le acuza burghezia încă debilă, aflată în conflict cu aristocraţia degenerată. Îi stă alături, la bine şi la rău, **Marian Râlea**, soţul Don Florindo Antusi, bogat negustor naiv.

Dacă de nevastă îşi bate joc triumviratul feminin ce se bucură de sprijinul interesat al celor doi cavaleri servanţi androgini, de bărbat îşi rîde un Signor Pantalone în ipostază de *businessman* cu frac şi telemobil, plus o *body-guard*-ă vigilentă, tandem interpretat de **Virgil Ogăşanu** şi **Ana Calciu**.

Rolul de „oglindă a vremii" i-a revenit statuarei **Diana Dumbravă**, veritabilă maestră de ceremonii ce asigură armonia „coralităţii" generale, purtînd cu distincţie deosebită haloul a trei personaje generice: Luna, Timpul, Moartea.

Agilitatea excepţională a actorilor **Roxana Guttman, George Ivaşcu, Mihai Bisericanu, Răzvan Săvescu** sporeşte ponderea în acţiune a servitorilor, încîntători spiriduşi ai gîndului şi faptei, purtînd cu cinste reputaţia personajelor tradiţionale: Smeraldina, Arlechino, Pulcinella, Pascarillo. Numărul lor e sporit printr-un efect de proliferare inspirat de perechea **Oana Tudor–Vlad Zamfirescu**, suavi *innamorati* abstraşi tumultului, extravaganţelor fără temei.

Extravaganţe de care se fac vinovaţi toţi eroii spectacolului carnavalesc-oniric, a cărui tează – cu rapel la parvenitismul, la „nebunia" actuală – este direct enunţată. Conform obiceiului practicat de Goldoni însuşi. Vezi „Autorul către cititor": *„... am vrut să ţintesc în ambiţia pe care «cei mici» o au de a se lua la întrecere cu «cei mari» şi cum acest lucru e ridicol, am căutat să-l scot în relief pentru a-l îndrepta dacă e cu putinţă"*. Sau replica din *Teatrul comic*, piesa-manifest: *„Teatrul a fost născocit să îndrepte viciile, să ridiculizeze proastele obiceiuri"*.

Parafrazînd titlul unei monografii consacrate comediografului de geniu, se poate aprecia că aceasta a fost şi „misiunea teatrală" asumată de Cătălina Buzoianu.

IRINA COROIU

Mihai Ciucă, Ana Ioana Macarie, Adina Cartianu, Zoltan Octavian Butuc

Ernst Jünger omagiat la Bucureşti

Fundaţia Culturală „Secolul 21", împreună cu Institutul Goethe din Bucureşti, au organizat în zilele de 26 şi 27 mai Colocviul Internaţional „Ernst Jünger şi secolul său". Colocviul a fost deschis de ambasadorul Germaniei la Bucureşti, Excelenţa sa Leopold Bill von Bredow. Cuvîntul introductiv a fost rostit de scriitorul Ştefan Aug. Doinaş, preşedinte al Fundaţiei Culturale „Secolul 21" şi redactor-şef al revistei *Secolul XX*. Au prezentat comunicări profesori români şi străini: Peter Koslawski, de la Institutul de cercetare a Filosofiei din Hanovra („ErnstJünger ca hermeneut al secolului"); Harro Segeberg, Universitatea din Hamburg („Cu privire la diagnoza modernităţii în opera timpurie a lui Ernst Jünger"); Andrei Ionescu, Universitatea din Bucureşti („Jünger şi Pasternak în viziunea lui Vintilă Horia"); Grete Tartler, scriitor („Lauda vocalelor, lauda consoanelor"), şi mulţi alţii. Revista *Secolul XX* va include, întrun viitor număr monografic „Ernst Jünger", textele comunicărilor prezentate cu ocazia acestei întîlniri. (**I.A.**)

MASĂ ROTUNDĂ LA GDS

Joi 29 mai, ora 17,
Grupul pentru Dialog Social organizează,
la sediul său din Calea Victoriei 120,
o întîlnire cu tema:
„Situaţia arhivelor româneşti".
Moderator: SORIN ANTOHI.

Erată

În nr. 20 (378) al revistei *„22"*, textul din pagina 5, intitulat „Cronologie liberală", îl are ca autor pe Marian Chiriac.

INSTITUTUL EUROPEAN
Noutăţi Luna Mai

- **Benjamin Constant:** ***Despre libertate la antici şi la moderni*** (col. Civitas, 238 pag.)
- **Roland Barthes:** ***Mitologii*** (col. Sinteze, 234 pag.)
- **Serge Berstein, Pierre Milza:** ***Istoria Europei*** (col. Sinteze)
  vol.1 - **Moştenirea antichităţii** (376 pag.)
  vol. 2 - **De la Imperiul Roman la Europa** (272 pag.)
- **Andrei Iustin Hossu:** ***Cele trei trepte ale singurătăţii*** (col. Texte de frontieră, 180 pag.)

În pregătire: • R. Girardet, *Mituri şi mitologii politice* • Gh. Grigurcu, *Imposibila Neutralitate* • J.W. Lapierre, *Viaţă fără stat?*

Iaşi • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mailcccis.ro • http: 1/www.nordest.ro/home.htm

NOILE TARIFE ALE ABONAMENTELOR CU REDUCERE LA REDACŢIA „22"

Foarte avantajos pentru cadre didactice, elevi, studenţi, pensionari, foşti deţinuţi politici şi veterani de război:

- Numai **8.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu (reducere **39%**);
- Numai **6.000 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacţie (reducere **54%**).

PRACTIC JUMĂTATE DIN EXEMPLARELE PRIMITE SÎNT GRATUITE.

Pentru celelalte categorii de cititori abonamentele sînt, de asemenea, cu reducere:

- **9.000 lei** pe 3 luni (reducere **31%**), cu expediere la domiciliu;
- **8.000 lei** pe 3 luni (reducere **38%**), cu ridicare de la redacţie.

Cei interesaţi sînt rugaţi să achite la sediul redacţiei (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poştal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista "22", cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei 155, Bloc D1, Bucureşti,* Adeverinţele (talon de pensie, adeverinţe şcolare etc.) valabile un an se expediază pe adresa: *Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti,* cu specificarea pentru *Serviciul de Difuzare*.

MĂRIRILE DE PREŢ NU AFECTEAZĂ ABONAMENTELE DEJA ACHITATE

CRONICĂ DE CARTE

DAN C. MIHĂILESCU

Întoarcerea lui Mircea Vulcănescu

MIRCEA VULCĂNESCU, „Dimensiunea românească a existenței", 3 vol. (338, 302, 308 pp.)
Selecție, note și comentarii de Marin Diaconu și Zaharia Balinca, ed. Eminescu

Riscurile mărturiei

În 1991, cînd apărea la Humanitas vibranta carte a lui Ștefan J. Fay despre Mircea Vulcănescu, ***Sokrateion***, ea se înscria în limitele unui paradox de mai multe ori păgubitor pentru opera scriitorului. De-o parte, moartea lui Mircea Vulcănescu (1904–1952) la închisoarea din Aiud avea să propulseze definitiv în mit această existență din toate punctele de vedere exemplară. *„Se afla în celulă cu un tînăr bolnav de piept, Lăzărescu. Pentru ca tînărul să nu doarmă pe cimentul ud, Mircea îl lua noaptea în brațe, tînărul să doarmă pe trupul lui, în timp ce el sta pe ciment. Lăzărescu a ieșit din închisoare și a mărturisit"*. Or, cum știm, intrarea în legendă a biografiei coincide, între altele, cu întunecarea operei, cu neglijarea ei sau, dimpotrivă, cu encomiastica absolutistă și sterilă. Tragismul martirial sublim al ultimei clipe riscă să deformeze irevocabil firescul și fecunditatea ideilor, dinamica lor specifică, prețuri și comentarea în consecință a acestora.

În fine, punînd omul și nu opera în centrul analizei, Ștefan J. Fay (subtitlul cărții era ***„mărturie pentru om"***) evoca exemplaritatea unui destin, fără a invoca substanța acestuia, respectiv gîndirea, înlănțuirea componentelor în sistem, în dialog cu tradiția filosofică autohtonă, cu magiștrii și congenerii autorului.

De cealaltă parte, nu mai puțin de încă trei realități ostile bunei (și promptei) receptări a ideilor lui Vulcănescu: mulțimea lucrărilor nepublicate și rămase în arhiva familiei; puținătatea reeditărilor (abia apariția ***Dimensiunii românești a existenței*** în ***Caiete critice*** nr. 1–2/1983 avea să refocalizeze o perioadă atenția intelighenției pe Mircea Vulcănescu); voga (cultul) lui C. Noica, desfășurată inclusiv în dauna marelui inspirator (alături de Heidegger) care i-a fost Vulcănescu *(„fără lecția căruia,* spune Noica, *poate n-aș fi scris niciodată* ***Rostirea românească***"). *„Îndrăznesc a spune că Noica a fost norocul prelungirii a ceea ce s-a frînt prin dispariția lui Mircea. Îndrăznesc a spune că, pe o anumită rază, ei doi sînt unul. Ceea ce Mircea a schițat în eseu, Noica ne-a dăruit în sisteme"* (Ștefan J. Fay, op. cit., p. 62).

Dar piedicile din calea receptării operei lui Vulcănescu la justa-i dimensiune sînt încă multe: anvergura copleșitoare căpătată în timp de congenerii Eliade, Cioran, Ionesco, față de care Vulcănescu riscă să facă figură istorico-literară, ori de simplu... precursor; moștenirea naeionesciană, la fel de grea în cazul lui Eliade și Noica (la Vulcănescu adăugîndu-se, ce-i drept, atracția față de constructivul D. Gusti): în ciuda delimitării lui Vulcănescu de politica postcarlistă a lui Nae, admirația și fidelitatea emulului față de Profesor au rămas intacte, de unde, firește, și consecințele de rigoare în postumitate; polivalența inteligenței (Vulcănescu a practicat strălucit nu doar eseul filosofic, ci și statistica, etnologia și sociologia, a fost nu doar traducător de Villon, Rilke sau Péguy, ci și economist, a făcut ziaristică, a fost director al Vămilor, finanțist, secretar de stat, poet, profesor universitar, istoric), ceea ce, îndeobște la români, e o adevărată pacoste: la noi, lumea nu suportă varietatea, înzestrarea plurală și, deci, inconstanța, taxînd-o de amatorism și preferînd etichetarea grabnică întru minivocație și monocromie profesională.

Un ritm temeinic

Nu prea-mi dau bine seama cum ar fi sunat exegeza lui Vulcănescu dacă volumele editate acum grație admirabilei dăruiri a lui Marin Diaconu ar fi apărut, după cum plănuia Valeriu Râpeanu, în colecția „Biblioteca de filosofie românească" din anii '80 (prefața lui M. Diaconu e datată *„mai 1989"*; uneori e și trist, și hazliu să citești în capitolul de Note atributul *„recent"* pe lîngă o referință din... 1981, ca de exemplu I, p. 324, nota 12, semn al *„trecerii prin vremuri"*). Ar fi fost un cărțoi cam cît ***Personalismul energetic și alte scrieri***, de C.R. Motru. Judecînd după ecourile din presă, destul de palide și, oricum, arhiprudente, ale volumelor din colecția citată (C. Antoniade, M. Beza, N. Bagdasar, P.P. Negulescu, Gh.I. Brătianu, P. Comarnescu ș.a.), după mica rumoare produsă în culise de reeditări precum cea a studiului despre Creangă (în *Revista de istorie și teorie literară*, nr. 4/1986 și 1–2/1987) ori a ***Ispitei dacice*** (idem, nr. 3–4/1987) ori de evocările semnate de H.H. Stahl în 1981 și C. Noica în (*Almanahul literar*) 1984, ca și după efectele destul de firave, din păcate, ale articolelor semnate în anii '80 de Dan Oprescu, Dan Ciachir, Eugen Simion, Mircea Braga, G. Geană, Arșavir Acterian ș.a. – e limpede că numai după 1989, ca și în cazul lui Cioran, se putea vorbi cu deplină înțelegere și cuprindere despre Vulcănescu.

Mult mai timid – editorial văzînd lucrurile – decît pentru Cioran, opera lui Vulcănescu a început să se întoarcă la rosturile ei, încet dar temeinic. După ***Sokrateion***-ul lui Fay, tot în 1991, apărea la editura Europolis din Constanța o ediție îngrijită de Nicolae Cușa, ***Scrieri din Diaspora***, unde figurau, între altele, textul lui Eliade despre Vulcănescu, din *Prodromos*, 8–9/1968 (*„Nu cred c-am întîlnit alt om înzestrat cu atîtea daruri"*, *„în această credință se afla izvorul acelui inepuizabil optimism al lui Mircea Vulcănescu: credința în indestructibilitatea structurilor fundamentale ale vieții etnice și culturale românești"*), scrisoarea lui Cioran către una din fiicele filosofului (*„Indiferent că vorbea despre Teologie sau despre Finanțe, el emana o putere și o lumină pe care n-o pot defini. Nu vreau să fac din tatăl dumneavoastră un sfînt, dar într-un fel era"*, *„Niciodată nu se lăsa pradă regretului, acesta mi se părea că este secretul lui, secret pe care, vă mărturisesc, doream de mult să mi-l însușesc"*) și textul lui Virgil Ierunca din *Ethos*, 4/1983, urmate de ***Ultimul cuvînt***, autopledoaria rostită de Vulcănescu în procesul din 1946–47. (Ediția definitivă a acestui din urmă text avea să apară la Humanitas, în 1992, sub îngrijirea lui Marin Diaconu.)

Tot în 1991, trei studii – ***Logos și eros în metafizica creștină***, 1932, ***Creștinul în lumea modernă***, 1940, ***Două tipuri de filosofie medievală***, 1942 – cuprinse în vol. ***Logos și eros***, ed. Paideia, și ediția lui Marin Diaconu, de la Fundația Culturală Română, ***Dimensiunea românească a existenței***, unde, alături de cunoscutul text titular, figurau două studii inedite din 1937, ***Omul românesc***, și 1943, ***Existența concretă în metafizica românească***, cel dintîi – împreună cu ***Ispita dacică*** – fiind un studiu esențial pentru etnopsihologia românească, indiferent cît de mult anacronism ar conține, în ochii noștri de azi, disciplina cu pricina.

În 1992 apăreau, la Humanitas, ***Nae Ionescu așa cum l-am cunoscut***, ediție de Alexandru Badea (un model de ce va să zică admirația obiectivă și calmul judecăților bine contextualizate), iar la ed. Eminescu – primul volum de publicistică din seria reeditată și augmentată acum de Marin Diaconu și Zaharia Balinca (***Pentru o nouă spiritualitate filosofică***; vol.II, ***Chipuri spirituale***, 1995, iar III poartă titlul ***Către ființa spiritualității românești***).

O ediție tematică a alcătuit Dora Mezdrea în 1996 la ed. Anastasia, ***Posibilitățile filosofiei creștine***, indispensabilă oricărei încercări de configurare cuprinzătoare a scriitorului.

Și totuși sîntem încă departe de întreg. Abia după reeditarea operei de sociologie monografică, a celor mai importante studii și rapoarte ale economistului, ca și după reeditarea sintezei din ***Enciclopedia României*** privind țara noastră în timpul primului război mondial, vom fi în măsură să cîntărim cît de cît obiectiv uriașa deschidere spirituală a lui Mircea Vulcănescu. Lasă că și publicistica mai prezintă destule zone de penumbră, de n-ar fi să ne gîndim decît la texte precum „Cele două Românii" (*Dreapta*, 11 dec. 1932) sau „Basmul cu doctorul Roșu" (idem, 29 ian. 1933) ș.a.

Printre congeneri

Risipindu-se întru misia socială, dar și cu sfînta nepăsare a împovărătului de haruri, Mircea Vulcănescu se revelează acum drept **cel mai substanțial** produs al generației '27. Dacă nu „șeful generației", ca Eliade, în orice caz autorul celor mai complete și mai sigur croite sinteze în domeniu (v. ***Grupul „Criterion"***, ***Sentimentul tinerei generații în domeniul social și economic***, ***Istorismul prin resemnare***, laolaltă cu multele articole despre Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Cioran ș.cl.). Inserarea generației '27 în succesiunea începută la 1821, ca și punctarea momentelor de după 1920, sînt operațiuni de adevărată chirurgie socială, Vulcănescu excelînd în metodică și sagacitate demonstrativă; în plus, exactitatea informativă se împletește fermecător la el cu căldura poetică a formulărilor, nu atît la modul strict stilistic, unde se lasă dominat de *„gîndirisme"* (*„ostenelile gîndirii"*, *„cheia tîlcurilor tainei"*, *„să sărim pîrleazurile timpului"*, *„îmbinarea țelor luminii"*), cît la suculența verdictelor, ca de exemplu: *„Crescută în vremi anormale și plăsmuită în tensiunea acestor vremi, generația noastră nu e făcută pe măsura vremilor normale. E în ea ceva neisprăvit, ceva care nu se potrivește rotunjimii și măsurii! Nu se simte în largul ei decît în tensiune. Obligată să trăiască în viața cotidiană, generația tînără se destramă, se risipește, se pierde! Fiecare clipă de destindere i se pare o decădere din starea ei de har!"*.

Departe de uriașa cantitate eliadescă de texte generaționiste și de impactul teribil al acestora în publicul și elitele epocii, verdictele lui Vulcănescu au astăzi o greutate și o fermitate egale în semnificație, dar superioare ca precizie doctrinară, inclusiv față de texte capitale precum ***Itinerariu spiritual***. (Facem, desigur, abstracție acum de beletristica și opera de istoric al religiilor, unde Eliade rămîne Eliade, însă, **ca miez și direcție**, Vulcănescu rămîne numărul unu în înțelegerea generației '27.)

În al doilea rînd, ca deschidere de compas filosofic, Vulcănescu îl depășește net pe Noica în elasticitate și adecvare la extreme, mișcîndu-se familiar și cu eleganță moderatoare și în Antichitate, și în Renaștere, în sociografia anglo-saxonă și mistica Sfinților Părinți, în Dante, Bergson și Max Scheler, la Plotin și Kant, în tomism, sofianism bizantin, platonism sau romantismul mistic. În plus, ca serioase atuuri față de Noica, Vulcănescu are jovialitate asociativă, are instinct estetic, iubește literatura, muzica, pictura, mă rog: tot ceea ce Noica expedia, sec și dictatorial (încremenit în absolutul Ideii), înspre frivolitate și irelevanță. Ce spune Vulcănescu despre Max Scheler îi vine și lui ca o mănușă: *„fire bogată, inteligență pătrunzătoare, înzestrată cu o puternică cerință de unificare și sistem; minte clară, pornind totdeauna de la cuprinderea și decantarea directă a materialului; sinceritate desăvîrșită, unită cu dorința de a simți palpitînd în gînd realitate vie, sensibilitate vibrantă și caldă..."*. Se socotea *„printre neorealiști"* (*„alerg după un intuiționism moral pe care nu-l aflu decît cu greu"*), conservator cu instinctul bunei autorități (*„m-am născut într-o epocă ce se închina libertății și care a călcat-o în picioare. De ce v-aș ascunde că nu mai cred în ea?"*), ortodox cu fină înțelegere a Ordinii catolice, visînd *„sinteza autohtonistă"* într-o *„generație cu sufletul la gură"*, împătimit de tot ce înseamnă fenomenul Eminescu, dar cu admirație pentru I.L. Caragiale (v. II, p. 162) și iubire pentru Matheiu... Ce mai, un... om perfect!

În al treilea rînd, profunda **gîndire a românescului** (v. în special ***Omul românesc***, ***Ispita dacică***) îl delimitează fără drept de apel de visceralitatea cioraniană din ***Schimbarea la față a României***. Acolo unde Cioran varsă torente de fum și pucioasă pamfletară, Vulcănescu construiește un sistem de meditație istorică (nu degeaba îl venera pe Pârvan și considera volumul lui Dan Botta, ***Limite***, o capodoperă de stil); unde, la Cioran, domină caricaturalul hîd, Vulcănescu ridică punți de comparație etnospirituală. Mai cu seamă în aceste zone devine elocventă afirmația lui Ștefan J. Fay: *„s-ar putea spune despre mecanica gîndirii lui Mircea Vulcănescu ceea ce Valéry spusese cîndva despre metoda lui Leonardo, și anume că, ajungînd dinaintea unei prăpăstii, Leonardo nu se întreba «ce-i de făcut?», ci desena podul care trebuia construit!"* (op. cit., p. 52).

Asocierile și disocierile pot, bineînțeles, să continue cu, de pildă, Vasile Băncilă, E. Bernea, P. Manoliu și Radu Dragnea din unghi metafizic și creștin, cu Comarnescu și Eugen Ionescu din unghiul trăirii străinătății, cu Traian Herseni, H.H. Stahl sau Anton Golopentia la etnosociologie ș.a.m.d., însă, cum spuneam, cel mai actual mi se pare Mircea Vulcănescu în „lupta" cu acea Românie ipostaziată de Ștefan Zeletin (cu toate că el pare definitiv **captiv în utopie**, ca proiect mental nu-i totul pierdut), în discutarea angajării culturale și politice a tineretului de azi ca la 1927 (*„activismul din disperare"*, *„istorismul prin resemnare"* etc.), dar mai ales în – cum să-i spun – **ingineria etnografică** pe care, aproape halucinant, o etalează ***Omul românesc*** (III, 116 ș.u.) și ***Ispita dacică*** (III, 132 ș.u.). Este posibilă „reformarea" românului, a acestui creuzet bezmetic de moșteniri genetice? Nu cumva avem nevoie de capitala țării în Ardeal, la Brașov sau Făgăraș, la Cotul Oltului sau în Țara Bîrsei, de unde totul să pornească radiar, *„ca picioarele unui păianjen"*? Ce se poate face cu *„acest amestec de Răsărit latent și de Apus veleitar"*, unde domină chiolhanul apocaliptic și energetismul din lehamite și unde *„simțirea slavo-țigănească"* întîlnește *„ispita germană și reacțiunea junimistă"*, *„economia capitalistă și ethosul iudaic"*, ispita rusească (poporanismul), cea franceză (pașoptismul), dar și ispita greco-bizantină (mănăstirile) într-o dinamică perpetuă de dislocare și „colocare"? Cum se pot compara *„sufletul românesc și sufletul polonez"*, adică slavismul cu latinitatea? Ș.a.m.d. Cînd pui laolaltă viziunea lui Vulcănescu despre armătura drumurilor naționale (v. III, p. 127 ș.u.) și a unui București precum Anvers-ul, față cu textele sale despre Dante sau Cocteau, despre lutheranism sau experiențialismul prozelor lui Eliade etc., etc., conchizi cu Cioran cum că *„era imposibil să-l pătrunzi, să susții că este una sau alta. Aveam certitudinea că ne scăpa mereu prin ceva, tocmai prin ceea ce-mi plăcea la el..."*.

ANDREI CORNEA

A-NA-BA-SIS

Atena. – Stăm alături de Palatul prezidențial. Căldură toridă. Covorul roșu pentru președintele Emil Constantinescu este măturat atent. Garda de „evzoni" cu fustanele, tichie cu ciucuri și opinci stă neclintită. Jurnaliștii români sînt nervoși fiindcă Palatul prezidențial grec nu are centru de presă. Deodată se aude o comandă militară răgușită. Disting: A-NA-BA-SIS. „Anabasis" – adică „sus", „urcare". Evzonii ridică un picior la orizontală și apoi, buf! izbesc cu opinca pămîntul. Acum vreo 2400 de ani, Xenofon, discipol al lui Socrate, scria celebra sa lucrare **Anabasis**, *în care relata peripețiile celor zece mii de mercenari greci din solda regelui Persiei, Cirus cel Tînăr, mercenari care, spre a-și croi drum spre casă din inima Asiei, suie din greu platoul anatolian. Și iarăși sună comanda: A-NA-BA-SIS: „sus"! Și apoi, iarăși, buf! „Evzonii" – urmașii îndepărtați ai Celor Zece Mii? Da, sîntem totuși în Elada...*

dată în Grecia, cum se simte. Îmi spune că e emoționat. Are dreptate: și eu sînt. În Muzeul Acropolei, jurnalistele noastre privesc cu invidie pieptănăturile sofisticate ale kore*-lor arhaice, provenite din vechea Acropole a lui Pisistrate. Își vor compensa năduful mai tîrziu, seara, în oraș, declarînd grecoaicele de azi urîte. Au și ele, poate, dreptate; dar mai contează oare? Pe o treaptă în mijlocul „drumului sacru"* (hiera hodos) *ce trece printre Propilee, văd un cîine vagabond ce doarme netulburat printre puhoaiele de turiști, înghesuiți ca la miting. Simt că are o legătură cu cîinele pe care obișnuia să jure Socrate: ca și filosoful, e o ființă împăcată cu sine, calmă și înțeleaptă.*

Se poate spune că acum România are asigurată susținerea întregului flanc sudic al NATO (Spania, Italia, Grecia, Turcia și, bineînțeles, Franța), ceea ce, firește, nu înseamnă că admiterea a devenit sigură.

Premierul grec Costas Simitis alături de președintele Emil Constantinescu, Atena, 22 mai

În strategia de urgență adoptată de România spre a-și juca pînă la capăt șansa intrării în NATO împreună cu țările central-europene, vizita președintelui Emil Constantinescu, însoțit de o „rotundă" delegație de miniștri și experți, dar și de un grup numeros de jurnaliști, în Grecia a reprezentat o etapă importantă. Trebuia, mai întîi de toate, confirmată în mod oficial și explicit susținerea acestei țări pentru admiterea României în „primul val". Acest punct a fost atins chiar la conferința de presă a celor doi președinți, atunci cînd președintele Costas Stephanopoulos a afirmat răspicat acest sprijin, reafirmat apoi în cursul discuțiilor oficiale purtate de președintele Emil Constantinescu cu primul-ministru, Simitis, cît și în cadrul celor avute de cei doi miniștri de externe, Adrian Severin și Theodor Pangalos. Firește, nu chiar pe gratis: neoficial, am aflat că Grecia ar dori ca batalionul românesc din Albania să se implice și în limitarea fluxului de fugari albanezi în Grecia.

A doua zi suim pe Acropole. Îl întreb pe profesorul Iancu Fischer, eminentul clasicist, aflat pentru prima

D-na consilier și istoric al Antichității Zoe Petre împarte volubil explicații, dar nu poate „concura" cu ghida profesionistă de pe Acropole, care, într-o românească stricată, divaghează incredibil despre mesajele astrologice ale meandrului grec, despre sperma lui Hephaistos și etimologizează fantezist derivînd numele lui Erechtheus, primul rege al Atenei (de unde numele templului Erechtheion) de la „erectio". Fabulația sa incontinentă, aproape homerică, mă amețește chiar mai mult decît canicula.

Discuțiile cu autoritățile elene au mai cuprins și un alt punct foarte important, la care președintele Emil Constantinescu pare să țină foarte mult: stabilirea unor „trilaterale": este vorba despre acorduri de securitate între trei țări cu interese comune într-o anumită zonă geografică. Pînă acum România a realizat înțelegeri de acest tip cu Polonia și Ucraina, cu Ucraina și Republica Moldova. Există în acest moment acordul Greciei și al Bulgariei pentru o „trilaterală" balcanică, iar președintele Emil Constantinescu a anunțat la o conferință de presă, vineri, că tocmai a fost informat că Austria și-a dat acordul pentru o „trilaterală" împreună cu România și Ungaria. Ideea de bază în aceste acorduri este că România poate deveni un pivot al securității regionale și-și poate întări propria securitate, *indiferent* dacă va fi acceptată sau nu în NATO, în primul val. Astfel, pe de-o parte, ea devine mai interesantă pentru NATO, mărindu-și șansele de admitere, dar își pregătește și o soluție de securitate alternativă pentru situația – destul de plauzibilă, din păcate – în care, pentru ea, deschiderea porților NATO ar fi amînată.

Mergem cu autocarul de la Salonic la Vergina și apoi la Pella. (Majoritatea membrilor „pool"-ului de presă, cum eram numiți de funcționarii „cu ordinea", rămîn în Salonic, să cumpere suveniruri.) În prima localitate s-a descoperit, nu foarte de mult, mormîntul lui Filip al II-lea, regele Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare. Recolta arheologică, depusă într-un muzeu, este extraordinară. Obiecte de aur (dar nu doar aur e acolo, ci și „stil"), arme, statuete. Pella era capitala regilor macedoneni. Și aici e un muzeu. Au rămas, printre altele, cîteva mozaicuri elenistice și numeroase statuete de teracotă. Printre ele, văd un Eros cît un deget, dormind într-o desăvîrșită pace, aidoma celei a cîinelui filosof de pe scările Propileelor. El n-a aflat niciodată că începînd de aici, de la Pella, și pînă tocmai în India se întindea imperiul lui Alexandru, cucerit cu sabia în numai cîțiva ani de un tînăr aproape descreierat, care își consuma nopțile în chefuri monstruoase în timpul cărora se întîmpla să-și ucidă pe cei mai fideli prieteni. Dar un Alexandru treaz ar mai fi fost Alexandru?

Desigur, vizita a înlesnit perfectarea sau amorsarea unor acorduri sau înțelegeri bilaterale: s-au schimbat instrumentele de ratificare ale unui acord româno-elen, în baza căruia refugiații greci stabiliți în România după războiul civil din 1946–49 și repatriați apoi, treptat, după căderea regimului „coloneilor", vor primi din partea statului român pensii corespunzînd activității lor din România.

S-au purtat, bineînțeles, și importante discuții cu caracter economic, mai ales la Salonic, foarte important centru comercial și de afaceri. Oficialii români, în primul rînd, d-l Sorin Dimitriu, președintele FPS, speră să impulsioneze interesul cercurilor de afaceri grecești pentru investiții în România și, în general, pentru dezvoltarea relațiilor economice.

Pe drum, ni se spune la un moment dat: iată Olimpul! În depărtare, deasupra peisajului vălurit, vedem un fel de apariție fantomatică: amestecată cu neguri și nori, avînd pete de zăpadă și un contur desenat în zig-zag: Muntele divin. Nu știi sigur dacă e într-adevăr acolo un munte real sau o iluzie, tot așa cum nu știi dacă mai locuiesc încă pe culmea sa „zeii fericiți ce trăiesc de-a pururi", și care – cum spuneau poeții – se sfădesc, apoi se împacă și se veselesc și dispun de soarta bieților muritori.

În sfîrșit, un punct nu lipsit de semnificație l-a reprezentat dimensiunea culturală a vizitei. Nu e vorba aici numai despre discuțiile dintre cei doi miniștri ai Învățămîntului, ci și despre cele două alocuțiuni

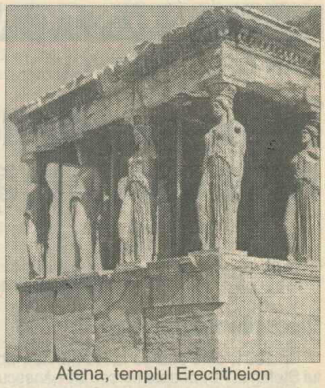

Atena, templul Erechtheion

ale președintelui Emil Constantinescu la Universitatea tehnică, respectiv la Universitatea din Atena, unde i s-a conferit un doctorat de onoare. În mod vizibil, președintele dorește să ajute la întărirea relațiilor culturale dintre cele două țări și prezentîndu-se ca un om de știință, un universitar, un membru al comunității academice, temporar devenit președinte de republică.

Avionul prezidențial decolează de pe aeroportul de la Salonic, spre țară. Vorbim, cerem scurte interviuri oficialilor, comentăm. Am o lungă dispută cu o colegă de la România liberă *despre „22", rolul presei, fundamentalism religios, relativism etc. Ajungem la concluzia politicoasă (e și asta ceva) că punctele noastre de vedere sînt atît de diferite, încît nu-i vreo speranță pentru un acord. Asta e. De acum, ne așteaptă pe toți – mai mari sau mai mici – truda zilnică, mizeria politicii, incertitudinile reformei, polemicile sterpe, vanitățile gălăgioase, adversitățile amare.*

Iar departe, foarte departe în urmă au rămas somnul netulburat al paznicului canin de pe Acropole și „rîsul de nestins al zeilor fericiți"...

Din numerele viitoare

• Suplimente gratuite: „Legislație în presă", „Avort și contracepție", „Telecomunicații" • Interviuri cu **Victor Ciorbea, Leon Volovici • Ion Vianu:** *„Epilog" • Anchete: „Corupție cu corupți", „Locuințe de protocol", „Combinatul de la Galați", „Cancerul" • Cronică teatrală:* **Irina Coroiu**: *„Don Juan à la russe", „Nascendo: DRAMAFEST" •* **Gabriela Adameșteanu**: *„Călătorind prin Europa, cu viză, fără viză" •* **Magda Cârneci**: *„Teze pentru o altă mentalitate" •* **Dan Petrescu**: *„Cazul Culianu la Cuvîntul" •* **Dan Radu Grigore:** *„Ambiguități profitabile"*

Număr tipărit cu sprijinul Fundației Soros

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile deschise la **Banca Comercială Ion Țiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12**:
(pentru **dolari** în contul 4024009230,
pentru **mărci** în contul 4024009231,
pentru **franci francezi** în contul 4024009235,
pentru **lire sterline** în contul 4024009232,
pentru **franci elvețieni** în contul 4024009233,
pentru **lire italiene** în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

Pentru a nu se reține un comision foarte mare de către bănci, rugăm abonații cărora le stă în putință acest lucru ca plățile care se fac prin CEC (nu virament) să se facă prin CEC-uri plătibile în SUA și exprimate în dolari SUA sau prin CEC-uri exprimate în mărci germane și plătibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa occidentală:	80 $	40 $	20 $
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 $	20 $	10 $
– Israel	60 $	30 $	15 $
– SUA, Japonia, Australia:	100 $	50 $	25 $

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.